

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kuddusi MUTU

TÜRK HUKUKUNDA AİLE İKAMET İZNİ

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kuddusi MUTU

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK

Özel Hukuk Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Kuddusi Mutu'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Danışman) : Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR (İmza)

Tez Başlığı: Türk Hukukunda Aile İkamet İzni

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 16/10/2023

Mezuniyet Tarihi : 08/12/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Türk Hukukunda Aile İkamet İzni*” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Kuddusi MUTU

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Kuddusi MUTU
Öğrenci Numarası	202052025011
Anabilim Dalı	Özel Hukuk Anabilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Türk Hukukunda Aile İkamet İzni
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2229385356
Rapor Tarihi	16.11.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %21
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	x
ÖNSÖZ	xii
TEŞEKKÜR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKAMET İZNİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Tanımlar	3
1.1.1. Göç, İkamet ve İkamet İzni Kavramları	3
1.1.1.1. Göç Kavramı.....	3
1.1.1.2. İkamet Kavramı	4
1.1.1.3. İkamet İzni Kavramı	5
1.1.2. Aile ve Aile Birleşimi Kavramı	6
1.1.2.1. Aile	6
1.1.2.2. Aile Birleşimi	8
1.2. İkamet İzninin Dünyadaki ve Türk Hukukundaki Tarihsel Gelişimi	9
1.2.1. İkamet İzninin Dünyadaki Gelişim Süreci	10
1.2.1.1. Erken Göç Kontrolleri	10
1.2.1.2. Modern Dönemdeki Durum	10
1.2.2. İkamet İzninin Türk Hukukundaki Gelişim Süreci	12
1.2.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde	12
1.2.2.2. Cumhuriyet Döneminde	13
1.2.2.2.1. Anayasal Düzenlemeler	13
1.2.2.2.1.1. 1924 Anayasası'ndaki Durum	13
1.2.2.2.1.2. 1961 Anayasası'ndaki Durum	14
1.2.2.2.1.3. 1982 Anayasası'ndaki Durum	16
1.2.2.2.2. Kanuni Düzenlemeler	16
1.2.2.2.2.1. Pasaport Kanunu	16

1.2.2.2.2.2.	Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ...	17
1.2.2.2.2.3.	Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun .	18
1.3.	Aile İkamet İzniyle İlişkili Temel Haklar ve Aile İkamet İzninin Kaynakları.....	19
1.3.1.	Aile İkamet İzniyle İlişkili Temel Haklar.....	20
1.3.1.1.	Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı.....	20
1.3.1.2.	Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti.....	24
1.3.2.	Aile İkamet İzninin Kaynakları	26
1.3.2.1.	Uluslararası Kaynaklar	26
1.3.2.1.1.	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	26
1.3.2.1.2.	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	28
1.3.2.1.3.	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	30
1.3.2.1.4.	Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi.....	31
1.3.2.1.5.	Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı	32
1.3.2.2.	Ulusal Kaynaklar	33
1.3.2.2.1.	T.C. Anayasası.....	33
1.3.2.2.2.	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	35
1.3.2.2.3.	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik	36
1.4.	Türk Hukukunda İkamet İznine Dair Temel Kurallar	37
1.4.1.	Türk Hukukunda İkamet İzninin Hukuki Mahiyeti.....	37
1.4.2.	İkamet İzninden Muafiyet	39
1.4.3.	İkamet İzni Çeşitleri	41
1.4.3.1.	Genel (Kısa Dönem) İkamet İzni.....	41
1.4.3.2.	Özel İkamet İzni Türleri	46
1.4.3.2.1.	Uzun Dönem İkamet İzni.....	46
1.4.3.2.2.	Öğrenci İkamet İzni	48
1.4.3.2.3.	İnsani İkamet İzni	50
1.4.3.2.4.	İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni	51

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE İKAMET İZNİ

2.1.	Genel Açıklamalar.....	52
2.2.	Türk Hukukunda Aile İkamet İzninin Süjeleri ve Bunlarda Aranılan Şartlar	54
2.2.1.	Destekleyici	55
2.2.1.1.	Vatandaş	56

2.2.1.2.	Yabancı.....	57
2.2.1.2.1.	YUKK ve TVK Uyarınca Yabancı Kapsamına Giren Kişiler.....	58
2.2.1.2.1.1.	Mülteci.....	58
2.2.1.2.1.2.	Şartlı Mülteci.....	59
2.2.1.2.1.3.	İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişiler.....	60
2.2.1.2.1.4.	Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler.....	61
2.2.1.2.1.5.	Mavi Kartlılar.....	62
2.2.1.3.	YUKK Uyarınca Destekleyici Olabilecek Kişiler.....	63
2.2.1.4.	Destekleyicide Aranılan Şartlar.....	66
2.2.1.4.1.	Yeterli Gelire Sahip Olmak.....	66
2.2.1.4.2.	Genel Aile Sağlığı ve Güvenliği Standartlarına Uygun Barınma Şartı Sağlayabilmek.....	67
2.2.1.4.3.	Aile Bireyleri İçin Sağlık Sigortası Yapmış Olmak.....	67
2.2.1.4.4.	Son Beş Yılda Aile Düzenine Karşı Suçlardan Cezalandırılmamış Olmak.....	68
2.2.1.4.5.	Türkiye’de En Az Bir Yıldır İkamet İzni Dahilinde Bulunuyor Olmak.....	70
2.2.1.4.6.	Adres Kaydı Bulunmak.....	70
2.2.2.	Aile İkamet İzni Alabilecek Kişiler ve Bu Kişilerde Aranılan Şartlar.....	70
2.2.2.1.	Aile İkamet İzninden Yararlanabilecek Kişiler.....	71
2.2.2.1.1.	Destekleyicinin Yabancı Eşi.....	71
2.2.2.1.2.	Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Olmayan Yabancı Çocuğu ile Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Ancak Bağımlı Yaşayan Yabancı Çocuğu.....	72
2.2.2.2.	Aile İkamet İzninden Yararlanabilecek Kişilerde Aranılan Şartlar.....	74
2.2.2.2.1.	Türkiye’ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak.....	74
2.2.2.2.2.	YUKK’de Sayılan Kişilerden Olduğuna Dair Belge ve Bilgi İbraz Etmek.....	75
2.2.2.2.3.	Mevcut Evliliği Aile İkamet İzni Almak Maksadıyla Yapmamış Olmak.....	75
2.2.2.2.4.	Eşlerin On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olması.....	76
2.2.2.2.5.	Destekleyiciyle Beraber Yaşadığını veya Yaşama Niyeti Olduğunu İspat Etmek.....	77
2.3.	Aile İkamet İzni Edinme Usulü.....	77
2.3.1.	Başvurunun Gerçekleştirilmesi.....	77

2.3.2.	Başvurunun Ele Alınması ve Sonuçlandırılması Süreci.....	79
2.3.2.1.	Başvuruyu İnceleyecek Makam.....	79
2.3.2.2.	Başvurunun Ele Alınması.....	79
2.3.2.3.	İdarenin Takdir Yetkisi.....	82
2.3.3.	Aile İkamet İzninin Düzenlenmesi	84
2.4.	Aile İkamet İzninin Hüküm ve Sonuçları ile Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzni Çeşitleriyle İlişkisi ve İkamet İzni Türü Değişikliği	85
2.4.1.	Aile İkamet İzninin Hüküm ve Sonuçları.....	85
2.4.2.	Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzni Çeşitleriyle Bağlantısı ve İkamet İzni Türü Değişikliği.....	86
2.4.3.	Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi, Aile İkamet İzni Süresinin Uzatılmaması ve Aile İkamet İzninin İptali.....	87
2.4.3.1.	Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi	87
2.4.3.2.	Aile İkamet İzninin Sona Ermesi Halleri: İzin İptali ve Uzatılmaması.....	88
2.5.	Aile İkamet İzni Başvuru Giderleri	89
2.6.	Aile İkamet İznine Dair Güncel İstatistikler.....	91
2.7.	Aile İkamet İzni Edinme Sürecinde Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	95
KAYNAKÇA.....		101
ÖZGEÇMİŞ.....		107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Haziran 2023 itibariyle ülkelere göre harç miktarları.....	90
Şekil 2.2: İkamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların yıllara göre sayısı.....	92
Şekil 2.3: İkamet izni sahiplerinin illere göre dağılımı.....	93
Şekil 2.4: İkamet izni türlerine göre yabancı sayısı.....	94
Şekil 2.5: Aile ikamet izni sahiplerinin uyruklarını gösteren grafik.....	94

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADÖ	: Amerikan Devletleri Örgütü
AİHHŞ	: Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMİHS	: Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BB.	: Bireysel Başvuru
B. No.	: Başvuru Numarası
Bkz./bkz.	: Bakınız/bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bs.	: bası
C.	: Cilt
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
D.	: Daire
E.	: Esas Numarası
E.T./e.t.	: Erişim Tarihi
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
HD	: Hukuk Dairesi
HK	: Harçlar Kanunu
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
K.	: Karar numarası
K. T.	: Karar tarihi
M./m.	: madde
MHDDS	: Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MSHİUS	: BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
NHK	: Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayılı

s.	: sayfa
T.	: Tarihli
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
vd.	: ve devamı
Yön.	: Yönetmelik
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YUKK Yön	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

ÖZET

Bireylerin yaşam alanlarını değiştirmeye dair olan istekleri, tarih boyunca karşılaşılan bir durum olmuştur. Yaşam alanı değişikliği ihtiyacına yol açan nedenler incelendiğinde, bunun kimi zaman savaşa, kimi zaman kıtlığa; kimi zaman ise tercihe dayalı olduğu görülmektedir. Özellikle son iki yüz yıldır sınırları belirginleşen dünyada, bahsi geçen yer değişikliği faaliyetleri, her ne sebeple gerçekleştiriliyor olursa olsun göçün farklı açılardan ele alınmasını zorunlu kılmıştır. İşte bu noktada “*yabancılar hukuku*”, “*göç*”, “*iltica*”, “*ikamet*” gibi kavramların ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelmiştir zira egemen güçler (devletler, birlikler, konfederasyonlar vb.) yer değişikliği yapan insanların hareketlerine sınırlama getirmek durumunda kalmışlardır. İkamet izni kavramı, tüm bu sürecin sonucu olarak görülmeli; insanların yer değiştirme faaliyetlerinin hukuki bir zemine oturtulması zorunluluğu, diğer bir deyişle bu faaliyetlerin normlar dünyasındaki bir uzantısı gibi değerlendirilmelidir. İnsanların yer değiştirme arzuları veya gereksinimleri, uzun yıllar boyunca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nden (İHEB) ¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS)², Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanunu Muvakkat’tan 6458 S. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na (YUKK)³ uzanan geniş bir yasal zeminde karşılanmaya ve çözümlenmeye çalışılmıştır.

Aile, toplumun bireyden sonraki en temel birimidir. Aileyi meydana getiren bireyler, önceki paragrafta örnekleri sayılan birtakım sebeplere dayalı olarak, vatandaşı olmadıkları ülkelerde yaşamaya gereksinim duyabilirler. Bireylerin, yabancı ülkelerde aile teşekkülü içerisinde yaşamaya dair bazı istekleri de bulunabilir. Nitekim zaman ilerledikçe ailelerin bu ihtiyaçlarının hem özel ve aile hayatına saygı hakkı hem de seyahat ve yerleşme hürriyeti bağlamında ele alınmaya başladığı ve günümüzdeki duruma gelindiği görülmektedir. Her hukuki mülahaza gibi bu durum da çağın gerekliliklerine göre şekillenmekte olup devletler veya egemen otoriteler, vatandaşı olmayan ve fakat aile halinde yaşama talebi bulunan insanlar için yasal bir zemin meydana getirmişlerdir.

Bu hususta, Türkiye Cumhuriyeti Devleti de tarih boyunca çeşitli yasal düzenlemeler ihdas etmiştir. Anılan yasal düzenlemelerin en sonuncusu ve yürürlükte olanı YUKK ile bu kanuna bağlı olarak çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına

¹ RG: 27.05.1949-7217.

² RG: 19.03.1954-8662.

³ RG: 11.04.2013-28615.

İlişkin Yönetmelik (YUKK Yön.)⁴ olup bu yasal düzenlemelerde yabancıların Türkiye’de ikamet etmelerinin esasları belirlenmiştir. Buna göre Türk vatandaşı olmayanların Türkiye’de bulunabilmeleri, -vize veya vize muafiyeti esasları hariç olarak- ikamet izni sahibi olmaları şartına bağlanmıştır.

Aile ikamet izni ise Türk hukukunda “*destekleyici*” olarak addedilen bir yerleşik bireye bağlı olarak, bu bireyin şartları yasal düzenlemelerde sayılan aile bireyleri hakkında verilen bir yerleşme izni belgesi olarak ifade edilebilir. İşbu çalışmada Türk hukukunda aile ikamet izninin mahiyeti, tarihsel gelişimi, şartları, bu ikamet izninin nasıl elde edileceği ve sona ermesine dair irdeleme yapılmıştır. YUKK ile YUKK Yön. esas alınarak hareket edilmiş olup başlıklar da bu düzenlemeler dairesinde sıralanmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile, ikamet izni, yabancılar hukuku, Türk hukuku.

⁴ RG: 17.03.2019-29656.

SUMMARY

FAMILY RESIDENCE PERMIT IN TURKISH LAW

The desire of individuals to change their living spaces has been a common situation throughout history. When the reasons that lead to the need for habitat change are examined, it can be seen that sometimes it is war, sometimes it is famine; sometimes it seems to be based on preference. Especially in the world whose borders have become clear in the last two hundred years, the mentioned relocation activities have made it necessary to consider migration from different perspectives, regardless of the reason. At this point, the emergence of concepts such as "foreigners law", "immigration", "asylum", "residence" has become inevitable because the dominant powers (states, unions, confederations, etc.) have had to limit the movements of people who have moved. The concept of residence permit should be seen as the result of this entire process; The necessity of placing people's displacement activities on a legal basis, in other words, should be evaluated as an extension of these activities in the world of norms. People's desires or needs to relocate have been affected for many years, from the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) to the European Convention on Human Rights (ECHR), from the Provisional Law on Travel and Residence of Foreigners to the Law No. 6458 on Foreigners and International Protection has been tried to be met and resolved on a wide legal basis.

Family is the most basic unit of society after the individual. The individuals who make up the family may need to live in countries of which they are not citizens, based on some of the reasons listed in the previous paragraph. Individuals may also have some desires to live in family formation in foreign countries. As a matter of fact, as time progresses, it is seen that these needs of families began to be addressed in the context of both the right to respect for private and family life and the freedom of travel and settlement, and the current situation has been reached. Like every legal consideration, this situation is shaped according to the requirements of the age, and states or sovereign authorities have created a legal basis for people who are not citizens but want to live as a family.

In this regard, the Republic of Turkey has also created various legal regulations throughout history. The most recent and effective of the mentioned legal regulations is the YUKK and the Regulation on the Implementation of the Law on Foreigners and International Protection issued in accordance with this law, and these legal regulations determine the principles of residence of foreigners in Turkey. Accordingly, non-Turkish citizens' ability to

stay in Turkey is conditioned on having a residence permit - excluding visa or visa exemption principles.

Family residence permit, on the other hand, can be expressed as a settlement permit document issued for a resident individual who is considered a "supporter" in Turkish law, and for the family members of this individual whose conditions are listed in legal regulations. In this study, the nature of family residence permit in Turkish law, its historical development, conditions, how to obtain and terminate this residence permit are examined. YUKK and YUKK Directive basis and the headings are listed in accordance with these regulations.

Keywords: Family, residence permit, foreigners law, Turkish law.

ÖNSÖZ

Çalışmayla, nihai olarak tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de doğu ile batı arasında bir köprü görevi görmekte olan; dünyada en çok sığınmacıyı barındıran Türkiye’de, yabancılar hukukunun gelişmesine bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Tüm konu başlıklarının yasal düzenlemelere paralel biçimde sıralanmasına gayret gösterilmiştir. Genelden özele biçimde başlıklandırma yapılarak konunun önce genel mahiyetinin anlaşılması, ardından da nispeten detay sayılabilecek hususların ortaya konması sağlanmıştır. Daha sonra uygulamada karşılaşılan sorunlar sıralanmıştır. Son kısımda ise ikamet iznine ve aile ikamet iznine dair güncel istatistiklere yer verilerek; tez konusunun uygulamadaki yeri gösterilmek istenmiştir.

Bu çalışmadan yararlanmak isteyen bir akademisyenin, öğrencinin veya bir uygulayıcının, Türk hukukunda aile ikamet iznine dair tüm detaylar hakkında fikir sahibi olması hedeflenmiş ve bu uğurda emek sarf edilmiştir. Okuyan herkese faydalı olmasını temenni ederiz.

TEŞEKKÜR

Hayatımın tüm devrelerinde olduğu gibi, yüksek lisans çalışmalarım boyunca da yanımda olup beni her anlamda destekleyen sevgili eşim Zeynep'e; biricik anneme, babama ve kardeşime şükranlarımı sunarım.

Hem akademik hem de mesleki manada yoluma ışık tutan, üstadım Sn. Av. Seyit KONUKCU'ya tüm katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Tezin hazırlanması esnasında yardımlarını benden esirgemeyen; özellikle dizgi, düzen vb. teknik konularında bana destek olan kıymetli arkadaşım Kamran KONUKCU'ya müteşekkirim.

Akademik danışmanım, tez danışmanım, yüksek lisans sürecimin her safhasında işimi kolaylaştırmak için elinden gelenin fazlasını yapan ve beni daha çok çalışmak üzere motive eden, bu yolla gelişimime büyük katkılar sağlayan Sn. Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK'e içtenlikle teşekkür ederim.

GİRİŞ

Göç, tarih boyunca insanların çeşitli nedenlerle hareketlerini ifade eden bir olgudur. Günümüzde göç; küreselleşme, ekonomik fırsatlar, siyasi istikrarsızlık, çatışma ve iklim değişikliği gibi faktörlerden etkilenmektedir. Göç aynı zamanda güvenlik, ekonomi, nüfus ve kalkınma politikalarını doğrudan etkileyebilmesi dolayısıyla devletlerin egemenlik yetkileriyle kısmen çatışan da bir kavramdır. Bu nedenle ülkeler bir göç politikası geliştirirken insan haklarına saygı duymanın yanı sıra ulusal çıkarlarını da korumaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, ikamet izinleri gibi mekanizmalar, göçün yönetilmesinde ve yabancıların yerleşiminin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. İkamet izni, yabancılara ülkede yasal olarak kalma hakkı veren bir belgedir. Bu “lisans”, göçmenlerin yasal statüsünü belirlemekte; hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. İkamet izni aynı zamanda ülkelerin göçü yönetmesi ve entegrasyon politikaları oluşturması için bir araçtır. Bu nedenle ikamet izinlerinin düzenlenmesi, göçmenlik süreçlerinin hukuki ve sosyal boyutlarını anlamak için önemli bir alandır.

Aile birleşimi ve aile ikamet izinleri, uluslararası hukukun önemli bir alanını oluşturan göçmenlik hukuku ve insan hakları mevzuatı kapsamında ele alınmaktadır. Bu esasları düzenleyen normlar; devletlerin, göçmenlerin aile birleşimi hakkını tanıması ve koruması gerektiği ilkesine dayanmaktadır. Bu bilgiler ışığında araştırmamızın odak noktası hakkında şunlar söylenebilir: Göçün artmasıyla birlikte aile birleşimi ve ailelerin taşındıkları ülkede bir arada kalabilmeleri husunu önemli bir konu haline gelmiştir. Aile birleşimi hakkı, bir kişinin göç ettiği ülkede aile bireyleriyle birlikte yaşama hakkını ifade eder. Bu hak İHEB, AİHS ve insan haklarına ilişkin diğer uluslararası belgeler gibi uluslararası yasal metinlerde güvence altına alınmıştır. Uluslararası hukuk, devletleri aile birleşimi hakkını sınırlamamak veya ihlal etmemek ve aile ikamet izni sistemini adil, şeffaf ve tutarlı bir şekilde uygulamakla yükümlü kılar. Bu bağlamda, devletlerin aile birleşimi hakkını sınırlayan veya aile fertlerine ayrımcılık yapan politikalar benimsememesi ve göçmen ailelerin yeniden birleşmesini kolaylaştırmak için gerekli adımları atması beklenmektedir. Aile birleşimi ve aile ikamet izni konuları, uluslararası hukukun insan hakları ilkeleri ile de yakından ilgilidir ve göçmenlerin aile yaşamlarını sürdürmelerini, toplumla bütünleşmelerini ve insan haklarına saygılı bir yaşam sürmelerini amaçlamaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukun aile birleşimi veya aile ikamet izni kavramlarıyla bağlantısı, göçmenlerin aile birleşimi hakkının sağlanması ve ülkelerin göç politikasının insan haklarına uygun olarak düzenlenmesine dayanmaktadır.

Aile birleşimi hakkının bir parçası olan aile ikamet izni, göçmenlerin aileleri ile yasal olarak yaşamalarına izin veren bir izindir. Bu yetki, göçmenlerin aile birleşimi hakkını güvence altına almakta ve ülkelerin göçmenlik politikalarını düzenlemelerine ve kontrol etmelerine izin vermektedir. Bu bağlamda Türkiye, aile birleşimini desteklemek ve ailelerin Türkiye'de kalmasına izin vermek maksadıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır.

YUKK ve bu kanuna dayalı olarak çıkarılan diğer mevzuat hükümlerinde aile ikamet izni statüsüne yer verilmektedir. Bu ikamet izni türü ile bir yabancı, Türkiye'de yaşayan aile bireylerinin yanında kalabilmekte ve aile bağlarını sürdürebilmektedir. Aile ikamet izni, aile birleşimi hakkının kullanılmasını sağlamak ve ailelerin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca yasal statülerini garanti etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, aile ikamet izni kavramını ve bunun Türk mevzuatındaki hukuki yönlerini incelemektir. Aile ikamet izni verilmesine ilişkin mevzuat, başvuru koşulları, usul ve uygulama uygulamaları bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca aile ikamet izni kapsamında sağlanan haklar, sınırlamalar ve koruma konuları ele alınmaktadır. Bu çalışma, Türk hukukunda aile ikamet izni hükümleri ile ilgili mevcut literatürün taranması, aile ikamet izinleri ile ilgili çalışmaların tartışılması ve Türk hukukunda yer alan aile ikamet izinlerinin detaylı bir şekilde incelenmesiyle derlenmiştir. Sonuç olarak çalışmayı okuyan birinin, aile ikamet izninin ve bununla bağlantılı kavramların Türk hukukundaki yerini kavraması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKAMET İZNİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Tanımlar

1.1.1. Göç, İkamet ve İkamet İzni Kavramları

1.1.1.1. Göç Kavramı

Göç, insanların sürekli veya geçici olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanan bir olgudur⁵. Bu hareketlilik genellikle farklı coğrafi bölgeler arasında gerçekleşir. Örneğin insanlar genelde bir ülkeden başka bir ülkeye, bir bölgeden başka bir bölgeye veya bir yerleşim biriminden farklı bir yerleşim birimine doğru göç ederler. Göç, tarih boyunca çeşitli sebeplerle ortaya çıkmış ve insanların yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen bir durumdur⁶.

Göçün kaynakları oldukça çeşitlidir. Ekonomik nedenlerle gerçekleşen göçlerde, insanlar daha iyi iş fırsatları, ekonomik refah, daha yüksek gelir elde etme veya daha iyi yaşam koşulları arayışıyla yer değiştirmeyi tercih edebilirler. Politik nedenlerle gerçekleşen göçlerde ise insanlar; savaşlar, siyasi çatışmalar, zulüm veya baskı gibi etkenlerden kaçarak güvenli bir yer arayışına girerler. Doğal afetler, iklim değişikliği, aile birleşimi, eğitim veya kültürel faktörler gibi diğer etkenler de göç nedenleri arasında yer alır⁷.

Bu çalışma kapsamında irdelenecek olursak aile birleşimi maksadıyla gerçekleştirilen göçün ele alınması gerekir. Farklı ülkelerde bölünmüş biçimde bulunan aileler, birleşmek için yer değiştirmek zorundadır. Söz konusu ailelerin bir araya gelmeleri için göç etmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla göç ile aile birleşimi kavramlarının birbiriyle ilintili olduğunu söylemek mümkündür. Göç alan ülkelerdeki aile birleşimi politikaları, birçok farklı etkeni dengelemeyi amaçlar. Bu politikalar, aile birleşiminin teşvik edilmesi ve ailelerin bir arada olmasının sağlanması gerekliliğiyle, aynı zamanda sınırların kontrolü, kamu düzeni ve sosyal hizmetlerin sürdürülebilirliği gibi faktörleri göz önünde bulundurur. Bahsi geçen nedenlerle de aile birleşimi maksadıyla gerçekleşen göçleri düzenleyen bazı kurallar ve kurumlar geliştirilmiştir. Bu çalışmada da aile ikamet izni kurumunun Türk hukukundaki yeri incelenecektir.

⁵ Doğan, 2022: 201.

⁶ Ekici ve Tuncel 2015: 10 vd.

⁷ Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü Göç Terimleri Sözlüğü, 2013.

1.1.1.2. İkamet Kavramı

İkamet, “*bir yerde oturma, eyleme*” anlamına gelen bir kelimedir⁸. İkamet kelimesinin hukuk dünyasındaki karşılığı “*yerleşim yeri*” kavramıdır⁹. Yerleşim yeri kavramı, her hukuk düzeninde farklı şekillerde düzenlenmiştir. Bu nedenle ikamet kavramının her hukuk düzeninde farklı bir karşılığı bulunabilmektedir. Buna karşın çalışmamızda, Türk hukukunu esas aldığından Türk hukukundaki yerleşim yeri kavramı esas alınmak suretiyle açıklama yapılacaktır.

Öğretide¹⁰ gerçek veya tüzel kişi ayrımı bulunmaksızın, kişilerin bulunduğu yer ile aralarında, hukukun önemseydiği bir bağlantının mevcut olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlantı, vatandaşlık ve yerleşim yeri olarak ifade edilmektedir. Türk hukukunda yerleşim yeri kavramı Türk Medeni Kanunu’nun¹¹ (TMK) m.19 vd. hükümlerinde düzenlenmektedir. TMK m.19 şu şekildedir: “*Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Bir kimsenin aynı zamanda birden çok yerleşim yeri olamaz. Bu kural ticarî ve sınaî kuruluşlar hakkında uygulanmaz*” Bu maddeden yola çıkarak kişinin iradesinin, yerleşim yeri tayininde dikkate alındığını ve ayrıca bir kimsenin birden çok yerleşim yerinin bulunamayacağını (ikametgahın tekliği ilkesi) söylemek mümkündür.

Yerleşim yeri; kişilerin, bir memleketin belirli bir yerinde oturmak, aile ve diğer ilişkilerini bu yerde bulundurarak o yeri yaşamsal faaliyetlerinin merkezi haline getirdikleri yerdir¹². suretiyle Konuyla ilgisi bulunan TMK m. 20 ve m. 21 hükümlerinden de çıkarımda bulunulacak olursa, bir yerleşim yerinin değiştirilmesinin, yenisinin edinilmesine bağlı olduğu (ikametgahın gerekliliği ilkesi); önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye’de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yerin yerleşim yeri sayılacağı; velâyet altında bulunan çocuğun yerleşim yerinin ana ve babasının; ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa, çocuğun kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeri olduğu, diğer hâllerde çocuğun oturma yerinin onun yerleşim yeri sayıldığı; vesayet altındaki kişilerin yerleşim yerinin ise bağlı oldukları vesayet makamının bulunduğu yer olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

⁸ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr> (erişim tarihi: 03.06.2023).

⁹ Öztürk vd., 2021: 705.

¹⁰ Akıntürk vd., 2021: 441.

¹¹ RG: 08.12.2001-24607.

¹² Akıntürk vd., 2021: 442; Velidedeoğlu, 1951: 90; Zevkliler ve Acabey, 2021: 332.

1.1.1.3. İkamet İzni Kavramı

İkamet izni, bir kimsenin bir yere yerleşmesi hakkındaki idari değerlendirmeyi ifade eden bir kavramdır. Bu yönüyle hem yapısal olarak hem de kavramsal olarak ikamet kavramından ayrılmaktadır¹³. Yabancılar hukuku çerçevesinde ikamet izni kavramı, bir yabancının yerleşmek istediği ülke makamlarından alması gereken oturma izni olarak ifade etmek mümkündür¹⁴. Çalışmada Türk hukuku esas alındığı için Türk hukuku çerçevesinde izni kavramı hakkında açıklamalar yapılacaktır.

Türk hukukunda ikamet izni kavramının temeli YUKK'de ele alınmaktadır. YUKK'ye göre ikamet izni, Türkiye'de kalmak üzere yabancıya verilen izin belgesini ifade etmektedir. Yetkili makamlar tarafından düzenlenen bu izin belgesi, yabancıya Türkiye'de belirli bir süreliğine ve belirli bir yerde yaşama hakkı sağlamaktadır. Kamusal düzenin sağlanması ve korunması açısından önem arz eden ikamet izni; yabancının talepte bulunması, istenilen evrakla başvurusu ve talepte bulunduğu ikamet izni türündeki şartları taşıması halinde düzenlenmektedir. İkamet izni özetle, Türkiye'de kalmak isteyen yabancılara taleplerine istinaden verilen izin belgesidir.

Türkiye'de vize veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların, e-ikamet sistemi¹⁵ üzerinden, şartlarını taşıdığını düşündüğü ikamet izni türüne müracaatta bulunmaları zorunludur. Başvurusunun tamamlayan yabancılar sistem tarafından belirlenen randevu gününde, yaşamak istedikleri ilde bulunan il/ilçe göç idaresi müdürlüğünde hazır bulunmalıdırlar. Geçerli bir mazereti olmaksızın randevu gününde il/ilçe göç idaresi müdürlüğünde hazır bulunmayan yabancılar, hiç başvuruda bulunmamış sayılırlar. Geçerli mazeretin tespitinde idarece bir takım bilgi ve belgeler talep edilebilir. İkamet izni uzatma başvuruları da kural olarak aynı usulle yapılmaktadır. İkamet izni çeşitleri, başvuru şartları, prosedürün işleyişi ve diğer kavramlar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak ele alınacaktır.

¹³ Öztürk vd., 2021: 705; Asar, 2018: 73.

¹⁴ Esen, 2019: 7.

¹⁵ Elektronik ikamet izni başvuru sistemi, kısaltılmış ismiyle “e-ikamet”, Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından 2016 yılında kullanıma açılan bir tür ikamet izni başvuru portalıdır. Bu portal ikamet izni başvurusu veya ikamet izni uzatma işlemleri gibi çeşitli iş ve işlemleri ilgililerin istifadesine sunmaktadır. E-ikamet sistemi uzantısı: <https://e-ikamet.goc.gov.tr/> şeklindedir.

1.1.2. Aile ve Aile Birleşimi Kavramı

1.1.2.1. Aile

Yapısal açıdan ele alındığında aile, bireyler arasındaki yapısal ilişkilere odaklanan bir kurumdur. Genellikle çekirdek aile olarak adlandırılan bu yapı, bir eş veya partner arasındaki evlilik veya birliktelik bağına ve bu birliktelikten doğan çocuklara dayanır. Ancak modern toplumlarda evlilik dışı ilişkilerin, boşanmış tarafların, evlat edinmeyle meydana gelen hukuki durumun veya eşcinsel çiftlerin aile olarak kabul edildiği farklı durumlar da mevcuttur¹⁶.

İşlevsel açıdan değerlendirildiğinde aile, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, destek sağlamak ve toplumdaki rollerini yerine getirmek için önemli bir işlev görür. Bu işlevler arasında çocuk yetiştirme, eğitim, maddi destek, duygusal destek, toplumsal değerlerin aktarımı, cinsel düzenlemeler ve bakım gibi hususlar yer alır. Aile, bireylerin sosyalizasyon sürecini etkileyerek, toplumsal normları ve değerlerini öğrenmelerini sağlamaktadır. Şüphesiz ailenin toplumsal boyutundan da bahsetmek gerekir: Aile, toplumun bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Aile birimleri, toplumun yapılandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aile, toplumun istikrarını sağlamakta, nesiller arası bağları korumakta ve toplumsal normlar ile değerlerin aktarımını gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda aileler, toplumun ekonomik, politik ve kültürel sistemleriyle etkileşim halindedir¹⁷.

Aile aynı zamanda bireyler arasında duygusal bağların olduğu bir ortamdır. Sevgi, bağlılık, güven ve anlayış gibi duygusal ilişkiler aile içinde gelişir. Aile üyeleri birbirlerine destek olur, duygusal zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur ve birlikte mutlu anılar oluşturur.

Çalışmamız açısından en önemli kısım elbette ailenin hukuki boyutudur. Ailenin hukuki boyutu, aile ilişkilerini düzenleyen ve aile üyelerine haklar, sorumluluklar ve koruma sağlayan yasal düzenlemeleri içermektedir. Hukuki boyut, evlilik, boşanma, velayet, miras, evlat edinme gibi konuları kapsamaktadır¹⁸. Çalışmadaki kavramların tanıma kavuşturulması ihtiyacı dolayısıyla, bahsi geçen konuları kısaca açıklamak gerekmektedir.

Evlilik, bir erkek ile bir kadının yasal olarak tanınan birlikteliğini ifade etmektedir. Evlilik, aile kurumunun temelini oluşturur ve evlilik yasaları, evlilik sürecini, hakları, sorumlulukları ve boşanma koşullarını düzenlemektedir. Boşanma ise evlilik birliğinin resmi olarak sona ermesini ifade etmektedir. Boşanma hukuku, evlilik birliğini sona erdiren koşulları, mal paylaşımını, velayeti, nafaka gibi konuları düzenlemektedir. Velayet, boşanmış veya ayrı

¹⁶ Öz ve Hallaç, 2014: 146.

¹⁷ Kır, 2011: 390.

¹⁸ Kılıçoğlu, 2015: 2.

yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin yasal hak ve sorumluluklarını belirlemektedir. Velayet düzenlemeleri, çocuğun bakımı, eğitimi, sağlık hizmetleri ve diğer önemli kararlarda kimin yetkili olduğunu belirlemektedir. Ailenin hukuku ile ilişkili bir diğer kavram ise miras hukukudur. Miras hukuku açısından bir kişinin ölümünden sonra mal varlığının dağıtılmasını ve mirasçılarının haklarını düzenlemektedir. Miras yasaları, bir kişinin eşine, çocuklarına, ebeveynlerine veya diğer akrabalara miras bırakma hakkını ve miras paylaşımını belirlemektedir. Evlat edinme, bir çocuğun yasal olarak başka bir aileye kabul edilmesini ifade etmektedir. Evlat edinme süreci ve evlat edinenlerin hakları ve sorumlulukları, evlat edinme yasaları tarafından düzenlenmektedir. Elbette ailenin hukuki boyutu, bu gibi konuları içeren yasal düzenlemeler ve kurallarla şekillendirilir. Her ülkenin aile hukuku farklı olabilir ve hukuki boyut, yerel yasalara ve düzenlemelere tabidir. Bu boyutlar aile kavramını akademik bir şekilde açıklamak için kullanılan temel unsurlardır. Ancak aile kavramı, kültürel ve toplumsal farklılıklar nedeniyle çeşitlilik gösterebilir ve zamanla değişebilir.

Önceki paragraftaki genel yaklaşımın hukuk kurallarındaki yansımalarına bakacak olursak İHEB'in ifadesiyle aile, toplumun temel ve doğal birimidir; ailenin, toplum ve devlet tarafından korunması gerekir (İHEB m.16/3). BM İnsan Hakları Komitesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin¹⁹ (MSHİUS) aile yaşamı hakkını içeren m.17 hükmüne dair 16 No'lu yorumunda, "aile" teriminin tüm anlamları içerecek şekilde geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini kaydetmiştir. Komite, ailenin korunmasına dair 23. maddeye ilişkin 19 No'lu yorumunda "aile" teriminin ülkeden ülkeye ve hatta bölgeden bölgeye değişebileceğini kaydetmiştir. Bu nedenle standart bir tanım yapmak mümkün değildir. İnsan Hakları Komitesi, *Manuel Balaquer* kararında, "aile" kavramının sadece partnerlerin/eşlerin birlikte yaşaması anlamına gelmediğini, aynı zamanda ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi de kapsadığına dikkat çekmiştir. Genel yoruma göre bir aileden söz edebilmek için en azından birlikte yaşama, maddi bağ, düzenli ve yakın ilişkiler gibi unsurların mevcut olması gerekmektedir²⁰.

AIHS'te net bir tanımı yapılmayan aile, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) tarafından her somut olaya göre dinamik biçimde ele alınmaktadır. Toplumun temel yapıtaşı olarak ifade edebileceğimiz aile kavramı, sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve diğer sosyal bilimlerde de incelenen bir kavramdır. Aile kavramını incelemek için konuyu çeşitli boyutlarda ele almak gerekmektedir.

¹⁹ RG: 21.07.2003-25175.

²⁰ Cin, 2014: 266

Türk hukukunda aile, Türk toplumunun temeli olarak kabul edilmekte ve anayasal düzlemde karşılık bulmaktadır. Ailenin tanımı hakkında çeşitli yaklaşımlar var olmakla beraber bu kavramın özellikle dar anlamda aile, geniş anlamda aile ve en geniş anlamda aile olarak ele alındığı müşahade edilmektedir. Öyle ki dar anlamda aile, aileyi meydana getiren kişilerin yalnızca eşler olduğu kabulünden yola çıkılarak yapılan bir tanımdır.²¹

Geniş anlamda aile tanımına bakıldığında, “eşler” ifadesi yerine “ana-baba” ifadesinin kullanıldığı, aileye bir de çocuğun dahil edildiğini; böylece geniş anlamda aile hakkında anne, baba ve çocuklardan meydana gelen bir kurum şeklinde tanımlama yapıldığı görülmektedir.²²

Öğretide bir de en geniş anlamda aile tanımı yapılmaktadır. Buna göre en geniş anlamda aile, bir ev reisliği düzenini ifade eder.²³ 743 S. Türk Kanunu Medenisi²⁴ hükümlerine de paralellik arz eden bu tanıma göre en geniş anlamda aile; bir ev reisinin idaresi ve tek çatı altında, beraber yaşayan fertlerden müteşekkil bir kurumdur.

1.1.2.2. Aile Birleşimi

Aile birleşimi, Uluslararası Göç Örgütü’nün Göç Terimleri Sözlüğü’ne²⁵ göre “Zorla ya da gönüllü göç nedeniyle birbirinden ayrı düşmüş aile üyelerinin menşe ülke dışında başka bir ülkede, yeniden bir araya gelme süreci”ne verilen isimdir. Aile birleşimi kavramı özellikle yabancılar hukuku alanında oldukça önemli bir yere sahip kavramlardandır. Bu kavramın ortaya çıkışı İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlar²⁶. O dönem tüm dünyadan gelişmiş ülkelere yönelik yoğun bir göç meydana gelmiştir. Meydana gelen bu göçün beraberinde getirdiği gelişmelerden biri de göçmenlerin aile yaşantılarını idame ettirme istekleri olmuştur²⁷. Göç alan ülkeler ilk başlarda göçlerin kısa süreli ve geçici olduğu inancıyla aile yaşantısına dair bir düzenleme ihdas etmeyerek göçmenlerin ailelerini ülkelerine kabul etmemiş iseler de daha sonra hem bireysel hak ve özgürlükleri dikkate alarak hem de üretimdeki sürekliliği ve işgücü ihtiyacını gözeterek göçmenlere aile birleşimi hakkı tanımışlardır.

Aile birleşimi kavramı, birçok uluslararası metinde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu kavramla ilgili olarak gerek uluslararası anlaşmalarda gerek ülkelerin ulusal mevzuatında

²¹ Akıntürk ve Ateş, 2020: 4, Hatemi, 2023: 3.

²² Akıntürk ve Ateş, 2020: 6, Hatemi, 2023: 7; Berki, 1961: 138.

²³ Hatemi ve Serozan, 1993: 3; Akıntürk ve Ateş, 2020: 6; Ünal, 1979: 20.

²⁴ RG: 04.04.1926-339.

²⁵ Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 8.

²⁶ John, 2003: 4.

²⁷ Meyer, 2008: 28.

gerekse de yargı kararlarıyla farklı açıklamalar getirilmiştir. Aile birleşimine açıkça ve bugünkü anlamıyla yer verilen ilk metin 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir (ÇHS)²⁸.

ÇHS m.10 hükmünde yer verildiği gibi sözleşmenin tarafı olan ülkeler, çocuğun da dahil olduğu aile birleşimi başvurularında sağ duyulu, insan odaklı ve hızlı bir karar süreci inşa edeceklerdir. Bu sözleşmenin ardından aile birleşimi kavramı, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme²⁹ ile tekrar uluslararası bir metinde zikredilmiştir. Bu anlaşma metninde göçmen olan işçinin ölmesi veya evliliğinin sona ermesi gibi durumlarda, aile bireylerinin ülkede kalmaları için kolaylaştırıcı düzenlemeler getirileceği ortaya konmaktadır. Bu şekilde ülkesel bazlı olarak uygulanmakta olan aile birleşimi kavramı, uluslararası hukuk metinlerinde yer almaya devam etmiştir. Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü metinleri dışında emekçilerin aile birleşimi açısından ciddi kurallar ihdas eden ilk sözleşme özelliğini taşımaktadır³⁰.

Aile birleşimi kavramıyla ilgili şu genel tanım yapılabilir: Bir kimsenin, aile teşekkülü içerisinde hayatını idame ettirmesine yönelik olarak tanınan, vatandaş olmayan eş ve çocukların hakkı tanıyan ülkeye girmelerini, orada oturmalarını ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürmeleri için tanınan haktır³¹. Aile hayatı, dar anlamda ele alındığında kişinin eşi, ebeveynleri ve altsoyu ile yaşaması olarak ifade edildiğine göre, aile birleşiminden faydalanabilecek kişilerin de bunlardan ibaret olduğunu söylemek mümkündür.

Göç alan gelişmiş ülkelerde, aile birleşimi kavramı ve buna dayalı olarak verilen ikamet izni çeşidi, oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Avrupa Komisyonunun 2022 yılı verilerine göre, Fransa'daki göçmenlerin %75'i, İsveç ve Norveç'tekilerin ise %50'sinden fazlası aile birleşimi yoluyla ülkeye girmiştir³².

1.2. İkamet İzninin Dünyadaki ve Türk Hukukundaki Tarihsel Gelişimi

İkamet izni kavramı, dünyada ve Türkiye'de, çeşitli tarihi ve siyasi dönemlerde; farklı kurallar vasıtasıyla tanımlanmış, düzenlenmiş ve nihayetinde günümüzdeki anlamına kavuşmuştur. Bu başlık altında, ikamet izni kavramının gelişim serüveninin dünyada ve

²⁸ RG: 11.12.1994-22138.

²⁹ 18.12.1990 tarihinde New York'ta kabul edilmiştir.

³⁰ Cholewinski, 2002: 272.

³¹ John, 2003: 1; Esen, 2019: 213; OHCHR Migration Papers, 2005: 1; Meyer, 2008: 28; Elçin, 2017: 122.

³² Avrupa Komisyonu, 2022: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_5985 (erişim tarihi 06.05.2023).

Türkiye’de nasıl gerçekleştiği irdelenecektir. Önce evrensel tarihi gelişimden daha sonra Türk hukukundaki gelişimden bahsedilecektir.

1.2.1. İkamet İzninin Dünyadaki Gelişim Süreci

İkamet izninin tanımı, zaman içinde ülkeden ülkeye farklılık göstererek gelişmiştir. Bu kısımdaki alt başlıklarda, bazı dönemler ve bölgeler bazında bu konu kısaca ele alınmaktadır.

1.2.1.1. Erken Göç Kontrolleri

Göç kontrollerinin en erken biçimleri, yabancı hareketliliğini düzenlemeye dair yasalar ihdas eden Antik Yunan şehir devletlerine kadar gözlemlenebilir durumdadır. Tabii bu yasalar, günümüzdeki ikamet izni olarak adlandırılan prosedürle pek benzeşmemektedir. Antik Yunan’daki kurallar, daha ziyade şehir devletinin dışından gelen kimselerin kaydının tutulması maksadıyla ortaya konmuş normlardan ibarettir. Değilse, bir yabancının o egemenlik alanı içerisinde bulunmaması, oradan gönderilmesi veya hangi şartlarda bulunabileceğinin düzenlenmesi gibi hususları içermemektedir³³.

1.2.1.2. Modern Dönemdeki Durum

Modern ikamet izni sistemi, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında şekillenmeye başlamıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrası uluslararası hareketlilik ve kalkınmış bölgelere göç etme durumu baş göstermiş; insanlar ekonomik refahlarını tesis etmek maksadıyla ülke değiştirmişlerdir. Devletler, uluslararası seyahat ve göç arttıkça, ülkeler yabancı uyrukluların girişini ve ülkelerinde kalışını düzenleme ihtiyacı hissetmişlerdir. İlk resmileştirilmiş göçmenlik kontrol ve belgeleme sistemleri, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından ortaya çıkmaktadır. Esas olarak İkinci Dünya Savaşı Sonrası meydana gelen ekonomik atılımlar ve bölgesel birliktelikler; ulaşım imkanlarının gelişmesi ve dünyanın hızlı küreselleşmesinin de etkisiyle, insanların yabancı ülkelerde kalış şekillerinin düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir. Hemen hemen tüm hukuk devletleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, bir ikamet izni sistemi oturtmuşlardır. Bu sistemler 1980’li yıllardan bu yana standardize olmuş görünmektedir.

Örneğin AB bağlamında konu ele alındığında, ikamet izni kavramı, 1985 yılında Schengen Anlaşması’nın oluşturulmasıyla önemli ölçüde gelişmiştir³⁴. Schengen Bölgesi,

³³ Koslowski, 2002: 384 vd.; Yılmaz 2018, 106 vd.

³⁴ Bu anlaşma, o dönemki ismiyle Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olan beş ülke arasında sınırların fiili manada tamamen kaldırılmasını öngörmektedir. Detaylı inceleme için bkz. Aynagöz, 2004. Anlaşmanın orijinal metnine

katılımcı ülkeler arasındaki sınır kontrollerini kaldırarak bu ülke vatandaşlarının bölge içinde serbest dolaşımına izin vermiştir³⁵. AB vatandaşı olmayanların bölgeye gelişini ve bölgede kalmasını düzenlemek için, "Üçüncü Ülke Vatandaşının İkamet İzni" olarak bilinen standart bir ikamet izni formatı getirilmiştir. Ayrıca 2009 yılında uygulamaya konulan AB Mavi Kart³⁶ uygulaması, yüksek vasıflı AB üyesi olmayan ülke vatandaşı kimseler için oluşturulan bir ikamet izni sistemi olarak geliştirilmiştir. Böylece AB, sınırları dışarıda yetişen nitelikli işgücünü kendisine çekerek gelişmişliğini sürdürmeyi sağlamaktadır. Ek olarak AB Mavi Kartı, uzun süreli ikamet için hızlandırılmış yollar sunmaktadır ve aile birleşimini de kolaylaştırmaktadır. AB üyesi olmayan ülkelere gelen ancak ikamet izninden muaf ülke vatandaşları için geliştirilen Avrupa Seyahat Bilgileri ve Yetkilendirme Sistemi ve teknolojiye uyumlu e-ikamet gibi sistemlerle günümüzde hızlı hareketlilik ve üst düzey koordinasyon sağlanmış görünmektedir.

Dünyanın en büyük göç merkezi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) de durum farklı değildir. ABD'nin ilk yıllarında sınırlı göçmenlik düzenlemeleri vardır. İlk federal göçmenlik yasası olan 1790 tarihli Vatandaşlığa Kabul Yasası; iyi karakterli, özgür, beyaz kişilerin ülkede en az iki yıl ikamet ettikten sonra vatandaş olmalarına izin vermektedir ancak ikamet edebilmek için herhangi bir şart getirmemektedir. Daha sonra 1882 tarihli, ilk milliyet temelli Çin'i Hariç Tutma Yasası çıkarılarak Çinli göçmenlerin ülkede kalmaları hakkında kurallar oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD, 14 yaşın üzerindeki vatandaş olmayan kimselerin, kayıt yaptırmasını ve kayıt belgelerini sürekli yanlarında taşımasını gerektiren Smith Yasası olarak da bilinen 1940 tarihli Yabancı Kayıt Yasasını çıkarmıştır. Daha sonra ise 1952 tarihli Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası çıkarılarak şimdikiye yakın bir sistem inşa edilmiş 1965 tarihli önemli değişikliklerle günümüzde uygulanmakta olan sisteme işlerlik kazandırılmıştır. Buna göre yabancıların ülkede kalması aile ilişkilerine, istihdam edilebilirliklerine ve mali durumlarına dayalı olarak kategorize edilmiştir³⁷.

[https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922\(01\):EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922(01):EN:HTML) adresinden erişim sağlanabilir.

³⁵ Paoli, 2015: 1 vd.

³⁶ 2009 yılı mayıs ayında kabul edilen AB Mavi Kart Direktifi, yüksek eğitimli kişilerin AB'ye gelmeleri için bir çerçeve direktif olarak ihdas edilmiştir. Bu konuda detaylı bilgi için şu internet sitesini ziyaret edebilirsiniz: <https://www.apply.eu/>

³⁷ ABD'de aile birleşimi kavramının gelişimi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Hatch, 2007.

1.2.2. İkamet İzninin Türk Hukukundaki Gelişim Süreci

Her ne kadar Türk hukuku, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ikiye ayrılıp irdelene yapılıyor kadar kısıtlı bir tarihe ve genişliğe sahip olmasa da yabancılar hukuku bağlamında tüm milletlerin hukukunda, daha önceki dönemler için inceleme konusu yapacak kadar ciddi bir düzenleme bulunmamaktadır. Elbette bu durumun sebepleri o dönemlerde ülkeler arası seyahatin daha zor ve hareketliliğin daha kısıtlı gerçekleşmesi, modern manada sınırlardan bahsedilememesi veya ekonomik ayrışmaların bu denli fazla olmaması gibi hususlardır. Bu nedenle Türk hukukundaki gelişim süreci kabaca Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak iki başlık altında incelenecektir.

1.2.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde

Osmanlı Devleti'nin özellikle erken dönemlerinde ulusal bir kanun metninden bahsetmek mümkün değildir. O dönemlerde, örfi hukukun kural belirlemediği alanlarda doğrudan şeri hukuk yani İslam hukuku uygulama alanı bulmuştur. Osmanlı döneminde vatandaşlık esası da İslam hukukuna göre şekillenmiştir. Buna göre de insanlar müslim veya gayrimüslim olarak anılmışlardır. Müslüman bir kimsenin Osmanlı ülkesine girişinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır³⁸. Bunun temelinde, Müslüman bir kimsenin Müslüman bir ülkede yabancı kabul edilmemesi anlayışı vardır³⁹. Osmanlı ülkesine girmek isteyen gayrimüslim kimseler içinse İslam hukukunun yürürlükte olduğu ülkelerde uygulama alanı bulan “*eman*” adı verilen bir çeşit güvence sistemi geliştirilmiştir⁴⁰. Bu bir tür geçiş izni, vize olarak adlandırılabilir. “*Harbî*” adı verilen gayrimüslimler “*eman*” alırlarsa “*müste'men*” sıfatıyla Müslüman ülkeye girebilirler; burada seyahat, ticaret yapabilirler ve ikamet edebilirlerdi⁴¹. İlerleyen dönemlerde uluslararası ilişkiler ve ticaret artış gösterdikçe, devletler arasındaki anlaşmalar çoğaldıkça, yabancıların Osmanlı ülkesindeki kalışları hakkında başka esaslar benimsenmeye başlanmıştır. Özellikle ticari ilişkiler arttıkça yabancıların ayrıcalık ve imtiyazları fazlaşmış, farklı farklı statüler meydana gelmiştir. Örneğin bu dönemlerde, uluslararası sözleşme ile kendilerine hak tanınan yabancılar, mesela Fransızlar, herhangi bir izne tabi olmaksızın Osmanlı topraklarına girebilirler, burada ikamet edebilirler ve diledikleri biçimde ticaret yapabilirlerdi⁴².

³⁸ Çiçekli, 2013: 30.

³⁹ Avcı, 2021: 198; Cin ve Akyılmaz, 2021: 94; Üçok vd., 2016: 215.

⁴⁰ Esen, 2019: 13.

⁴¹ Turnagil, 1993: 69 vd.

⁴² Uzunçarşılı, 1975: 503-505.

1844 yılına gelindiğinde ise Mürur Talimatı ile İstanbul’a gelecek kişilerin yetkili birim veya kimselerden mürur adı altında bir tür talimat almaları şartı koyulmuştur⁴³. 1867 yılında Pasaport Nizamnamesi adlı kurallar bütünü yürürlüğe konularak yabancıların ülkeye girişi, çıkışı, orada kalışları düzenlenmiştir⁴⁴. Daha sonra 1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi yürürlüğe konularak vatandaşlık ve yabancılık tanımları yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme, 1851 tarihli Fransız Vatandaşlık Kanunu’nun da etkisiyle, statülerin din temelli olarak tasnif edilmediği ilk regülasyondur⁴⁵. İlerleyen dönemlerde 1884 tarihli bir düzenleme ile 1867 tarihli Pasaport Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmış, 1894 yılında ise 1884 tarihli Nizamnamenin yerine bir başkası kabul edilmiştir. Daha sonra 1911 yılında Pasaport Kanunu ihdas edilmiş, 1915 tarihli Memalik-i Osmaniye’de Bulunan Ecânibin Hukuk ve Vezâifi Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile yabancıların geçişi ve kalışı düzenlenmiştir. 1918 tarihinde bir kanun daha çıkarılmıştır ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında kabul edilen 1915 tarihli Kanun-ı Muvakkat, kapitülasyonlarla dağınık ve farklı halde bulunan yabancı statülerini bir kanunda toplamayı hedeflemiştir. Bu düzenleme ile yabancılar hukuku diğer ülkelerdekine paralel olarak sistemleştirilmiştir. Bu kanun her ne kadar ilk çıkarıldığı zamanlarda savaş nedeniyle uygulanamadıysa da savaştan sonra 1982 yılına kadar uygulama alanı bulmuştur.

1.2.2.2. Cumhuriyet Döneminde

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarındaki düzenlemelerden halen yürürlükte olan düzenlemelere kadar, yabancıların ikametini düzenleyen kurallar irdelenecektir. Öncelikle anayasal düzlemdeki hükümler kısaca açıklanacak daha sonra diğer mevzuat hükümleri anlatılacaktır. Yürürlükteki kurallar çalışmanın devamında, “Ulusal Kaynaklar” alt başlığı altında anlatılmaktadır.

1.2.2.2.1. Anayasal Düzenlemeler

1.2.2.2.1.1. 1924 Anayasası’ndaki Durum

Hukukumuzda anayasal metinler, genellikle bir hakkın veya hürriyetin çerçevesini çizmekle yetinmektedir. Her ne kadar dünya geneline bakıldığında görece kazuistik sayılabilecek anayasalar belirlediğimiz söylenebilir ise de hiçbir anayasamızda yabancıların ülkede kalışlarına veya ikamet iznine dair herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bununla

⁴³ Demirtaş, 2017: 742 vd.

⁴⁴ Aybay, 1974: 11.

⁴⁵ Cin ve Akyılmaz, 2021: 566.

birlikte anayasalarımızda, özellikle çalışma konusu olan aile ikamet izni ile ilintili addedilebilecek bazı temel hak ve hürriyetlere yer verilmiştir.

1924 Anayasası, sert ve geliştirilmeye muhtaç bir Anayasa olarak bilinmektedir⁴⁶. İhdas edildiği dönemdeki hal ve şartların gereğini ifa eden bu anayasa, genç Cumhuriyetin temel niteliklerini tanımlamaktadır. 105 maddelik metin, 68. vd. maddelerinde Türk vatandaşlarının temel haklarını düzenlemektedir. Buna karşın 1924 Anayasası'nda, çalışmanın konusu olan aile ikamet izninin dayandığı temel prensiplerden olan hak ve hürriyetlerden yalnızca birine, seyahat hürriyetine yer verilmiştir. Yerleşme hürriyeti, aile ve özel hayatın dokunulmazlığı gibi hususlara değinilmemiştir⁴⁷.

1924 Anayasası'nın m. 78. şu şekildedir: “Seferberlikte idarei örfiye halinde veyahut müstevli emrazdah dolayı kanunen müttehaz tedabir icabatından olarak vazedilecek takyidat müstesna olmak üzere seyahat hiçbir suretle takyidata tabi tutulamaz.” Yani bu maddede seferberlik ve sıkıyönetim hallerinin veyahut salgın hastalıklardan dolayı kanun gereğince alınacak tedbirlerin gerektirdiği kısıtlamaların dışında seyahat hakkının hiçbir şekilde sınırlandırılmayacağı ifade edilmektedir.

1.2.2.2.1.2. 1961 Anayasası'ndaki⁴⁸ Durum

Kimi yazarlara ve görüşlere göre “ideale en yakın anayasa” olarak tanımlanan⁴⁹, kimilerine göreyse “yumuşatılmış kuvvetler ayrılığı” içeren⁵⁰, değiştirilemez maddeleri dolayısıyla yapısal olarak sert, içerdiği detaylı temel hak ve hürriyet tanımlamaları dolayısıyla içerik olarak yumuşak⁵¹ olarak tarif edilen 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'ndaki 5 büyük değişikliğe rağmen giderilemeyen “ihtiyacı” karşılamıştır⁵². Bu anayasada temel hak ve hürriyetler çok geniş ve detaylı bir şekilde tanımlanmış olup hem aile ve özel hayata saygı hakkı hem de seyahat ve yerleşme özgürlüğü gibi temel hak ve hürriyetler ilk kez bu anayasada kendine yer bulmuştur⁵³. Anayasa metni, o dönemin hukukçuları tarafından hazırlandığından olsa gerek hükümlerde İHEB doğrudan bir paralellik durumu göze çarpmaktadır. Anayasa, döneminin ruhunu yansıtmaktadır.

⁴⁶ Doğan, 2022: 817.

⁴⁷ Çoban, 2022: 36-37; Gözler, 2019: 83; Özbudun, 2012: 73.

⁴⁸ RG: 20.07.1961-10859.

⁴⁹ Soysal 1997, 126 vd.

⁵⁰ Özkul, 2023, 77.

⁵¹ Tunç, 2020: 666.

⁵² Tunç, 2020: 679.

⁵³ Aybay, 2016: 8.

Anayasa maddelerini esas alarak açıklama yapacak olursak, m.10 hükmüne değinmemiz gerekir. 1961 Anayasası m.10 şu şekildedir:

“I. Temel hakların niteliği ve korunması.

MADDE 10.- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adâlet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve mânevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.”

Görülebileceği üzere devletin, vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini tanıdığı, korumak üzere yükümlülük üstlendiği bir durum söz konusudur. İkamet izninin ve özellikle aile ikamet izninin temelleri bağlamında ele aldığımızda yenilik getiren⁵⁴ bir diğer hükmün m.15 hükmü olduğu anlaşılmaktadır. Bu hükümde kişilerin özel hayatlarının gizli olduğu, bu gizliliğe karşı devlet tarafından saygılı olunması gerektiği gibi durumlar düzenlenmektedir⁵⁵.

Anayasa’nın m.18 hükmü ise bizim açımızdan önem arz etmektedir zira bu hükümde hem seyahat hem de yerleşme hürriyeti birlikte düzenlenerek konuya modern bir bakış açısı kazandırılmıştır. M.18 hükmü şu şekildedir:

“III. Seyahat ve yerleşme hürriyeti.

MADDE 18.- Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, sosyal, iktisadî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluğuyla ve kanunla sınırlanabilir.

Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.”

Madde metninde gözlemlenebileceği gibi o dönem anayasayı hazırlayan irade, seyahat hürriyetinin yanı sıra yerleşme hürriyetine de yer vererek konuyu bir bütün halinde tek maddede ele almıştır. Maddede sınırlayıcı sebepler sayılmış olmakla birlikte genel olarak mezkûr hürriyetlerin çerçevesinin çizildiğini görmekteyiz. 1961 Anayasası ile Cumhuriyet döneminde ilk kez yerleşme hürriyetine anayasal bir metinde yer verilmiştir.

1961 Anayasası ile aile kurumu hakkında anayasal bir düzenleme getirilmiştir. Öyle ki “Ailenin Korunması” başlıklı m.35 hükmünde açıkça ailenin Türk toplumunun temeli olduğu,

⁵⁴ Güntürk, 2012: 63.

⁵⁵ 1961 Anayasası m.15: *Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunda açıkça gösterdiği hallerde, usûlüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz.*

devletin; ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilatı kuracağı hususu hükme bağlanarak konunun önemi vurgulanmıştır.

1.2.2.2.1.3. 1982 Anayasası'ndaki Durum

İkamet izinleri açısından önemli dayanak noktaları ihtiva eden 1982 Anayasası, halen yürürlükte olduğu için bir sonraki ana başlık altında, aile ikamet izninin yürürlükte bulunan kaynakları başlığında detaylı biçimde ele alınacaktır.

1.2.2.2.2. Kanuni Düzenlemeler

İkamet izni ile ilgili olarak anayasal düzenlemeler ışığında ve bu düzenlemeler baz alınarak bazı kanuni hükümler meydana getirilmiş; modern dünyada önemi gittikçe artan bu konuyla ilgili olarak çeşitli adımlar atılmıştır. İkamet izninin temelleri ve uygulama alanıyla ilgili olarak Pasaport Kanunu⁵⁶, Ecnebilerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁵⁷ ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁵⁸; çalışmamız açısından önem arz etmektedir.

1.2.2.2.2.1. Pasaport Kanunu

Cumhuriyet döneminde Türk vatandaşı olmayanların ülkeye giriş ve çıkışlarını düzenleyen ilk kanun 1939 yılında yürürlüğe giren 3519 S. Pasaport Kanunu'dur. Buradan anlaşılacağı üzere genç Cumhuriyet, bu alanda 16 yıl kadar Osmanlı Devleti'nin hukuki metinlerinden istifade etmiştir⁵⁹. Elbette arada 20.05.1937 kabul tarihli "Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkındaki 2 Mart 1331 Tarihli Muvakkat Kanuna Ek Kanun" gibi kanuni düzenlemeler yapılmıştır ancak bu kurallar genelde ekleme yoluyla eski metinleri revize etmeye yöneliktir. 3519 S. Kanun'un getirdiği en önemli kurallardan biri, ülkeye girecek olan yabancıların pasaport bulundurmaları zorunluluğudur. Pasaportu bulunmayan yabancıların ülkeye kabulüne dair istisnai bazı kurallar da ihdas edilmiştir.

Kanunun özellikle m.3, m.4, m.9 ve m.19 hükümleri hem kanunun ruhunu hem de dönemin şartlarını yansıtmakta olduğundan bahsetmek mümkündür. 3519 S. Kanun m.3 hükmüyle, pasaportu bulunmayan yabancıların ülkeye girişleri, Dahiliye Vekaletinin olurları ile mümkün kılınmıştır⁶⁰. Yine m.4 düzenlemesi ilginçtir: Bu maddeye göre kanunda aranan

⁵⁶ RG: 15.07.1938-3960

⁵⁷ RG: 16.07.1938-3961

⁵⁸ RG: 24.07.1950-7564

⁵⁹ Esen, 2019: 12; Aybay, 1974: 124.

⁶⁰ Aybay, 1974: 165.

şartları taşıyan bir pasaporta veya belgeye sahip olan yabancının ülkeye alınmaması mümkündür. Ayrıca bu maddede yabancının üzerinde ülkede 15 gün yaşayacak kadar para bulunmaması halinde yabancının ülkeye kabul edilmeyebileceği yönünde bir düzenleme de mevcuttur. Bu kural, öğretide, modern dönemde ikamet izinlerinde aranan “asgari gelir şartının” bir yansıması olarak kabul edilmektedir⁶¹.

Pasaport Kanunu’nun m.9 hükmünde Türk pasaportu, diplomatik ve genel olarak ikiye ayrılmıştır. Bu da modern uygulamadaki ayrımların temellerinin o dönemlerde atıldığını gösteren önemli bir husustur.

Kanunun dikkat çeken m.19 hükmü şu kişilere idare tarafından yurt dışı çıkış izni verilemeyebileceğini düzenlemektedir: “...Ecnebi memleketlerde geçinmek için müsaide sebep ve şartlara malik olduklarını isbat edemeyenlere, memleketten ayrılmalarda siyasî emniyet bakımından mahzur olduğu Dahiliye Vekâletince tesbit edilenlere...” Gerek önceki kısımlarda anlatılan diğer kurallar gerekse de Türk vatandaşlarının seyahat hürriyetini bu denli kısıtlayan, idareye geniş takdir yetkisi veren m.19 hükmü; 1939 yılının şartlarını ve ruhunu birebir yansıtmaktadır. Hem o dönem yükselen 2. Dünya Savaşı tehlikesi hem de milliyetperver akım, kanun koyucuların iradesini baskıcılık, korumacılık ve dışa kapalılık gibi hislerin etkisi altında bırakmıştır.

1.2.2.2.2. Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Pasaport Kanunu ile Türkiye’ye giriş çıkışta gerekli belgeler ile aranan şartları düzenleyen kanun koyucu, aynı tarihlerde çıkarılan Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile yabancıların Türkiye Cumhuriyeti’nde kalmaları için aranan şartları düzenlemektedir. Bu kanuna göre, bir yabancı kural olarak 15 güne kadar Türkiye’de serbestçe kalabilmektedir. Yalnızca vardığı ilk yerleşim birimindeki kolluk kuvvetine bildirimde bulunması yeterlidir. Bildirimle birlikte yabancıya bir ikamet tezkeresi verilecektir. Bu düzenlemeden şu sonuç çıkarılabilir: O dönem ikamet iznini veren makam, kolluk kuvvetleridir.

İkamet tezkeresi süresi sona eren yabancı, 15 gün içerisinde kolluk güçlerine başvurarak ikamet tezkeresinin uzatılmasını talep edebilir. Bu süreyi geçerli veya mantıklı bir sebebi olmaksızın geçiren yabancılara ise hem harç cezası hem de süreli hapis veya adli para cezası öngörülmüştür. Her ne kadar ikamet tezkeresi kural olarak zorunlu addedilmiş ise de bazı yabancılarda ikamet tezkeresi şartı aranmayacağı kararlaştırılmıştır. Bu konuyu düzenleyen m.10 hükmüne göre ülkede gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere (spor, sanat, kültürel etkinlikler

⁶¹ Uslu, 2022 : 66.

vb.) katılmak üzere gelen yabancılara iki ay süreyle herhangi bir ikamet tezkeresi şartı aranmaksızın ülkede bulunma izni verilmektedir. Yine turistik maksatla ülkeye gelen kişilerden bir aya kadar ikamet tezkeresi istenmeyeceği hüküm altına alınmıştır (m.11).

Bu kanunun hazırlandığı dönemle 3519 S. Kanun'un çıkarıldığı dönem aynı olduğundan, kanunun hazırlanış safhalarında kanun koyucunun iradesinin, düşünce tarzının ve olguları ele alış biçiminin benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Nitekim Ecneblerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un m.22 hükmü şu şekildedir: "...Dahiliye Vekâleti memlekette kalmasını umumî emniyete ve siyasî ve idarî icablara muzır saydığı ecnebleri vereceği muayyen müddet zarfında Türkiyeden çıkmağa davet edebilir. Verilen müddet zarfında Türkiyeyi terketmeyenler sınır dışı edilirler."

1.2.2.2.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

İlerleyen dönemlerde, bilhassa İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte tüm dünyada ciddi ve köklü değişimler yaşandığı, uluslararası ilişkilerin, göçün, ticaretin hızla arttığı, bu gelişmelerin tüm dünyada yabancıların ikametine dair olan hukuk kurallarında birtakım değişikliklere sebebiyet verdirdiği hususu önceki bölümlerde anlatılmıştır. Türkiye de bu kaçınılmaz değişimden nasibini almıştır. Yabancıların Türkiye'deki kalışlarını düzenleyen Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950 yılında ihdas edilmiştir. Aslında bu kanun ile bir önceki kanun arasında çok ciddi farklılıklar bulunmamakla birlikte ikamet tezkeresine tabi olanların durumları, tezkerenin süresi gibi hususlar yeniden ele alınmış, ikamet tezkeresinden muaf tutulan kimselerin çeşitleri artırılmış; böylece Türkiye'ye gelen yabancıların burada kalmalarına dair şartlar biraz daha yumuşatılmıştır.

Bu kanuna göre Türkiye'ye gelen yabancılar, kural olarak bir ay süreyle ikamet tezkeresi almak zorunda değillerdir. Diğer bir deyişle ikamet tezkeresinden muaf olunan süre bir aya çıkarılmıştır⁶². Tezkere için başvuru yapılacak makam, bu makamın yetkileri ve bu konuya ilişkin diğer kurallarda değişiklik yapılmadığından, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun uyarınca yabancıların ikamet tezkeresi işlemlerinin yine Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütüleceği ifade edilebilir⁶³.

Kanunda dikkat çeken bir m.2 hükmü bulunmaktadır. Bu hükme göre Bakanlar Kurulu, ülkeye girebilecek yabancıları karşılıklılık ilkesi kapsamında belirleyebilecek, mütakabiliyet yetkisi kapsamında bazı ülke vatandaşlarını ülkeye girmekten menedebilecektir. Yine Bakanlar Kurulu kararıyla ülkenin belirli bölgelerinin yabancı yerleşimine kapatılması mümkün hale

⁶² Esen, 2019: 19; Arslan, 2018: 57.

⁶³ Aybay ve Dardağan Kibar, 2010: 128 vd.

getirilmiştir. Öyle ki Bakanlar Kurulu, uygun gördüğü yerlere, yabancı seyahatini dahi yasaklayabilecektir.

Mezkur kanuna göre milli veya milletlerarası, tarih, kültür ve güzel sanatlar şenlikleri ve festival, spor müsabakaları, kongre ve konferanslar, sergi ve panayırılar münasebetiyle veya Bakanlar Kurulunca tayin olunacak yerlerde ziyaret, tedavi veya hava değiştirme maksadıyla damgalı giriş vizeleriyle gelecek yabancılar bu vizelerinde ikamet bakımından tahdidi tazammun eden bir şerh mevcut değilse dört ay müddetle ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler⁶⁴. Bahsi geçen düzenleme ile ikamet tezkeresinden muaf olan kimselerin sayısı artırılmış, maddede yer verilen kimseler için Türkiye'ye gelip faaliyetlerde bulunmak kolaylaştırılmıştır. Nitekim maddeden anlaşıldığı üzere ülkeye turist olarak gelen bir yabancı, dört ay süreyle ikamet tezkeresinden muaf tutulmuştur. Yine aynı şekilde ülkede, metinde sayılan faaliyetleri gerçekleştirmek üzere bulunan yabancılar ciddi bir imkân sağlanmıştır.

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun m.7 de bir yenilik arz etmektedir. Mezkûr kanun ile ikamet tezkeresi başvurusunun reddi sebeplerine ilişkin ilk kez kurallar konulmuştur. Buna göre:

- “A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan;*
 - B) Türk kanun veya örf ve âdetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan;*
 - C) Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan;*
 - D) Türkiye’ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan;*
 - E) Türkiye’de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlâl eden;*
- Yabancılar ikamet tezkeresi verilmez.”*

Kanunun m.9 hükmünde ikamet tezkerelerinin müddeti tespit edilmiştir. Buna göre ikamet tezkeresinin süresi beş yılla sınırlı olacak ve bu sürenin bitimini izleyen 15 gün içerisinde başvuru yapılmak suretiyle ikamet tezkeresi uzatılabilecektir. Uzatma başvurusu en fazla 4 kez gerçekleştirilebilecek olup dördüncü kez uzatma yapan yabancının artık yeni bir ikamet tezkeresi alması gerekecektir.

1.3. Aile İkamet İzniyle İlişkili Temel Haklar ve Aile İkamet İzninin Kaynakları

Çalışmanın bu kısmında, aile ikamet izni kavramı ile bağlantılı olarak ifade edilebilecek, tüm dünyada aile ikamet izni kavramının dayanağını oluşturan, bu yönüyle evrensel olarak nitelendirebileceğimiz temel hak ve hürriyetlere dair açıklamalar yapılacaktır. Daha sonra bu

⁶⁴ Alkan ve Yıldız, 2021: 5.

temel hak ve hürriyetlerin, aile ikamet izninin yasal dayanağını teşkil eden temel metinlerdeki yansımaları ele alınacak; uluslararası ve ulusal düzenlemelere ilişkin kısaca bilgi verilecektir.

1.3.1. Aile İkamet İzniyle İlişkili Temel Haklar

Aile ikamet izniyle ilişkili addedilebilecek birçok dolaylı hak ve hürriyet bulunmakta ise de doğrudan bu konuyla bağlantılı olduğu söylenebilecek iki temel haktan bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi özel ve aile hayatına saygı hakkı, ikincisi ise yerleşme ve seyahat hürriyetidir.

1.3.1.1. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı

İnsanlar, “bazı” durumları, düşünceleri, hisleri ve bilgileri kendi belirlediği özel alanında muhafaza etme ihtiyacı duymaktadır⁶⁵. Topluluk halinde yaşayan ve yaşamaya muhtaç olan insanın, kendine has ve diğer insanlara kapalı bir alanının bulunabiliyor olması hem bireyin hem de toplumun faydasıdır. İşte insanın kendi alanını tayin ve takdir edebilmesine olanak sağlayan, buna hukuki bir anlam kazandıran ve bu tercihi, iradeyi koruyan temel hakka özel hayata saygı duyulmasını isteme hakkı denilmektedir⁶⁶. Bunu, kimi durumlarda özel hayatın gizliliğinin sağlanmasını ve korunmasını isteme hakkı şeklinde de ifade etmek mümkündür⁶⁷. İşte özgürlüğün en yalın halini, kişinin kendi sınırları içerisinde yalnız kalma talebini garanti eden bu hak aslında insanın birey olmasının önünü açmaktadır.

Güvence altına aldığı hukuki değerlerin fazlalığını nedeniyle torba hak⁶⁸ olarak da ifade edilen özel hayata saygı hakkı; kişinin mahremiyetinden şeref ve itibarının korunmasına, adının ve kimliğinin korunmasından sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına, mesleki hayattan kişisel verilerin korunmasına kadar birçok farklı konuda güvenceler içermektedir⁶⁹. Hatta çoğu uluslararası kuruluş ve mahkeme, bu hakkın kapsamını sınırlamamak adına tam bir tanım yapmaktan imtina etmektedir. Bu hak, hem geniş bir alanda hukuki güvence sağlıyor olması nedeniyle hem de birçok düzenlemede aileyle bağlantılı hakların düzenlendiği kısımlarda yer alıyor olması nedeniyle çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Özel hayata saygı hakkı, bireyin ailesiyle olan ilişkileriyle de doğrudan bağlantılı kabul edilmektedir. Günümüzde özel hayat kavramının içerisine, ilgili kişinin kendisi kadar ailesi de dahil edilmektedir. Bu nedenle özel

⁶⁵ Üzeltürk, 2004: 4.

⁶⁶ Güntürk, 2012: 47.

⁶⁷ Usta, 2022: 1563.

⁶⁸ “Torba hak” deyiimi, İHAM kararlarında yer alan bir kavram olup; bir hakkın birden fazla alanla ilişkili olmasını ifade etmektedir. Bkz. *Pretty v. Birleşik Krallık* - 2346/02, §61 ve *Parrillo v. İtalya* - 46470/11 §153.

⁶⁹ Alkan ve Yıldız, 2021: 6.

ve aile hayatına saygı hakkının bir arada ele alınması isabetli olacaktır. Zaten hukuki metinlerde bu esasa riayet edilerek düzenlemeler getirilmektedir.

Özel hayat, bireylerin düşünceleri, duyguları, inançları, değerleri ve kişisel ilişkileri gibi kişisel ve mahremiyet gerektiren alanları içermektedir ancak sadece mahremiyet hakkı olarak anılamayacak kadar geniştir⁷⁰. Özel hayatın korunmasını isteme hakkı, bireylerin kişisel bilgilerin izinsiz toplanması, ifşa edilmesi veya kötüye kullanılmasına karşı korunmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, kişisel verilerin güvenliği, gizlilik politikaları ve veri koruma mekanizmaları gibi önlemler önem arz etmektedir.

Aile kavramı, çalışmanın ilk başlığı altında detaylı biçimde tanımlandığı üzere, birbirlerine çeşitli yönlerden bağlı bireylerden meydana gelen, toplumun temelini teşkil eden bir kurumu ifade etmektedir. Sosyal bir varlık olan ve topluluk halinde yaşayan insanoğlunun, aile kavramına bu denli temel bir rol atfetmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim insanlar, uzun yıllardır ailenin önemini vurgulamışlar, onu korumaya şayan bulmuşlardır. İşte bu düşünceler, hukuk dünyasında insanlığın en temel ortak metni olan İHEB'den ulusların ortak metinlerine değin farklı şekillerde ve fakat aynı amaca yönelik olarak kendine yer bulmuştur.

Kümülatif bir biçimde ilerleyerek geçmişten geleceğe tüm maddi ve manevi birikimini sürekli olarak artıran insanlık, aile kurumunun toplumdaki yerini ve önemini kavradıkça bu kurumu koruyan ve düzenleyen bir irade ortaya koymaktadır. Bu hak, bireylerin özel yaşamlarını sürdürebilmeleri, mahremiyetlerini temin edebilmeleri ve aile bağlarını güçlendirebilmeleri için gerekli olan korumayı sağlamaktadır⁷¹. Elbette, özel ve aile hayatına saygı hakkı da diğer temel insan hakları gibi bazı durumlarda sınırlanabilir. Örneğin, suç önleme ve soruşturma amacıyla kişisel verilerin sınırlı bir şekilde toplanması veya aile içi şiddet gibi durumlarda koruyucu tedbirler alınması gibi durumlar, bu hakların sınırlanmasını gerektirebilir.

Özel ve aile hayatına saygı hakkı ile ilgili olarak genel açıklamalar yapıldıktan sonra bazı yargı kararlarına yer verilecektir. Bu kararın irdelenmesi suretiyle, özel ve aile hayatına saygı hakkının uygulamada tam olarak neyi koruduğunu ve neyi korumadığını daha iyi anlatmak mümkün olacaktır. Bu temel hakların uluslararası sözleşmelerde ve ulusal mevzuatta nasıl düzenlendiğine dair açıklamalar ise bir sonraki başlıkta yer almaktadır.

Özel ve aile hayatına saygı hakkının uygulamadaki karşılığının ne olduğuna, bu hakkın tam olarak neyi koruduğuna dair en güzel mahkeme kararlarından birisi İHAM'ın

⁷⁰ Birtane, 2021: 61.

⁷¹ Güntürk, 2012: 59; Gözübüyük ve Gölcüklü, 2013: 334.

*Jeunesse/Hollanda*⁷² başvurusunda yaptığı değerlendirmedir. Bu başvuruda başvuru Hollanda vatandaşıdır ancak Surinam Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Hollanda vatandaşlığını yitirmiş ve Surinam Cumhuriyeti vatandaşı olmuştur. Başvurucunun Hollanda'da, Hollanda vatandaşı olan eşi ve üç çocuğu bulunmaktadır. Başvurucu, Hollanda'ya 45 günlük vize ile giriş yapmış ve bir daha Surinam'a dönmemiştir. Birçok kez oturma izni için başvurmasına rağmen başvuruları hep reddedilmiştir. Başvurucu, kendisine oturma izni verilmemesi sebebiyle aile yaşamına saygı hakkının ihlal edildiğini öne sürmüştür. Mahkeme, şikâyet konusu hakkında başvuru bir aile yaşamı olup olmadığı konusunda bir uyuşmazlık bulunmadığını belirtmiş ve devletlerin topraklarına yabancılarına yerleşebilmeleri için gerekli prosedür işlemleri yapıp, bu konuda gerekli vizeleri almaları gerekli olduğunu belirtmiştir. Kaldı ki, aile bireylerinin Surinam'a yerleşmesi konusunda aşılabilir engeller söz konusudur. Çocukların menfaati gözetildiğinde, başvuru anne olarak çocuklara en iyi bakabilecek kimsedir. Tüm bunları göz önüne alan İHAM, m.8'in ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Yine *R.S./Polonya*⁷³ başvurusunda, başvuran ve eşi Polonya vatandaşları olup iki çocuklarıyla birlikte İsviçre'de yaşamışlardır. Çift daha sonra boşanmış ve başvuru 2008 yılının Ekim ayında eşinin çocukları iki haftalığına Polonya'ya götürmesine razı olmuştur. Ancak başvuranın eşi Polonya'ya gitmeden önce Polonya mahkemelerine başvuru bilgisi dışında boşanma davası açmıştır. Başvuranın eşi çocuklarla birlikte Polonya'ya vardığında, Polonya mahkemesi, başvurana bilgi vermeksizin, eşinin geçici velayet talebini kabul etmiştir. Bu şekilde, başvuranın eşi çocuklarla birlikte Polonya'da kalmış, orada boşanmış ve 2012 yılının Temmuz ayında kendisine tam ebeveynlik yetkisi verilmiştir. Bu esnada, başvuran, 24 2008 yılı Ekim ayında, İsviçre merkezi makamlarından uluslararası sözleşmeler kapsamında çocukların geri getirilmesi için talepte bulunmuştur. İlgili talep, Polonya yetkili makamına gönderilmiştir. Polonya Bölge Mahkemesi, başvuranın çocukların Polonya'ya götürülmesine izin vermiş olduğu ve bu nedenle geçici velayetin verilmiş olduğu gerekçeleriyle, çocukların kanuna aykırı bir şekilde alıkonulmadığını değerlendirerek, 2009 yılının Şubat ayında talebi reddetmiştir. İsviçre merkezi makamlarının, çocukların alıkonulmasının Lahey Sözleşmesi⁷⁴ m.3 uyarınca “kanuna aykırı yer değiştirme” teşkil ettiğini zira İsviçre yetkili makamlarına başvuranın velayet haklarına ilişkin kısıtlamalarla ilgili olarak herhangi bir bilgi verilmediğini

⁷² B. No: 12738/10 K.T.:03/10/2014

⁷³ B. No:63777/09 K.T.:21.7.2015

⁷⁴ 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi, RG: 11.11.1999 – 23873.

ileri sürmesine rağmen, Polonya mahkemesi, bölge mahkemesinin kararını 2009 yılının haziran ayında onamıştır.

Konu İHAM'a intikal etmiştir. Yapılan yargılamada başvuranın aile hayatına saygı hakkına ilk müdahalenin, davalı hükümetin herhangi bir eylem veya ihmalden ziyade özel bir taraf olan annenin eylemlerine bağlı olduğu göz önüne alındığında, mahkeme, davalı hükümetin, sahip olduğu pozitif yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini tespit etmiştir. Gerekçe şu şekildedir:

“Mahkeme, uluslararası çocuk kaçırma alanında, AİHS’in 8. maddesi ile sözleşmecı devletlere yüklenen yükümlülüklerin, diğer materyallerin yanı sıra, Lahey Sözleşmesi ışığında yorumlanması gerektiğine işaret etmiştir. Mahkeme, çocukların, başvuranın rızasıyla İsviçre’den götürülmesinin kendi içinde kanuna aykırılık teşkil etmediğini kabul etmiştir. Lahey Sözleşmesi’nde öngörülen koşullar uyarınca, çocukların götürülüp alıkonulmasının kanuna aykırı olduğu kanısı, talep eden devletin (mevcut davada Polonya) değil de çocukların daha önce ikamet ettikleri devletin (mevcut davada İsviçre) mevzuatı kapsamındaki velayet haklarının normal kullanımına müdahale teşkil eden eylemlerden kaynaklanmıştır. Ancak, Polonya mahkemeleri, İsviçre hukukunu göz ardı ederek, Polonya hukukuna göre hareket etmişlerdir. Sonuç olarak, annenin tek taraflı eylemi neticesinde, başvuran, aksi halde yararlanmış olacağı korumadan yararlanamamıştır. Yürürlükteki kanun hükümleri mevcut davada, başvuranın, çocukların Polonya’da daimi olarak kalmalarına razı olmamasını anlamsız kılacak şekilde uygulanmış ve başvuran, eşinin İsviçre’den ayrılmadan önce talep etmiş olduğu geçici velayet meselesi kapsamında ifade verme imkânı bulamamıştır. Ayrıca, başvuranın meşru menfaatleri yeterince ve adil bir şekilde dikkate alınmamış ve çocuklarıyla bir araya gelebilmesi için hızlı şekilde hareket edilmemiştir. Geri gönderme talebi ve nihai karar arasında, Lahey Sözleşmesi’nin 11. maddesinde öngörülen maksimum altı haftalık süre yerine altı ay geçmiş olup, hükümet bu hususta tatmin edici bir açıklama yapmamıştır. Son olarak, davalı hükümet, İsviçre’ye geri göndermenin çocukların menfaatlerine hizmet etmeyeceğine dair beyanda bulunmamıştır. Özetle, davalı hükümet, başvuranın aile hayatına saygı hakkını korumamıştır. Sonuç: ihlal (üç karşı dört oy). 41. madde: Manevi tazminat olarak 7,800 avro; maddi tazminat olarak 3,700 avro.”⁷⁵

Özel ve aile hayatına saygı hakkının neyi korumadığına dair ise T.C. Anayasa Mahkemesinin (AYM) *Oksana Chicheishvili* kararı⁷⁶ örnek gösterilebilir. Başvuru, Gürcistan vatandaşı olan ve 24/5/2003 tarihinde “fuhuş yapmak ve vize ihlali” nedeniyle Türkiye’den sınır dışı edilen başvurucunun Türk vatandaşı ile olan evliliğin sırf Türkiye’de ikamet edilebilmesi için yapıldığından bahisle oturma izninin iptal edilmesi nedeniyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu, ikamet tezkeresini yenilemek için talepte bulunmuş ve yabancılar şube müdürlüğüne oturduğu adresi bildirmiştir. Söz konusu belge 4/5/2013 ile 4/5/2015 tarihleri arasında geçerli olacak şekilde yenilenmiştir. 8/5/2013 ve

⁷⁵ İHAM, 2015: 20.

⁷⁶ B. No: 2014/19023 K.T.: 20/12/2017

3/1/2014 tarihlerinde yapılan idari tahkikatlarda, beyan ettiği adrese gidildiğinde kiralık olan evde başvuruçunun yabancı uyruklu bir başka kadınla birlikte yaşadığı, kira kontratının bu kadının erkek arkadaşı adına yapıldığı tespit edilmiştir. Başvuruçucu ve evlendiği kişi yabancılar şube müdürlüğüne davet edilerek kendileriyle ayrı ayrı mülakat yapılmıştır. Mülakatta birbirlerine ve yaşamlarına dair -örneğin eşinin ana baba isminin ne olduğu, düğün veya herhangi bir kutlama yapıp yapmadıkları, alyanslarının olup olmadığı, eşinin tahsil durumu, mülakat tarihinden önceki pazar gününü nasıl geçirdikleri gibi- sorular sorulmuştur. Sorulan sorulara başvuruçucu ve evlendiği kişinin çelişkili ve birbirlerinden farklı cevaplar verdiği ve birbirlerini tanımadıklarının anlaşıldığı bildirilmiştir. Başvuruçucu ikamet tezkeresinin iptali işlemine karşı Antalya 1. İdare Mahkemesinde dava açmıştır. Mahkemenin 2/10/2014 tarihli kararıyla dava reddedilmiştir. Kamu makamları tarafından başvuruçunun bir Türk vatandaşıyla yaptığı evlilik akdinin gerçek aile birliği kurmaya yönelik olmadığı, eşlerin birlikte yaşamadıkları, evliliğin ülkede kalmak için yapılan anlaşmalı bir evlilik olduğu somut ve tutarlı olgulara dayalı tespitlerle ortaya konulmuştur. Bu durumda söz konusu evliliğin Anayasa ile korunması gerekli aile hayatı oluşturmadağı, bu nedenle aile hayatına saygı hakkının kapsamı dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Başvuruçunun gerçekleştirdiği evlilik akdinin hakiki aile birliği kurmaya yönelik olmayan, göçmenlikle ilgili düzenlemelerden kaçmak amaçlı, ülkeye giriş ve ikamet izni alınmasına yönelik anlaşmalı evlilik olması nedeniyle aile hayatına saygı hakkı kapsamında korunması gereken bir unsur olmadığı sonucuna varıldığından başvurunun konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir.

Çalışmanın ilgili kısımlarındaki anlatım ve mahkeme kararlarından da anlaşılaçağı üzere özel hayatın veya aile hayatının “özü”, bilinçli olarak detaylıca nitelendirilmemiş, her somut olayda yeniden tanım bulan bir kavramdır. Özel ve aile hayatına saygı hakkı, aile ikamet izninin gayesi ve kapsamı ile doğrudan ilintilidir. Şüphesiz bu haktan, aile ikamet izni prosedürünün her safhasında yararlanılmaktadır.

1.3.1.2. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Seyahat kelimesi, sözlükteki karşılığına bakıldığı zaman kısaca “yolculuk” olarak tanımlanabilir⁷⁷. Seyahat kelimesi esasen bir yer değiştirmeyi ifade etmektedir. Hukuki manada ise seyahat bir temel hürriyet olup gerek uluslararası gerekse de ulusal ölçekli temel metinlerde koruma alanı bulmaktadır. Buna göre seyahat hürriyeti, kişinin bir yerden başka bir yere dilediği gibi gidebilmesi hakkından ibarettir⁷⁸.

⁷⁷ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr> (erişim tarihi: 08.05.2023)

⁷⁸ Gürbüz, 2019: 98.

Yerleşme ise bir yerde yaşamını idame ettirmek maksadıyla orada bulunmak olarak ifade edilebilir. Yerleşme hürriyeti, seyahat hürriyetinin tanımlanmasından ve gelişmesinden sonra literatüre girmiş bir kavram olmakla bir kişinin dilediği bir yere yaşamak maksadıyla gidebilmesine, dilediği gibi orada kalmasına ilişkin temel hürriyettir.

Yerleşme ve seyahat hürriyeti, bireylerin kendi tercihlerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı yerlere yerleşebilme ve seyahat edebilme özgürlüğünü ifade eder. Bu özgürlükler bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek, yeni fırsatlar aramak, eğitim veya iş imkanlarına erişmek, kültürel deneyimler kazanmak ve aile veya sevdikleriyle bir araya gelmek gibi nedenlerle başka yerlere gitme veya orada kalma seçeneğine sahip olmalarını içerir. Söz konusu özgürlükler, kural koyucu iradeler tarafından muhakkak surette gözetilmekte ve bu hakkın kısıtlanmasına dair kurallar sıkı biçimde düzenlenmektedir. Çünkü bir kişinin seyahat veya yerleşme hürriyetinin zarar görmesi; diğer temel hak ve hürriyetlerin varlığını da riske sokmaktadır⁷⁹.

Yerleşme hürriyeti, kişilerin doğdukları veya vatandaşı oldukları ülkeden başka bir ülkeye taşınma veya orada kalma hakkını ifade eder. Bu hakkın bir gereği olarak bireyler kendi ülkelerindeki sınırlamalardan kaçabilir veya daha iyi bir yaşam arayışında başka bir ülkeye göç edebilirler. Seyahat hürriyeti ise, bireylerin farklı yerlere seyahat etme özgürlüğünü ifade eder. Seyahat hürriyeti, kişilerin turistik amaçlarla, iş için, eğitim veya sağlık gibi nedenlerle, aile veya arkadaş ziyaretleri için veya başka herhangi bir amaçla farklı ülkelere veya bölgelere seyahat edebilmelerini sağlar. Seyahat hürriyeti, bireylerin kültürel anlayışlarını genişletmelerine, dünyayı keşfetmelerine ve uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunabilir.

Yerleşme ve seyahat hürriyeti⁸⁰, insan hakları açısından önemli kabul edilen temel özgürlükler arasındadır ancak bu hürriyetlerin kullanımı bazı durumlarda çeşitli sınırlamalara tabi olabilir. Ülkeler, güvenlik, kamu düzeni veya göç akışlarını düzenleme gibi nedenlerle yerleşme ve seyahat politikalarını belirlerken sınırlamalar uygulayabilirler. Bu sınırlamalar, vize gereklilikleri, sınırlı giriş izinleri veya sınır dışı etme gibi şekillerde ortaya çıkabilir.

Yerleşme ve seyahat hürriyeti, uluslararası düzeyde de önem taşır. İHEB, herkesin herhangi bir ülkede serbestçe dolaşma, yerleşme ve ülkesini terk etme hakkına sahip olduğunu vurgular ancak daha önce de ifade ettiğimiz üzere ülkelerin egemenlik hakları ve güvenlik kaygıları, bu hürriyetlerin sınırlarını belirleyebilecektir. Sonuç olarak, yerleşme ve seyahat

⁷⁹ Gören ve İzgi, 2002: 268.

⁸⁰ Yerleşme ve seyahat kavramları, doktrinde sıklıkla bütünüleyici iki kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu yöndeki yaklaşım için bkz. Ay, 2012: 14.

hürriyeti, bireylerin kendi tercihlerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı yerlere yerleşebilme ve seyahat edebilme özgürlüğünü ifade eder⁸¹. Bu hürriyetleri insan haklarına saygı gösteren politikalar ve düzenlemelerle dengelemek gerekmektedir.

Yerleşme ve seyahat hürriyeti, aile ikamet izninin yapıtaşı durumunda bulunan “seyahat” ve “yerleşme” kavramlarını temeline almakta olduğundan; aile ikamet izni ile ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yerleşme ve seyahat hürriyeti bulunmayan bir kimsenin, aile birleşimi hakkını kullanması beklenemez.

1.3.2. Aile İkamet İzninin Kaynakları

1.3.2.1. Uluslararası Kaynaklar

1.3.2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Yürürlükte bulunan en temel metin şüphesiz İHEB’dir⁸². Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan olayların bir daha yaşanmaması ve dünya düzeninin barışa göre tesis edilmesi amacıyla, 10.12.1948 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilen bu metin, insan haklarının evrensel kabul gören ilkelerini içeren bir uluslararası belgedir⁸³. Kabul edildiği döneme göre oldukça ilerici olarak addedilen⁸⁴ bu beyannamede yer alan maddelerle, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin genel çerçevesi çizilir. Beynamede toplamda 30 madde bulunur ve her bir madde belirli bir hak veya özgürlüğü ifade eder.

Beyanname, insan haklarının evrensel niteliğini vurgulamaktadır. Buna göre insan hakları, herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm insanlar için geçerlidir. Beyanname ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer herhangi bir statü temelinde ayrımcılık yapılmaması gerektiğini belirtir. İHEB, uluslararası hukukta büyük bir öneme sahiptir ve birçok ülke, bu ilkeleri kendi yasalarına yansıtmıştır. Bu metin, insan haklarını savunmak ve insan hakları ihlalleriyle mücadele etmek amacıyla birçok uluslararası ve sivil toplum kuruluşu tarafından referans alınmaktadır.

İHEB’in bu çalışmada yer almasının nedeni bildirgenin m.12, m.13 ve m.16 hükümleridir. Sırasıyla incelenecek olursa İHEB m.12 şu şekildedir:

“Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır.”

⁸¹ Yener Keskin, 2019: 389.

⁸² Aybay, 2016: 8.

⁸³ Gemalmaz, 2010: 57.

⁸⁴ Aybay, 2016: 23; Lauterpacht, 1948: 354.

Madde metninde açıkça görülmektedir ki önceki başlıkta yer verilen ve mahiyeti açıklanan özel ve aile hayatına saygı hakkının temeli, bu maddede düzenlenmiştir. 1948 yılındaki şartlara nazaran oldukça ilerici ve kapsayıcı kabul edilebilecek bu düzenleme, özel ve aile hayatına müdahale edilmesinin önlenmesini, bunların korunmasını en temel insan hakkı olarak saymaktadır.

İHEB m.13 hükmü incelendiği zaman iki fıkradan meydana gelen düzenlemenin şu şekilde olduğu müşahade edilmektedir:

- “1. Herkes herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına haizdir.*
2. Herkes, kendi memleketi de dahil, herhangi bir memleketi terketmek ve memleketine dönmek hakkına haizdir.”

Madde metni, yerleşme ve seyahat hürriyeti olarak adlandırılan temel özgürlüğün ilk kez evrensel manada tanımlanmasını sağlamıştır. Buna göre insanlar bir devletin her yerine gidebilecek, istediği bir yerinde yerleşebilecektir. Ayrıca tüm insanlar bir yeri terk etme veya etmeme hakkına sahip olduğu gibi kendi ülkesine dönme hakkına da sahiptir⁸⁵.

İHEB m.16 hükmüne bakıldığında bu kez 3 fıkralık bir düzenlemenin var olduğu görülmektedir:

- “1.Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, uyrukluk veya din bakımından hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına haizdir. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hakları haizdir.*
2. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.
3. Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.”

İHEB’in, özellikle ilk kez ortaya konduğu dönemdeki uluslararası sözleşmelere ve anayasal metinlere ruh kattığını, kendisini farklı bağlamlarda bize gösterdiğini en çok bu maddeye bakarak anlayabiliriz zira ailenin toplumun temel taşı olduğuna dair tanım, halen daha birçok anayasada kendine yer bulan bir tanımdır. Keza evlilik hakkı ile evlenmenin iradiliği ilkesi, halen tüm modern hukuk sistemlerinde tanınan ve korunan bir haktır⁸⁶.

İHEB bu hükümle, tüm insanların herhangi bir sınıf, dil, din, ırk vb. ayrıma tabi olmaksızın, şerefli ve özgür bir birey olmanın sonucu olarak aile kurma hakkına sahip olduğunun altını çizmektedir. Yine evlenmenin rızaya dayalı yapılabileceğine dair hükme yer verilmiştir. Son olarak da ailenin önemine atıfta bulunulmuş ve devletlere pozitif yükümlülükler yüklenmiştir.

Her ne kadar bu maddeler incelendiğinde aslında olması gerekenler hükme bağlanmış gibi gözükse de o dönemin şartları dikkate alındığında gerçekten çok kıymetli ve insanı insan

⁸⁵ Arslan, 2018: 65.

⁸⁶ Köroğlu, 2022: 931.

yapan bir beyanname ortaya konduğu aşıkardır. Beyannamenin tavsiye niteliği taşıdığı, bağlayıcı olmadığı⁸⁷ bir gerçek ise de halen daha bu şartları sağlamaya uzak olan toplum ve devletler varken, 1948 yılında başlık altında anlattığımız iradeye ve birtakım yükümlülöklere yer verilen bu metnin her anlamda kurucu unsur olduğunu kabul etmek gerekir.

1.3.2.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHS, tam ismiyle İnsan Haklarını ve Ana Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde imzaya açılmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlöğe girmiştir. Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi olan devletler arasında insan haklarının korunması ve güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuştur. AİHS'nin kabul edilmesi süreci, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da yaşanan insan hakları ihlallerinin sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Savaşın travmaları ve vahşeti, uluslararası toplumda insan haklarının korunmasına yönelik ciddi bir farkındalık oluşturmuş ve bu dönemde, Avrupa Konseyi kurularak insan haklarının korunması amacıyla bir sözleşme taslağı hazırlanmaya başlanmıştır. 1950 yılında, İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg gibi Avrupa Konseyi üyesi on devlet tarafından "Roma Antlaşması" adı altında bir taslak hazırlanmıştır. Bu taslak daha sonra AİHS'nin temelini oluşturmuştur. Hazırlanan taslak metin, Avrupa Konseyi'ndeki diğer üye devletler tarafından da incelenmiş ve üzerinde müzakereler yapılmıştır. Müzakereler sonucunda, AİHS'nin nihai metni üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Sözleşme, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzaya açılmış ise de 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlöğe ancak girebilmiştir. Sözleşmenin yürürlöğe girmesinden önceki döneme bakıldığında çeşitli zorlukların meydana geldiği ve gecikmelerin yaşandığını gözlemlenmektedir. Zira her ülkenin kendi iç hukuk süreçlerini tamamlaması, sözleşmeyi onaylaması ve sözleşmenin yürürlöğe girmesi için en az on devletin onay vermesi uzun sürmüştür. Sürecin uzamasının sebebi, sözleşmenin çeşitli ölkelerde tartışmalara ve iç politikayla ilgili zorluklarla karşılaşmasıdır. Bazı ölkelerde anayasa değişiklikleri gerektiği için de onay süreci uzamıştır. Son tahlilde AİHS'nin kabul edilmesi süreci tamamlanarak insan haklarının korunmasına ve uluslararası alanda insan hakları standartlarının belirlenmesine önemli bir katkı sağlanmıştır.

AİHS, bu çalışma bağlamında ele alındığında ise özellikle m.8 ve m.12 hükümlerinin incelenmesinde fayda vardır. Ayrıca AİHS, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamak için bir dizi protokol de içermektedir⁸⁸. Aile ikamet izniyle doğrudan bağlantılı olan protokollerden biri, AİHS'nin 4 No'lu Protokol'dür.

⁸⁷ Aybay, 2006: 6; Asar, 2018: 27 vd.; Esen, 2019: 37.

⁸⁸ Çiçekli, 2013: 54; Arslan, 2018: 68.

Bahsi geçen hükümleri kısaca inceleyecek olursak AIHS m.8 şu şekildedir:

- “1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.*
- 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin hukuka uygun ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.”*

Düzenlemenin ilk fıkrası, her bireyin özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı duyulmasını isteme hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır. İkinci fıkra ise bu hakkın hangi durumlarda ve hangi gerekçeyle sınırlanabileceğine dair çerçeve çizilmiştir.

Özel ve aile hayatı, “Aile İkamet İzniyle İlişkili Temel Haklar” başlıklı kısımda açıklandığı üzere -net biçimde tanımlamak zor olsa da- insanın kendi alanını tayin ve takdir edebilmesine olanak sağlayan; buna hukuki bir anlam kazandıran ve bu tercihi koruyan bir haktır. Kamu otoriteleri bu hakkı, istisnai durumlarda ve kısıtlamanın çerçevesini öngörülebilir olarak çizmek kaydıyla sınırlayabilirler. AIHS’nin m.8 hükmü, çalışma konumuz olan aile ikamet izninin temel dayanaklarından ve gerekçelerinden birini teşkil etmektedir.

Aile ikamet izninin dayandığı bir diğer AIHS hükmü m.12’dir. Madde metni şu şekildedir *“Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir.”*

Mezkur hüküm, bireylerin aile kurma haklarını doğrudan garanti altına almaktadır. Hüküm çerçeve niteliği taşımakta, *“evlenme çağı”*, *“ulusal yasalara uygunluk”* gibi tabirlerin yorumunu ve bağlamını ulusal yasalara bırakmaktadır. Bu yönüyle yalnızca evlenme ve aile kurma olgularının korunmaya şayan bulunduğunu ve fakat konunun yerel örf ve adete sıkı sıkıya bağlı olması dolayısıyla detaylıca hükme bağlanmadığını söylemek mümkündür.

AIHS’ye bağlı olarak çıkarılan 4 No’lu Protokol, *“Kolektif Dışarı Sınır Dışı Edilmelere İlişkin Koruma Protokolü”* olarak da bilinir. Bu protokol, bir ülkede yaşayan kişilerin sınır dışı edilmelerine karşı koruma sağlamayı amaçlamaktadır. Protokol, özellikle aile birleşimiyle ilgili konuları ele alırken, aile birliğinin korunması hakkındadır. Protokol, aile birliğinin korunması ilkesine dayanarak, aile birliği bulunan kişilerin sınır dışı edilmesi durumunda belirli korumalar sağlamaktadır. Örneğin, aile birliğinin korunması için makul ve dengeli bir denge kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Sınır dışı edilme kararı verilirken, aile birliği ve buna bağlı sosyal ilişkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğinin altı çizilmektedir.

AIHS’nin 4 No’lu Protokolü, aile birleşimiyle ilgili olarak sınır dışı edilmelerde şu unsurları içeren korumaları sağlamaktadır:

Aile Birliğinin Korunması: Protokol, aile birliğinin korunmasını ve sınır dışı edilme kararlarının aile birliğine zarar vermemesini hedefler. Protokole göre sınır dışı edilme durumunda, aile birliğinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için önlemler alınmalıdır.

İnsanlık Onuruna Saygı: Protokol, sınır dışı edilme durumunda kişinin insanlık onuruna saygı gösterilmesini ister. Buna göre kişinin maruz kaldığı muamele insanlık dışı veya aşağılayıcı olmamalıdır.

Etkili Bir İtiraz Hakkı: Protokol, sınır dışı edilme kararlarına karşı etkili bir itiraz hakkı sağlanmasını garanti etmektedir. Protokol gereği ilgili kişi, sınır dışı edilme kararının mevzuata uygunluğunun denetlenmesi için girişim yapma ve aile birliğinin korunmasını mahkemeler önünde savunma imkanına sahip olmaktadır.

Bu protokol, aile ikamet izni başvurularıyla bağlantılı olarak, aile birleşimi konusunda hassasiyet ve koruma gerekliliğini vurgulamaktadır. İmzacı devletler, aile birliğinin korunması ilkesine uygun olarak sınır dışı edilme kararlarına karar verirken ve aile ikamet izni başvurularını değerlendirirken bu protokol hükümlerine uymak zorundadır.

AİHS aile birleşimi hakkıyla doğrudan ilintili mahiyetteki hükümleriyle, neden “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi”⁸⁹ olarak anıldığının anlaşılmasını sağlamaktadır. Gerçekten de AİHS ile getirilen ve özellikle az evvel detayları açıklanan hükümler sayesinde insanlar aile birleşimi hakkını kullanabilmektedirler.

1.3.2.1.3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

MSHİUS, BM Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, m.41 dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Komitesine ilişkin m.41 ise, 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye MSHİUS’yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşmenin onaylanmasını uygun bulan 4 Haziran 2003 tarih ve 4868 Sayılı Kanun, 18 Haziran 2003 tarih ve 25142 sayılı RG’de yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu’nun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003 /5851 sayılı kararıyla MSHİUS’nin onaylanması kararlaştırılmış ve resmi Türkçe çevirisi, 21 Temmuz 2003 sayılı ve 25175 sayılı RG’de yayımlanmıştır. Türkiye, onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde BM Genel Sekreterliğine tevdi etmiş ve m.49 uyarınca sözleşme Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır.

MSHİUS’nin bu çalışma konusu kapsamında kalan kısmı, m.17 ve m.24 hükümleri olarak değerlendirilebilir. Düzenlemeler şu şekildedir:

⁸⁹ Esen, 2019: 41.

“17. Madde - Mahremiyet hakkı

1. Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.

2. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.”

“24. Madde - Çocukların hakları

1. Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır.

2. Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir.

3. Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.”

Madde metinleriyle MSHİUS, bireylerin özel ve aile yaşamlarına saygı gösterilmesini güvence altına almakta ve devletlerin bireylerin aile yaşamlarını koruma yükümlülüğünü vurgulamaktadır⁹⁰. Yine çocukların özel koruma hakkını ortaya koyan sözleşme; çocukların aile yaşamlarının korunmasını, ebeveynleriyle bir arada yaşama hakkını ve en iyi çıkarlarının gözetilmesini sağlamaktadır. İçerdiği bu hükümler dolayısıyla aile ikamet izniyle yakından ilgilidir.

1.3.2.1.4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (AMİHS)⁹¹, Amerika kıtasındaki ülkeler arasında insan haklarının korunmasını sağlayan bir sözleşmedir. Sözleşme, Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ) tarafından 1969 yılında kabul edilmiştir. AMİHS'nin aile ikamet izniyle doğrudan bir bağlantısı olmasa da sözleşme genel olarak insan haklarını kapsayan bir çerçeve sunmaktadır ve aile birliği ile aile yaşamının korunmasıyla ilgili bazı ilkelere değinilmiştir.

AMİHS'nin m.11 hükmü şu şekildedir:

“Madde – 11 Mahremiyete saygı gösterilmesi hakkı

1. Her kişinin, şerefine saygı gösterilmesine ve onurunun tanınmasına hakkı vardır.

2. Hiç kimse, özel yaşamına, aile yaşamına, konutuna ya da haberleşmesine yönelik keyfi ya da erkin kötüye kullanımı mahiyetindeki müdahalelere yahut şerefine ya da şöhretine yönelik hukuka aykırı saldırılara konu olamaz.

3. Herkesin, bu tür müdahaleler ya da saldırılar karşısında hukuken korunmaya hakkı vardır.”

Yer verilen bu hüküm, bireylerin özel ve aile yaşamlarına saygı gösterilmesini vurgulamaktadır. Hüküm, devletlerin bireylerin aile yaşamlarını koruma yükümlülüğünü

⁹⁰ Elçin, 2017: 129; Esen, 2019: 38.

⁹¹ San José kentinde 22.11.1969 tarihinde ihdas edilen bu konvansiyonun tam metnine <https://treaties.un.org/doc/publication/UNTS/Volume%201144/v1144.pdf> adresinden erişmek mümkündür. (erişim tarihi 18.05.2023).

vurgulayarak aile birliğinin ve aile yaşamının güvence altına alınması gerektiğini ifade etmektedir.

AMİHS m.17, aile ile ilgili olarak temel hakları ve düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Hüküm şu şekildedir:

“Madde 17 - Aileye ilişkin haklar

1. Aile, toplumun doğal ve temel grup birimidir ve toplum ve Devlet tarafından korunmaya hak sahibidir.
2. Evlenme yaşına gelmiş erkeklerin ve kadınların evlenme ve bir aile kurma hakkı, Sözleşmede öngörülen ayrımcılık yapılmaması ilkesine aykırı düşmeyen koşullarda gerçekleşmiş ve ulusal yasalarda öngörülen koşullara uygun olması kaydıyla, tanınacaktır.
3. Hiçbir evlilik, evlenmek isteyen eşlerin özgür ve tam rızası bulunmadıkça geçerlilik kazanmayacaktır.
4. Taraf Devletler, evlenmede, evlilik süresinde ve evliliğin sona ermesinde eşlerin haklarda eşitliğini ve sorumluluklarının yeterli biçimde dengelenmesini temin edecek uygun önlemleri alacaklardır. Evliliğin bozulması halinde, sadece çocukların en yüksek derecede yararları esas alınarak korunmaları için gerekli olan her husus sağlanacaktır.
5. Yasa, evlilik içi ve evlilik dışı doğan çocuklar bakımından haklarda eşitliği tanıyıp düzenleyecektir.”

Söz konusu madde, ailenin temel tanımını, evliliğin şartlarını ve bunlara ilişkin diğer temel düzenlemelere yer vermesi dolayısıyla çalışmamız bakımından önem arz etmektedir.

AMİHS m.19 ise çocuk haklarını ele alır. *“Her küçük çocuk, ailesine, topluma ve devlete düşen boyutuyla, bir küçük olması halinin gerekli kıldığı koruma önlemlerine hak sahibidir.”* düzenlemesini içeren madde, çocukların aile yaşamlarının korunması ve en iyi çıkarlarının gözetilmesi gerektiğini hükme bağlar. Çocukların ebeveynleriyle bir arada yaşama hakkı ve aile birliği, AMİHS tarafından önemsenen temel unsurlardır. AMİHS'nin genel ilke ve hükümleri, ülkelerin aile birliğinin korunması ve aile yaşamının saygı görmesi konusunda önemli bir rehberlik sağlar⁹².

1.3.2.1.5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı⁹³

İnsan haklarının bölgesel düzlemde tanınması, korunması ve uygulanmasına ilişkin düzenlenmiş üçüncü belge niteliğinde olan Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (AİHHŞ), 27 Haziran 1981 tarihinde Afrika Birliği Organizasyonu tarafından kabul edilmiş olup 21 Ekim 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu şart veya sözleşme, ailenin ve aile yaşamının önemini vurgulayan, aile ikamet izinlerini dolaylı olarak ilgilendiren hükümler içermektedir. Şart, evlenme ve aile kurma hakkının yanı sıra ebeveynlerin çocuklarının refahını sağlama hak ve

⁹² Cabra,1980: 48; Krause, 1969: 338 vd.

⁹³ Nairobi kentinde meydana getirilen bu sözleşmenin tam metnine şu adresten erişilebilir: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201520/v1520.pdf>

yükümlülüklerini tanımlamaktadır. Bu hükümler, aile birliğinin ve aile üyelerinin haklarının korunmasının önemini vurgulamaktadır. Genel olarak AİHHŞ, aile ikamet izinlerini doğrudan ele almasa da bireylerin aile yaşamı haklarına ve aile birliğinin korunmasına yaptığı vurgu, Afrika ülkelerinde aile birleşimiyle ilgili göçmenlik politikalarının yorumlanması ve uygulanması konusunda bilgi sağlamaktadır. Buradaki hükümler de diğer temel insan hakları metinlerine paraleldir.

AİHHŞ m.12/2 hükmü şu şekildedir: *“Herkes kendi ülkesi dahil her ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir. Bu hak ulusal güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık veya genel ahlakın korunması bakımından zorunlu olan hallerde ancak yasayla sınırlanabilir.”* Burada, seyahat hakkı tanınmaktadır.

AİHHŞ m.18/1 düzenlemesine baktığımızda ise *“Aile toplumun doğal ögesi ve temelidir. Devlet maddi ve manevi sağlığını gözetmekle görevli olduğu aileyi korumalıdır.”* düzenlemesi karşımıza çıkmaktadır. AİHHŞ’nin bu düzenleme ile ailenin önemini vurguladığı söylenebilir.

1.3.2.2. Ulusal Kaynaklar

Çalışmanın bu bölümünde, önce aile ikamet izninin dayanağı kabul edilen temel haklara ilişkin detaylı açıklamalarda bulunulmuş, ardından bu hakların yürürlükte bulunan uluslararası metinlerdeki yansımalarına dair bilgiler verilmiştir. Şimdiyse önceki kısımda yer verilen bu temel hakların ve aile ikamet izni konusunun Türk hukukundaki normatif karşılıkları incelenecektir. Meri düzenlemeler T.C. Anayasası, YUKK ve YUKK Yön.’den ibarettir.

1.3.2.2.1. T.C. Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası veya yaygın kullanılan ismiyle 1982 Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti’nin 9 Kasım 1982’den bu yana geçerli olan anayasasıdır. 12 Eylül Darbesi sonrasında askerî yönetimin emriyle Danışma Meclisi tarafından hazırlanmış⁹⁴, 23 Eylül 1982 tarihinde Danışma Meclisi tarafından ve 18 Ekim 1982 tarihinde Millî Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş; 7 Kasım 1982 Pazar günü yapılan halk oylaması sonucu yüzde 91,37 oranında kabul oyu ile kabul edilmiştir⁹⁵.

Anayasa’nın ilk üç maddesinin değiştirilmesi ve değiştirilmesinin önerilmesi dördüncü madde ile yasaklanmıştır. Anayasa, bugüne kadar yirmi bir kez değişikliğe uğramıştır. Anayasa’da 7 kısım, 177 madde ve 16 geçici madde bulunmaktadır. Bu özelliğiyle kazuistik bir

⁹⁴ Gözler, 2018: 42 vd.

⁹⁵ Özbudun, 2019: 55.

metin olarak tanımlanmaktadır. Kazuistik olarak nitelenen bu anayasada aile ikamet izniyle sıkı sıkıya bağlı olan hak ve hürriyetlere elbette yer verilmiştir.⁹⁶ Anayasa m.20, m.23, m.41 hükümlerinde sırasıyla özel hayatın gizliliği, yerleşme ve seyahat hürriyeti ve ailenin korunması hakkında çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. Öncelikle Anayasa m.20 ele alınacak olursa, madde metni şu şekildedir:

“Özel hayatın gizliliği

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

Söz konusu hükümle, önceki kısımlarda detayları açıklanan ve evrensel mahiyetteki özel hayatın gizliliği ilkesi ulusal hukukumuzda da taşınmış; İHEB ve AİHS düzenlemelerine paralel olarak herkesin özel ve aile hayatının dokunulmaz olduğu belirtilmiştir.

Anayasa’nın m.23 hükmü şu şekildedir:

“Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23 – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.”

Madde metninden anlaşılacağı gibi, herkesin⁹⁷ yerleşme ve seyahat hürriyetine sahip olduğu, tıpkı İHEB ve AİHS’te de olduğu gibi açık ve yalın bir şekilde düzenlenmiştir. Daha sonra bu özgürlüklerin hangi şartlar altında sınırlanabileceği anlatılmıştır. Aile ikamet izni

⁹⁶ Kılıç ve Yalçın Atalay, 2023: 693

⁹⁷ Gözler, 2018: 290; Soysal, 2011: 270; Gören, 2011: 377.

konusuyla dolaylı olarak ilgili bulunan bu hüküm, 1961 Anayasası ile hukukumuzda giren ve vatandaşlar açısından olumlu addedilebilecek bir hükümdür. Diğer yandan daraltıcı sebeplerin anayasal boyutta bu denli detaylandırılması bazı kesimlerde kuşku yaratmakta ve hükmün bu haliyle kısıtlayıcı olduğu ileri sürülmektedir.

Çalışma konusuyla ilgili olan bir diğer hüküm Anayasa m.41 hükmüdür:

“Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

Mezkur anayasal hüküm, ailenin toplumdaki yerini belirleyen ve bir bakıma ailenin sosyolojik bir bağlamda konumlanmasına olanak sağlayan bir hükümdür. Anayasa m.41, devleti, ailenin ve çocukların haklarını korumakla ve gözetmekle ilgili pozitif bir yükümlülük altına almıştır. Buna göre ailenin huzurunun korunması, çocuğun ebeveynleriyle doğrudan ilişki kurma hakkının mevcudiyeti, aile birleşimi kavramının da temelinde bulunan fikirlerden olduğundan; Anayasa m.41 hükmünün çalışma konusuyla yakından ilişkili olduğu sonucuna varılabilir.

1.3.2.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Daha önceki başlıklar altında, Türk hukukunda yabancıların ülkeye giriş çıkışları, ikamet durumları gibi konularla ilgili olarak hem Osmanlı döneminden kalan kanunların hem de günümüz koşullarında yetersiz kalacağı anlaşılan 3519 Sayılı Pasaport Kanunu, Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun gibi yasal düzenlemelerin bulunduğu ifade edilmiş; bunların detayları ortaya konulmuştur. Sonraki süreçte nüfus hareketlerinin çoğaldığı modern dünyaya ayak uydurmak ve günümüzdeki gelişmelere ile bireylerin taleplerini karşılamak adına daha kapsamlı, güncel ve İHEB, AİHS gibi sistemlerle uyumlu bir kanun yapma zorunluluğu hasıl olmuştur. Zorunluluk hali öğretide çeşitli biçimlerde kaleme alınmıştır. Örneğin bazı yazarlara göre YUKK öncesi düzenlemeler yetersiz kalmıştır⁹⁸. Kimilerince, ihtiyaç hali Türkiye’nin 1990’lı yıllara değin göç veren bir ülke konumunda iken bu yıllardan itibaren gerek transit ülke gerekse de göç alan ülke konumuna gelmesi dolayısıyla yeni bir kanuni düzenleme ihtiyacı

⁹⁸ Poyraz, 2015: 159 vd.

doğmuştur⁹⁹. Bazı yazarlara göre ise bu ihtiyacın temelinde AB mevzuatına ve bunun ruhuna uygun bir düzenleme getirilmesi gerekliliği yatmaktadır¹⁰⁰. Bunun üzerine YUKK ihdas edilmiştir.

YUKK, 04.04.2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilip 11.04.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aynı zamanda kanun ile 1950 tarihli ve 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" ile 1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun bazı maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen bu kanun, İçişleri Bakanlığına bağlı olarak GİB'in kuruluşunu ve görevlerini düzenlemektedir. Toplam 126 maddeden oluşan bu kanun, Türkiye'de yabancılar hukukunun en temel metni olarak görülmelidir. Söz konusu kanun, ikamet izinleri ile ilgili detaylı ve önemli düzenlemeler içermektedir. Bu kanuna göre ikamet izninin esasları ile ikamet izni çeşitleri ikinci bölümde detaylı biçimde ele alınacaktır. Kısaca bahsetmek gerekirse, kanunda genel ve özel olmak üzere iki ayrı ikamet izni çeşidi bulunmaktadır. Genel ikamet izninin bir diğer adı kısa dönem ikamet iznidir. Özel ikamet izinleri ise kanunun sistematığına göre kendi aralarında beşe ayrılmaktadır. Bunlar uzun dönem ikamet izni, öğrenci ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni ve aile ikamet izni olarak sayılabilir.

1.3.2.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

YUKK m.121 doğrultusunda hazırlanan bu yönetmelik, İçişleri Bakanlığı tarafından 17.03.2016 tarih ve 29656 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmeliğin amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Yönetmelik; YUKK çerçevesinde yabancılarla ilgili iş ve işlemler ile sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların Türkiye'den münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumanın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsar (YUKK Yön. m.1).

Uygulamada, en detaylı düzenlemeleri içerdigi için sıklıkla başvurulanan bu yönetmelik, aile ikamet izni ile ilgili olarak başvuru esaslarını, ikamet izinleri arasındaki geçişkenliği, aile ikamet izninin temel unsurlarını, bu unsurların nitelik ve standartlarını; aile ikamet izni

⁹⁹ Ekşi, 2018: 7

¹⁰⁰ Ekşi, 2012: 6 vd.

başvurularının karara bağlanma sürecini, izin talebinin reddi halini, aile ikamet izninin uzatılmamasını yani kısaca aile ikamet izninin verilmesinden sonlanmasına kadar tüm aşamalarındaki durumları düzenlemektedir. Bu nedenle özellikle çalışmanın ikinci bölümünde sıklıkla atıfta bulunulacak olan bir düzenlemedir.

1.4. Türk Hukukunda İkamet İznine Dair Temel Kurallar

1.4.1. Türk Hukukunda İkamet İzninin Hukuki Mahiyeti

Türk pozitif hukukunda yerleşme özgürlüğü ilkesi, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerin yanı sıra Anayasa m.23'te "*Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir...*" hükmüyle düzenlenmiştir. Anayasa'nın m.23 hükmünde açıkça görüldüğü üzere yabancı veya vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkesin yerleşme hürriyeti bulunmaktadır. Bununla birlikte bu hürriyetin belli hallerde sınırlanması mümkündür. Söz konusu sınırlamalar ve iç hukukta yabancıların Türkiye'de ikametine ilişkin hükümler, YUKK'de düzenlenmiştir. Bu nedenle YUKK'un yürürlüğe girmesinin sonuçlarının ve bu kanunla öngörülen ikamet izni kavramının hukuki mahiyetini incelemek gerekir.

Türk hukuk tarihinin tüm devrelerine bakıldığında YUKK, bir devrim niteliğindedir. YUKK'un hukukumuza getirdikleri ve sistematiği, kendisinden önceki normlara benzememektedir. Bu yönüyle YUKK ile Türk yabancılar hukukunda yeni bir devir başlamıştır¹⁰¹. Söz konusu görüşe katılmamak imkansızdır zira YUKK, düzenlediği hukuk alanını yeniden dizayn etmiş, uygulayıcı kurum veya kuruluştan düzenlediği alana kadar tüm unsurlarıyla kendine yeni bir hukuk ekosistemi yaratmıştır. Gerçekten de kanunun bölümlerine ve ihdas ettiği kurallara bakınca, yönetmelik veya benzeri bir norm ile düzenlenmesi gereken bazı hususların dahi kanunla belirlendiği, konuların detaylı ve olağan bir kanun metnine göre çok keskin biçimde ele alındığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan YUKK, AB mevzuatı ile de uyarlık göstermektedir¹⁰². Zaten bu kanunun ortaya konmasındaki gayelerden biri de AB müktesebatına uygun bir mevzuat ortaya koymaktır. Nitekim kanun koyucu bu amacına ulaşmış gözükmektedir¹⁰³.

YUKK bağlamında ikamet izninin teknik yapısı incelendiğinde ikamet izni, kamu gücüne dayanarak, tek taraflı şekilde, kesin ve icrai mahiyette sayılabilecek bir idari işlemdir. İkamet izni, bireysel bir idari işlemdir¹⁰⁴. Yani düzenleyici nitelikteki genel kuralların bireylere

¹⁰¹ Esen, 2019: 117.

¹⁰² Çörtoğlu Koca, 2016: 46; Arslan, 2018: 108 vd.; Dardağan Kibar, 2012: 54.

¹⁰³ Ekşi, 2012: 6 vd.; Elçin, 2017: 120.

¹⁰⁴ Esen, 2019: 119.

uygulanması maksadıyla tesis edilen, somut, subjektif işlemlerdendir. İkamet izni, bir kişinin bir statüye girmesi veya o statüden çıkması sonucunu doğurur¹⁰⁵. YUKK’de öngörülen şartlara istinaden verilen bir ikamet izni, yani tesis edilen bir ikamet izni görünümlü idari işlem, ilgisi olduğu yabancıyı “*ikamet izni sahibi yabancı*” statüsüne kavuşturur. Yine ikamet izni başvurusunun veya ikamet izni uzatma isteminin reddine ilişkin yahut da ikamet izninin iptali görünümündeki idari işlem de ikamet izni sahibi olan yabancıyı, “*ikamet izni sahibi olmayan yabancı*” statüsüne sokar. İkamet iznine dair olup nihai karar mahiyetindeki, tüm işlemlerin tek taraflı idari işlem olarak adlandırılmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak bu işlemlere karşı idari yargı yolunda dava açılabilir.

Maddi hukuk açısından değerlendirilecek olursa; YUKK’de ikamet izni hususuna m.19’da değinilmiştir. İlgili maddeye göre vize süresini veya vize muafiyet süresini aşacak şekilde veya 90 günden fazla Türkiye’de kalacak olan kişinin ikamet izni alması gerekmektedir¹⁰⁶. Görüldüğü üzere herkesin yerleşim hürriyeti bulunmakla birlikte bir yabancının Türkiye’de ikamet edebilmesinin temel şartı ikamet izni almasıdır. İkamet izni, bu kurallardan yola çıkarak kısaca, yabancı kişiye Türkiye içinde belirli bir süreliğine ve belirli bir yerde yaşama hakkı sağlayan belge olarak tanımlanabilir¹⁰⁷. Başka bir deyişle, yetkili makamlar tarafından düzenlenen bu izin belgesi, yabancıya Türkiye’de belirli bir süreliğine ve belirli bir yerde yaşama hakkı sağlamaktadır. Kamu düzeninin sağlanması ve korunması açısından önem arz eden ikamet izni; yabancının talepte bulunması, istenilen evrakla idareye başvurusu ve talepte bulunduğu ikamet izni türündeki şartları taşıması halinde düzenlenmektedir.

Başvurusunu tamamlayanlar belirlenen randevu gününde, yaşamak istedikleri yerde bulunan göç idaresi müdürlüğünde hazır bulunacaklardır. Mazeretsiz biçimde randevu tarihinde ilgili il/ilçe göç idaresi müdürlüğünde hazır bulunmayanlar, başvuru yapmamış kabul edilirler. Geçerli mazeretin tespitinde idare tarafından birtakım bilgi ve belgeler talep edilebilir. Son olarak YUKK m.19’a göre ikamet izni alan yabancının, söz konusunu iznini 6 ay içerisinde kullanmak zorunda olup ayrıca ülkeye giriş yaptıktan sonraki 20 gün içerisinde kendisini adres kayıt sistemine kaydettirmesi gerekmektedir.

İkamet izni uzatma başvuruları da kural olarak aynı usulle yapılmaktadır. İkamet izni çeşitleri, başvuru şartları, prosedürün işleyişi ve diğer kavramlar çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylı olarak ele alınacaktır.

¹⁰⁵ Güran, 2001: 1283; Özay, 2004: 426; Tan, 2018: 221 vd.

¹⁰⁶ İkamet izninin bir tür uzatılmış vize olduğunu savunan görüş için bkz. Asar, 2018: 73 vd.

¹⁰⁷ <https://www.goc.gov.tr/ikamet-genel-bilgiler>, (erişim tarihi: 01.06.2023).

Genel olarak anlatmak gerekirse, Türkiye'deki ikamet izinleri YUKK'yle birlikte türlere ayrılmış ve 6 farklı ikamet izni türü kabul edilmiştir. Genel olarak ikamet izni türlerine değinmeden önce ikamet izni almanın yer bakımından kanuni sınırlamalarını anlatmakta fayda vardır. Kural olarak yabancıların ikamet etmek istediği yere ilişkin bir sınırlama bulunmamakta yani yabancı kişiler istedikleri yerde ikamet etmek üzere başvuru gerçekleştirebilmekte ise de bu kuralın istisnası olarak Türkiye'de ikamet izni almasına ilişkin iki adet kanuni sınırlama mevcuttur. Bunlar Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Hakkında Kanun¹⁰⁸ ile Köy Kanunu'nda¹⁰⁹ yer almaktadır.

Askeri bölgeler ve güvenlik bölgeleri, konumu gereği özel bir öneme sahip olup kanun koyucu tarafından ayrı bir rejime tabi tutulmuştur. Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, bölgeleri 1. ve 2. derece askeri yasak bölgeler olarak ikiye ayırmıştır. 1. derece askeri yasak bölgeler, bir askeri tesisin bulunduğu ve bunun çevresindeki belirli bir uzaklığa kadar olan alanı kapsamaktadır. Yabancıların bu alanlara geçici olarak girmesi ve geçici olarak belirli bir süre kalması mümkün olup bu Genelkurmay Başkanlığının iznine tabidir. 2. derece askeri yasak bölgeler ise 1. derece askeri yasak bölgelerin bittiği yerden başlayarak belirli bir alana kadar yayılan, onu çevreleyen bölgeler veya başka stratejik önemi dolayısıyla ilan edilmiş yerlerdir. Bu bölgelerde ise daha esnek bir rejim olup yabancıların buraya girmesi, oturması, çalışması mümkün olmakla birlikte her halükârda resmi makamlardan izin alınması gerekmektedir. Eğer resmi sıfatı haiz bir yabancı ise Genelkurmay Başkanlığından; sivil bir yabancı ise ilgili valiliklerden izin alınması gerekmektedir. Ayrıca bu kanuna göre yabancıların taşınmaz kiralaması bakımından da bir sınırlama mevcut olup buna göre bir yabancıların 1. derece yasak bölgeden taşınmaz kiralaması mümkün olmayıp 2. derece yasak bölgeden taşınmaz kiralaması ise Genelkurmay Başkanlığının uygun görmesi üzerine İçişleri Bakanlığının kararına dayanmaktadır. Diğer bir kanuni sınırlama ise Köy Kanunu'nda bulunmaktadır. Bu kanuna göre yabancıların köy olarak adlandırılan yerleşim birimlerinde ikamet edebilmesi İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabi tutulmuştur.

1.4.2. İkamet İzninden Muafiyet

Kural olarak Türkiye'de olağan vize süresinin dışında bulunmak isteyen bir yabancıların ikamet izni alması gerekli ise de bazı yabancıların ikamet izninden muaf tutulmaları söz konusu olabilir¹¹⁰. Bu kişiler YUKK m.20'de sayılmıştır. YUKK Yön.'de de ikamet izninden muaf olan

¹⁰⁸ RG: 22.12.1981-17552.

¹⁰⁹ RG: 18.03.1924-68.

¹¹⁰ Öztürk vd., 2021: 708.

kişiler sayılmış olup bu kişilerin kapsamı kanuna nazaran genişletilmiştir. YUKK m.20'de yer almayan ancak milletlerarası sözleşmelerde ve yabancılar hukukuna ilişkin düzenlemelerde yer alan bazı yabancıların ikamet izninden muaf olduğu haller YUKK Yönc m.20. düzenlemesinde ele alınmıştır¹¹¹.

Türk yabancılar hukuku mevzuatına göre ikamet izninden muaf olan yabancılar şunlardır:

1. Doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince kalan yabancılar,
2. Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar,
3. Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları,
4. Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler;
5. Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar;
6. Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar;
7. TVK m.28 kapsamında olanlar (mavi kartlılar)
8. Uluslararası koruma başvurusu çerçevesinde geçerli Kayıt Belgesi veya Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi ya da Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi bulunanlar;
9. Türkiye’de yerleşik yabancı misyonlarda geçici bir süreyle görevlendirilip pasaportuna, Dışişleri Bakanlığı tarafından en fazla altı ay süreli ikamet izninden muafiyet sağlayan geçici görev şerhi tatbik edilenler;
10. Çalışma iznine veya çalışma izni muafiyet teyit belgesine sahip olanlar
11. İskân Kanunu¹¹² kapsamında Göçmen Belgesi sahibi olanlar;
12. Geçici Koruma Kimlik Belgesi sahibi olanlar.

Bu şekilde kategorize edilen yabancılar, ikamet izni aranmaksızın Türkiye’de ikamet edebilecek kişilerden olup ikamet izni bulundurma zorunluluğu kuralının istisnasını teşkil etmektedirler.

¹¹¹ Çörtoğlu Koca, 2016: 6.

¹¹² RG: 26.09.2006-26301

1.4.3. İkamet İzni Çeşitleri

İkamet izinlerinin kategorize edilerek ele alınması Türk hukukunda ilk kez YUKK ile görülmektedir¹¹³. YUKK'de birçok ikamet izni türü düzenlenmiş olup bunları kendi içerisinde en temel biçimde "genel ikamet izni" ve "özel ikamet izni" olarak ikiye ayırmak mümkündür. Süre sınırlaması olmaksızın verilen uzun dönem ikamet izni, öğrenim sürelerine nispetle verilen öğrenci ikamet izni, her defasında en fazla bir yıllık süreyle verilen insani ikamet izni, başlangıçta otuz gün süreli olarak verilen ve toplam süresi üç yılı geçmeyecek şekilde her defasında en fazla altı aylık süreyle verilen insan ticareti mağduru ikamet izni ve her defasında en fazla iki yıllık süreyle verilen aile ikamet izni gibi özel durum arz eden, başvurucusunun özelliklerine göre değişkenlik gösterebilen ikamet izinleri "*özel ikamet izni*" olarak; bunların haricinde kalan ve genel talepler bakımından uygulama alanı bulan, her defasında en fazla bir yıllık süreyle verilebilen kısa dönem ikamet izni ise "*genel ikamet izni*" olarak isimlendirilmektedir. Her bir ikamet izninin kendine özgü şartları olmakla birlikte tüm ikamet izni çeşitleri bakımından ortak şart; kişinin talep ettiği ikamet süresinden 60 gün daha fazla geçerliliği olan pasaport veya benzeri bir belgesinin olması gerekliliğidir. Alt başlıklarda, YUKK ile düzenlenen ikamet izni çeşitleri tek tek ele alınacaktır:

1.4.3.1. Genel (Kısa Dönem) İkamet İzni

Kısa dönem ikamet izni alabilecek yabancılar, YUKK m.31'de sayılmış olup genel ikamet izni niteliğini haiz olduğundan kapsamı oldukça geniştir¹¹⁴. Bu bağlamda bilimsel araştırma amacıyla gelecekler, Türkiye'de taşınmazı bulunanlar, ticari bağlantı veya iş kuracaklar, hizmet içi eğitime katılacaklar, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar, öğrenci değişim programı veya benzeri amaçlarla gelenler, turizm amaçlı kalacaklar, tedavi görecekle, adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler, aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler, kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar, Türkiye'de yüksek öğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içerisinde müracaat edenler, Türkiye'de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları kısa dönem ikamet izni alabilirler.

Sayılan ikamet izinlerinden üçü hariç tamamı, en fazla ikişer yıllık sürelerle verilebilir. Yani iki yılla sınırlı olarak bu hak tanınabilir. Süre bitiminde yabancının yeniden bir ikamet

¹¹³ Esen, 2019: 173; Arslan, 2018: 59.

¹¹⁴ Çiçekli, 2013: 117; Poyraz, 2015: 159.

izni alması veya uzatma başvurusu gerçekleştirmesi gerekir. Türkiye’de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu kategorisindeki yabancılar ile ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına verilecek kısa dönem ikamet izinleri beşer yıllık süreyle verilebilir. Ayrıca Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenlere verilecek kısa dönem ikamet izni de ancak bir defaya mahsus olmak üzere en fazla bir yıl süreli verilebilir. Kısa dönem ikamet izninde ikişer yıl süreyle verilebilme kuralının müspet ve menfi istisnaları bunlardan ibarettir.

İkamet izni süresinin belirlenmesinde yabancıнын talebi, gerekçesi ve ikamet izniyle ilgili diğer hususlar göz önünde bulundurulur. YUKK ve YUKK Yön. çerçevesinde, kısa dönem ikamet izni almaya ehil her bir yabancı grubu açısından değerlendirme yapılması gerekirse, bu yabancılarda aranan özelliklere dair şu açıklama ve tespitlere yer vermek mümkündür:

Kısa dönem ikamet iznine bilimsel araştırma amacıyla başvurulması halinde birtakım şartlar öngörülmüştür. Buna göre, bilimsel araştırmanın izne tabi olduğu hallerde ilgili kurumdan izin alınmış olması, izne tabi olmaması halinde de araştırma yapılacak konuya ilişkin başvurunun beyanı istenir (YUKK Yön. m.28/1-a). Bunun yanında, araştırmanın arkeolojik ve yüzey araştırmaları amacıyla yapılıp yapılmadığına göre de uygulanacak işlem farklılık göstermektedir. Araştırma, arkeolojik ve yüzey araştırmaları amacıyla yapılmışsa başvurunun bu amaca uygun vizeye sahip olması gerekir. Araştırmanın, arkeolojik ve yüzey araştırmalarını kapsamaması halinde ise yabancıнын ikamet izin talebi uygun süre içerisinde bilgileri ile beraber il müdürlüğüne sevk edilir. Ayrıca başvuru, yaptığı araştırmaların sonucunu da ilgili kurum ve kuruluşlara bildirmelidir (YUKK Yön. m.28/2-b, c). Gerekli görülmesi halinde yabancından yaptığı araştırmanın konusu ve uygulayacağı plana ilişkin bilgi ve belge talep edilebilir (YUKK Yön. m.28/2-ç). Arkeolojik ve yüzey araştırmasına katılacak olan yabancıнын halihazırda başka bir ikamet izni varsa da arkeolojik ve yüzey araştırmasına ilişkin ikamet izni için başvurması gerekir. Yabancıнын bu talebi ilgili kurumların görüşleri ile beraber İçişleri Bakanlığına gönderilir (YUKK Yön. m.28/2-d).

Yabancıнын Türkiye’de taşınmazı bulunması halinde taşınmazın niteliğinin konut olması ve kullanımının da bu amaçla gerçekleştiriliyor olması gerekir. Aile üyelerinin taşınmaz üzerinde elbirliği veya paylı mülkiyet hakkı olması halinde de aile üyeleri de taşınmazı bulunan yabancı sayılır ve bu sebeple ikamet iznine başvurabilir. Aile üyelerinin taşınmaz üzerinde elbirliği veya paylı mülkiyet hakkı yok ise bu taşınmaz ancak ekonomik durumun tespitine dayanak olabilir (YUKK Yön. m.28/3).

Yabancı, iş kurmak veya ticari bağlantılarını geliştirmek için de ikamet izni başvurusunda bulunabilir. Bu talebin üç aydan uzun süreli olması halinde temasa geçilecek kişi veya şirketler tarafından hazırlanmış davet mektubu veya buna benzer belgeler sunması da istenilebilir (YUKK Yön. m.28/4).

İkamet izninin hizmet içi eğitim programlarına katılım için verilmesi halinde ikamet izni, bu eğitimi verecek kurum veya kuruluşça gösterilen eğitimin süresi, içeriği ve yeri hakkındaki bilgi ve belgelere dayanarak program süresini kapsayacak şekilde düzenlenir (YUKK Yön. m.28/5).

Öğrenci değişim programları ya da milletlerarası iki veya çok taraflı anlaşmalar kapsamında eğitim veya diğer amaçla ikamet izni verileceklerden ise ilgili kurumlardan bilgi veya belgelerin takdimi istenir. Verilecek olan ikamet izninin süresi, bu eğitim veya diğer amaçların süresini geçemez. Öğrenci değişim programı kapsamındaki öğrencilerin 5510 sayılı kanun hükümlerine göre kayıt tarihlerinden itibaren üç aylık süre içerisinde genel sağlık sigortası kapsamına girmek için talepte bulunmaları halinde sağlık sigortası istenmez ancak öğrencinin bu talebi gerçekleştirmemesi halinde özel sağlık sigortası yaptırması gerekir (YUKK Yön. m.28/6).

İkamet izni başvurusunun turizm amacıyla yapılmış olması halinde yabancının kalacağı yer, süre, ülkeye geliş tarihi ve seyahat planına ilişkin beyanları değerlendirilerek yabancidan seyahat planına ya da kalma amacına ilişkin bilgi veya belge göstermesi de istenebilir. Ek olarak YUKK m.20 veya YUKK Yön. m.28 ile ilgili diğer mevzuat hükümlerinde sayılan özel hal ve şartlar dahilinde gerçekleştirilmeyen başvurular hakkında turizm amaçlı talepmişçesine işlem yapılacaktır (YUKK Yön. m.28/7).

Türkiye’de büyükelçilik veya konsolosluklar bünyesinde çalışmalarını gerçekleştiren okullardaki yabancı öğretmenlere, yabancı ülkelerin kültür kurumlarındaki ve din kurumlarındaki görevlilere çalışmaları için verilen ikamet izni YUKK m.31/1-g bendinde düzenlenen idari veya adli makamların taleplerince Türkiye’de kalması gerekenler kapsamında sayılır ve bunlardan ikamet izin harcı alınır. Buna ek olarak bu kişiler Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği m.54 kapsamındaki çalışma izni harcını da ödemek zorundalardır (YUKK Yön. m.28/8).

Yabancı basın mensuplarına verilecek ikamet izninde ikamet izni süresi 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun kapsamı dışında tutulan Türkiye’de görevli yabancıya Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından verilen basın kartı süresi kadardır. Bu ikamet izni, YUKK m.31/1-g bendi uyarınca idari veya adli makamların talepleri ile Türkiye’de kalması gerekenler kapsamında sayılır (YUKK Yön. m.28/9)

Sadece tedavi amacıyla Türkiye'ye gelmiş ve kamu sağlığını tehdit eden hastalıkları taşımayan yabancıların ikamet izni başvurularında kamu veya özel hastanelere kabul belgeleri aranır. Bu kişiler, tedavi görecekları hastanelerdeki tüm tedavi masraflarını ödediklerini belgelendirir ve ayrıca geçerli bir sağlık sigortası kapsamında olduklarını göstermek zorunda değillerdir. İkamet izin süresinin ise yabancıların tedavi süresine uygun olması gerekir. Yabancıların tedavi süresi boyunca barınması, ödenekleri ve sağlığına ilişkin giderleri ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca karşılanmakta ise ekonomik durumlarının tespiti ve geçerli sağlık sigortası şartları aranmaz. Gerekli olduğu takdirde ilgili sağlık kuruluşundan tedaviye ilişkin bilgi veya belge sağlanması da istenebilir (YUKK Yön. m.28/11).

İdari veya adli makamların talepleri veya kararlarınca düzenlenecek ikamet izinlerinde izin süresi ilgili karar veya talepteki süre kapsamında ele alınır. Bu kapsamdaki başvurularda, yabancıların geçerli sağlık sigortası ile ekonomik durumun yeterliliğini ispat etme şartlarını yerine getirip getirmemesi konusunda idarenin takdir yetkisi vardır.

İkamet izinlerinin adli veya idari makamların talep veya kararları dolayısıyla düzenlenmesi halinde ikamet izin süresi ilgili makamın talep veya kararındaki süre uyarınca verilir ve bu kişilerden geçerli sağlık sigortası kapsamında olduklarının veya ekonomik durum tespitlerinin belgelendirilmesi istenmez (YUKK Yön. m.28/12)

İkamet izni, Türkçe dilini öğrenmek için Türkçe dil eğitimi verme yetkisini haiz kuruma kaydolmuş yabancı için en fazla iki kez verilebilir. Bir yıldan az kurslarda ikamet izin süresi, kurs süresinden fazla olamaz. Türkçe dil eğitimi veren kurumun Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen izinleri haiz olmalıdır. Kursa kayıt yaptıran yabancıların başlama ve devam durumu ilgili kurum tarafından GİB'ye bildirilmelidir (YUKK Yön. m.28/13).

Yabancı, kamu kurumlarının aracılığı ile Türkiye'de araştırma, eğitim, kurs veya stajlara katılacaksa verilecek ikamet izin süresi bir yıldan fazla olamaz. Yabancıların kalacak yer, ödenek veya sağlık giderleri ilgili kamu kurumu tarafından karşılanmaktaysa ekonomik durum tespiti ile geçerli sağlık sigortası kapsamında olduğunu belgelendirmesine gerek yoktur ancak bu halde ilgili kurumlardan bilgi ve belge temini gerekebilir (YUKK Yön. m.28/14).

Milletlerarası sözleşmeler uyarınca ülkede eğitim görecekları askerî personellerin işlemleri, bu anlaşmalardaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla görülür. Bu kişilerin bakmakla yükümlü olduğu yakınları için aile ikamet izni verilemiyorsa bu kişilere kısa dönem ikamet izni verilebilir (YUKK Yön. m.28/15).

Yabancı, yükseköğrenimini Türkiye'de tamamlamış ise mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde başvurmak koşulu ile bir defaya mahsus en fazla bir yıl süreli ikamet izni alabilir. Yabancıya verilecek bu izinde, talebine esas gerekçelendirmelerin yanında ilgili kurum ve

kuruluşlardan görüş de alınıp bunlar birlikte değerlendirmeye tabi tutulabilir (YUKK Yön. m28/16).

Kısa dönem ikamet iznini alabilecek yabancıları tespit ettikten sonra kısa dönem ikamet izni alabilmek için neler yapılması gerektiğini açıklamak gerekecektir. Açıklamalar, YUKK m.32 kapsamında yapılmaktadır. Buna göre, kısa dönem ikamet izni almak isteyen yabancı, ikamet izni talep gerekçelerinden birini veya birkaçını ileri sürerek talepte bulunmak ve bu talebiyle ilgili bilgi ve belgeleri ibraz etmek durumundadır. Ayrıca bu yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olmaması da zorunludur. Buna dair YUKK m.7 hükmüne göz atmak gereklidir. YUKK m.7 hükmü şu şekildedir:

“MADDE 7 – (1) Aşağıdaki yabancılar, kabul edilemeyen yolcu kapsamına alınır ve Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir:

- a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar,*
- b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar,*
- c) 15 inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15 inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar...”*

Kısa dönem ikamet izni başvurusuna ilişkin ret, iptal veya uzatılmama durumları YUKK m.32 ve YUKK Yön. m.29'da düzenlenmiştir. İki düzenlemede de benzer hükümler yer almakla birlikte kanun koyucu, ikamet izni başvurusu olumlu sonuçlanan başvurusunun, yurt dışında kaldığı süre yönünden ikamet izninin iptal edilmesine ilişkin sınırların, idarenin düzenleyici işlemi ile ele alınacağını kararlaştırmıştır.

Öncelikle, başvuru YUKK m.32'de aranan şartları hem başvurudan önce hem başvurusu sırasında hem de başvurunun olumlu sonuçlanmasından sonra taşıyor olması gerekir. YUKK m.32'de sayılan bu şartlardan ilki, yabancının başvurusunu YUKK m.31'de gösterilen hallerden biri veya birkaçına dayandırması ve dayandığı sebeplere ilişkin olarak ilgili belgeleri ibraz etmesidir. YUKK m.31'deki hallere ise bu başlığa ilişkin ilk paragrafta değinilmiş olup bu haller burada tekrar edilmeyecektir. İkinci şart ise başvurusunun her aşamada ikamet iznini verilmiş amacına uygun kullanmasıdır. Bir üçüncü şart ise başvurusuna ilişkin olarak geçerli bir sınır dışı etme veya ülkeye girişini yasaklayan bir kararın bulunmamasıdır. İlgili hükümdeki dördüncü ve son şart ise ikamet izni alan başvurusunun ikamet izni süresi içerisinde yurt dışında geçirdiği sürelerle ilişkindir. Kanun koyucu bu süreleri kendisi düzenlememiş ve bu sürelerin idarenin düzenleyici işlemi ile ele alınacağını kabul etmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre (YUKK Yön. m.29) başvuru, ikamet iznine sahip olduğu süre dahilinde son bir yılda yüz yirmi günden fazla ülke dışında süre geçirmez ancak

başvurucunun zorunlu kamu hizmeti, görev, eğitim veya sağlık nedenleri ile geçirdiği süreler bu sürelerden sayılmaz.

İlgili yönetmelik maddesinin ikinci fıkrasında ise başvurunun reddi, iptali veya uzatılmaması kararlarının ya başvurucuya ya başvurucunun yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edileceği düzenlenmiştir.

1.4.3.2. Özel İkamet İzni Türleri

Türk hukukunda, daha dar bir ifadeyle YUKK ile buna bağlı olarak çıkarılan YUKK Yön.'de, ikamet izni çeşitlerinin genel manada iki ayrı başlık halinde ele alındığı, bunlardan birinin genel yani kısa dönem ikamet izni olarak adlandırıldığı, diğerinin ise özel ikamet izni çeşitleri olduğu belirtilmişti. İşte bu başlık altında, mevzuatta bazı özel durumlar, şartlar ve kişiler için öngörülen; çeşitli nedenlerden ötürü genel ikamet izni statüsünden ayrılan özel ikamet izinleri incelenecektir.

Türk hukukunda beş çeşit özel ikamet izni vardır. Dördü bu kısımda anlatılacak; çalışmanın esas konusu teşkil eden aile ikamet izni ise ikinci bölümde detaylıca ele alınacaktır:

1.4.3.2.1. Uzun Dönem İkamet İzni

İlk kez YUKK ile ihdas edilen ve özel ikamet izni biçimlerinden bir tanesi olan uzun dönem ikamet izni, Türkiye'de asgari sekiz sene boyunca aralıksız olarak ikamet izni dairesinde bulunan veya İçişleri Bakanlığının tayin ettiği kriterlere uyarlık gösterenlere, bakanlığın oluru ile valiliklerce verilen bir süresiz ikamet izni türüdür¹¹⁵. Yani bir tür ayrıcalıklı ikamet izni çeşididir¹¹⁶. Uzun dönem ikamet izninin verilmesi için aranan sekiz yıl şartına; mülteci, şartlı mülteci, ikincil ve geçici koruma statüsü sahipleri ve insani ikamet izni dahilinde Türkiye'de geçen süreler esas kabul edilmeyecektir. Sekiz yıl şartı haricinde aranan başkaca şartlar da vardır. Bunlar kısaca geriye doğru üç yıl boyunca sosyal yardımdan faydalanmamış olmak, uzun dönem ikamet izni başvurusunun kendisinin ve yakınlarının ekonomik olarak müstakillliğini sağlayabilmek, mevzuatta aranan şartlara uygun bir sağlık sigortasının yaptırılması, kamu düzeni veya güvenliği yönünden herhangi bir risk teşkil etmemek olarak sıralanabilir. Hemen belirtelim ki bakanlıkça uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun bulunan kişiler için kamu düzeni ve güvenliği açısından risk teşkil etmeme koşulu hariç diğer koşullar gözetilmez.

¹¹⁵ Arslan, 2018: 85; Ekşi (Tasarı), 2012: 91; Esen, 2019: 256.

¹¹⁶ Çörtoğlu Koca, 2016: 73 vd.

YUKK m.43'te aranan şartlara dair yönetmelikte ve öğretide ortaya konan şartlar incelendiğinde, öncelikle sekiz yıl kesintisiz biçimde ikamet izniyle Türkiye'de kalmanın ne demek olduğunu şu şekilde açıklandığı görülmektedir: Süre sınırının değerlendirilmesi aşamasında “*ikamette kesinti*” hesabında ikamet izni başvuru tarihi dikkate alınacaktır. Başvurucunun ülke dışındı bulunduğu dönemler ile ikamet izni olmaksızın Türkiye'de geçirdiği süreler kesinti olarak addedilir. Ek olarak, başvuru tarihinden geriye birer yıllık periyotlar dahilinde toplam 180 günü geçer miktarda kesinti yoksa diğer bir yıllık periyot incelenir ve bu denetim toplamda sekiz yılın incelenmesiyle sonuçlanır. Birer yıllık periyotlarda 180 günü geçen kesinti yoksa son beş yıllık periyottaki toplam üç yüz altmış beş günü geçen kesinti durumu ve sayısı kontrol edilir. Sekiz yılda tek seferde veya art arda, ülke dışında veya ikamet izni bulunmadan ülke içinde geçen zamanı altı ayı aşan başvurular olumsuz sayılacaktır. Elbette burada dikkat çekilmesi gereken nokta, sınır dışı edilenlerin daha evvelki ikamet izni müddetlerinin, toplamı bulmada dikkate alınmayacağı noktasıdır. YUKK'nin ihdas edilmesinden evvelki dönem için en az sekiz yıllık ikamet izniyle Türkiye'de kalmış olma şartı bakımından da söz konusu hesap aynen muteberdir.

Başvurucunun geriye dönük üç yıl için sosyal yardımdan faydalanıp faydalanmadığı gözden geçirilip sosyal yardım alınması gibi bir durum mevcutsa başvuru olumsuz sonuçlandırılır.

Yeterli ve düzenli gelire sahip bulunma şartının kontrolünde başvurunun, başvuru gerçekleştirdiği sene için kararlaştırılan net asgari ücret nispetindeki aylık giderini karşılayabilecek durumunun olup olmadığı; başvurunun toplamda asgari ücretten daha az olmamak üzere her bir yakını için güncel asgari ücretin üçte biri nispetinde gideri karşılayıp karşılayamayacağı hususu teyit edilir. Burada önemli noktalardan biri de gelirin ölçülmesinde üçüncü şahısların taahhütlerinin kabul edilmeyeceği noktasıdır.

Başvuru anında muteber bir sağlık sigortası bulunmayan başvuru sahiplerinin talepleri reddedileceği gibi gerekli görülen durumlarda güvenlik makamlarıyla birlikte başvurunun kamu düzeni ve güvenliği için risk teşkil edip etmediği de araştırılacak; herhangi bir tehdidin varlığı durumunda başvuru reddedilecektir. Mevzuatta öngörülen koşullar yerine geldiği takdirde, koşulları yerine getiren yabancı uzun dönem ikamet iznini elde etmiş sayılacaktır. Bu ikamet iznine sahip yabancılar, birçok haktan doğrudan faydalanma imkanına kavuşur. Uzun dönem ikamet izni, sahibine kural olarak Türk vatandaşlarının faydalandığı tüm hakları doğrudan sağlar. Elbette bu kuralın çeşitli istisnaları mevcuttur. Örneğin uzun dönem ikamet izni sahibi kişiler, Türk vatandaşlarından askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme hakkının kullanılabilmesi, kamu görevlerine girebilme, araç ithal etme gibi haklardan istifa

edebilmek noktasında ayrışır. Bunların haricinde, uzun dönem ikamet izni sahiplerinin Türkiye’de çalışma, yatırım yapma, ticari iş gerçekleştirme, mirasçılık gibi konularda taraf ve hak ehliyeti tamdır. Bu kişilere Türk vatandaşlarına uygulanan kurallar uygulanır.

Uzun dönem ikamet izninin sona ermesi halleri incelendiğinde, kamu düzeni veya güvenliği için risk teşkil ettiği belirlenenlerin uzun dönem ikamet izinlerinin iptal edileceği veya uzatılmayacağı söylenebilir. Yine eğitim, sağlık, vatandaşı olduğu devletteki zorunlu hizmet gibi durumlar hariç olarak kesintisiz biçimde bir seneden uzun süreyle yurt dışında ikamet izinleri sona erdirilir. Uzun dönem ikamet izni, İçişleri Bakanlığı oluruyla valilikler tarafından icra edilen bir işlemdir. Burada dikkat çekilmesi gereken husus, kamu düzeni veya güvenliği açısından risk teşkil ettiği için uzun dönem ikamet izni iptal edilenlerin, bir daha hiçbir zaman kanunda belirtilen ikamet izni türlerinden birini almak üzere başvuru yapamayacağı hususudur. Buna karşın sağlık, eğitim, ülkesindeki zorunlu görev vb. gerekçe dışında aralıksız olarak bir seneden uzun süreyle Türkiye dışında kalması sebebiyle ikamet izni iptal edilen kişilerinse tekrar uzun dönem ikamet izni edinmek için başvuru yapmaları mümkündür.

1.4.3.2.2. Öğrenci İkamet İzni

Günümüzde uluslararası etkileşimin ve dolaşımın en fazla yaşandığı alanlardan birisi de eğitim öğretimdir. Öyle ki her yıl milyonlarca öğrenci, eğitim görmek için vatandaşı olduğu ülkeden başka ülkelere gitmektedir. YUKK ile oluşturulan bir ikamet izni türü olan öğrenci ikamet izni, uluslararası eğitime ve yabancı öğrenciye olan müspet bakış açısının bir sonucu olarak meydana getirilmiştir¹¹⁷. Türkiye’de bir yükseköğrenim kuruluşunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora eğitimi alacak olan yabancı kişilere, kanunda ve yönetmelikte öngörülen şartların varlığı halinde öğrenci ikamet izni hakkı sağlanır. “Sağlanır” ifadesi bilinçli olarak kullanılmaktadır zira mevzuatta idareye bir takdir hakkı tanınmamıştır¹¹⁸. Geçimi ve harcamaları üçüncü bir kişi tarafından karşılanacak olan ilk ve orta derecede öğretim göreceklereyse, velilerinin veya yasal temsilcilerinin izin ve rızalarıyla birer yıllık periyotlarla öğrenci ikamet izni verilebilir veya verilen izin bu kriterlere göre uzatılabilir. Öğrenci ikamet izni, öğrencinin anne ve babası ile diğer yakınlarına, ikamet izni alma konusunda hiçbir hak sağlamaz. Öğretim müddeti bir seneden az süren ise öğrenci ikamet izni müddeti ise öğrenim süresini aşamayacaktır zira bu ikamet izni türü bir yıllığına ve fakat kalan öğrenim süresiyle sınırlı olarak verilmektedir. Kamu yapısı himayesi ve aracılığıyla Türkiye’ye gelen öğrenciler

¹¹⁷ Doğan (Yabancılar), 2018: 95.

¹¹⁸ Erten, 2015: 22.

için ise doğrudan öğrenim sürelerine oranla öğrenci ikamet izni verilebilir. Anılan kapsama giren kişilerin, YUKK m.7’de sayılan kişilerden olmaması ve Türkiye’de ikamet edeceği adresi ilgili kurumlarla paylaşması şartıyla öğrenci ikamet izni başvurusunun kabulüne karar verilecektir.

Mevzuat hükmünü yorumlanacak olursa, Türkiye’de bir yükseköğrenim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecektir kişiler¹¹⁹ ile aile ikamet izni bulunmayan ilk ve orta derecede öğrenim görecektir; öğrenci ikamet izni almak zorundadırlar, denilebilir ancak burada dikkat edilmelidir ki Türkiye içerisinde gerçekleştirilecek başvurularda ilk ve orta derecede öğrenim görecektir olanlar için amaca uygun bir vizeye sahip olma şartı mevcuttur (YUKK Yön. m.35/2).

Türkiye dahilinde faaliyet göstermekte olan eğitim kurumlarında öğrenim gören kişilere verilecek ikamet izni harçtan muaftır. Bahsi geçen kurumlar dışında kalan eğitim kurumları, söz gelimi büyükelçilik okulları veya uluslararası okullar gibi kurumların öğrencilerinden ikamet izni harcı tahsil edilecektir.

Öğrenci ikamet izni sahibi olan kişiye, sadece eşi ile çocukları için aile ikamet izni başvuruları kapsamında destekleyici olma imkânı tanır. Diğer bir deyişle öğrenci ikamet izni, bu başlık altında sayılan kişiler haricindekiler için yapılacak aile ikamet izni başvurusu kapsamında destekleyici olma hakkı vermez. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu¹²⁰ hükümlerine kapsamında ilk kayıt başvurusu zamanından sonraki üç aylık süre dahilinde genel sağlık sigortalılığı talebinde bulunan öğrencilerden farklı bir sağlık sigortası sunmaları beklenmez fakat bahsi geçen üç aylık süre içerisinde genel sağlık sigortalısı olma sıfatı kalkanlardan ek bir sigorta yaptırmaları istenir. Ayrıca, kamu tarafından Türkiye’ye getirilen başka ülke vatandaşı kişilerden, burada bulunduğu sürece geçim ve konaklama gibi giderlerinin devlet tarafından sağlanacağını belirten belge varsa bunlardan gelir beyanı talep edilemez.

Yükseköğrenim kurumlarına kaydolmak maksadıyla Türkiye’ye gelerek, eğitim gördüğü okulun talebiyle Türkçe hazırlık eğitime tabi tutulması istenen talebelere, bu hallerini ispat etmeleri şartıyla izleyen dönemin başına dek öğrenci ikamet izni hakkı tanınır. Üniversite veya dengi eğitim görmekte olan öğrencinin okuldaki kaydını dondurması halinde ise dondurma tarihi itibarıyla ikamet izni kesilir. Ayrıca özel öğrencilik, açık öğretim veya uzaktan eğitim gibi nedenlere dayanan öğrenci ikamet izni talebi kabul edilmez.

¹¹⁹ Halıcı, 2017: 412.

¹²⁰ RG: 16.06.2006-26200.

İkamet izninin nasıl düzenleneceğine dair açıklama yapmak gerekirse, mevzuata göre ilk ve orta dereceli kurumlarda eğitim alacaklara, eğitim başlangıç tarihinden izleyen dönemin başına dek muteber geçerli sayılacak nitelikte ve en çok bir senelik öğrenci ikamet izninden yararlanma hakkı verildiği söylenebilir. Türkiye’de ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora eğitimi alacak olanlara tanınacak ikamet izni hakkı, başvuru tarihinden eğitim programının sonuna kadarki süreye dek tanzim edilebilir. Olağan öğrenim müddeti içerisinde okulunu bitirmeyenlerin ikamet izni en çok birer senelik müddetlerle ve en çok eğitim süresiyle sınırlı olarak uzatılır. Okulunu tamamlayan, mezuniyet hakkı kazananların ise ikamet izinleri mezuniyet tarihinden itibaren sonlandırılır.

Türkiye’de eğitim alan yüksek lisans ve doktora öğrencileri ise çalışma izinlerinin varlığı halinde çalışabilmektedirler. Çalışma izni edinenlerin izin süreleri, ikamet izni sürelerine eklenir. Çalışma izni ile çakışan dönemlerdeki öğrenci ikamet izninin süreleri bu hesaplama eklenmeyecektir. Çalışma izninden faydalananlar, izinlerinin muteber olduğu müddetçe öğrenci ikamet izni alma zorunluluğunda değildir fakat bu öğrenciler, çalışma izni müddeti dolduğunda yahut bu müddet uzatılmadığında öğrenci ikamet izni edinmek durumundadırlar.

Öğrenci ikamet izninin sona ermesi ancak şu şartlarda mevzubahis olabilir: Öğrenci ikamet izni açısından mevcut bulunması gereken şartların o kişide var olmaması yahut bu şartların ortadan kalkması; öğrencinin eğitimini devam ettiremeyeceğine dair delillerin varlığı, öğrenci ikamet izninin maksadına mugayir biçimde kullanıldığının tespiti ile öğrenci ikamet izni sahibi için sınır dışı etme veya ülkeye giriş yasağı kararı varlığı gibi durumlarda o kişiye öğrenci ikamet izni verilmez, izin verildiyse bu iptal edilir veya iznin süresi uzatılmaz.

1.4.3.2.3. İnsani İkamet İzni

Türkiye’de acil bir durum dolayısıyla kalmak zorunda bulunan kişilere ilişkin bir düzenleme olarak karşımıza çıkan insani ikamet izni, olağanüstü durumlar dahilindeki zorunlu hallerde verilebilir¹²¹. Bu iznin, insani sebeplerle veriliyor olması gerekir. YUKK ile ilk kez hukuk düzenimize kazandırılan bu ikamet izni çeşidi, göç yolları üzerinde bulunan ve hem doğusunda hem batısında siyasi istikrarsızlık, ekonomik sorun, azınlıklardan kaynaklı uyuşmazlık, dini etkiler veya benzeri sebeplerden kaynaklanan sıkıntıların yaşandığı Türkiye için oldukça önemli ve gerekli hale gelmiştir¹²².

¹²¹ Özbek Hadimoğlu, 2012: 164.

¹²² Doğan (Yabancılar), 2018: 101-102.

YUKK m.46'da düzenlenen bir ikamet izni türü olan insani ikamet izni, diğer ikamet izni statülerinin tanınmasındaki koşullar gözetilmeksizin; küçüğün üstün yararının bulunduğu, talepçilerine ilişkin Türk makamlarınca ülke dışına çıkarma yahut ülkeye giriş yasağı kararı verildiği durumlarda, ilgililerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından çıkarılması mümkün olmadığı veya Türkiye'den çıkmaları uygun, akliselim yahut imkan dahilinde bulunmadığında, talepçinin ilk iltica ettiği ülke yahut tehlikeden irak diğer devlete iadesi sürecinin devamı esnasında, elzem gerekçelerden ötürü veya Türkiye'nin çıkarlarının müdafaası ile kamu düzeni ve güvenliği maksadıyla Türkiye'ye girişine ve burada kalışına müsaade edilmesi gerekli olan yabancıların, kendilerine ikamet izni tanınmasına mani olan halleri nedeniyle başkaca ikamet izni çeşidinin temin edilme imkanı yoksa yahut olağandışı diğer durumlarda İçişleri Bakanlığınca tayin edilen müddetle tahditli olmak şartıyla ve GİB oluru ile valiliklerce verilebilen veya uzatılabilen bir ikamet izni çeşididir. Mevzuatta bu şartlara ek olarak insani ikamet izni sahibi kişilerin, iznin verilme tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü dahilinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorunda olduğu da belirtilmiştir. İnsani ikamet izni İçişleri Bakanlığının oluru bulunması şartıyla, iznin tevdi edilmesini gerektiren koşullar geçerliliğini yitirdikten sonra valiliklerce iptal edilebilir veya uzatılmayabilir. Bu ikamet izni, ekstrem koşullarda verildiği için detaylar uygulamaya bırakılmış durumdadır.

1.4.3.2.4. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan¹²³ yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir¹²⁴. Bu ikamet izinlerinde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaz ve harç alınmaz. İyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla verilen ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir ancak bu süreler hiçbir şekilde toplamda üç yılı geçemez. İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının belirlendiği durumlarda ikamet izinleri doğrudan iptal edilir.

Türk hukukundaki son özel ikamet izni çeşidi aile ikamet izni olup bu ikamet izni türü çalışmamızın ikinci bölümünde tüm detaylarıyla irdelenecektir.

¹²³ Ekşi (Yabancılar), 2018: 99; Poyraz, 2015: 188.

¹²⁴ Esen, 2019: 289.

İKİNCİ BÖLÜM AİLE İKAMET İZNİ

2.1. Genel Açıklamalar

Güncel ve modern haliyle Avrupa’da son yirmi yıldır, 22.10.2003 tarihli ve 2003/86 sayılı “Aile Birleşimine İlişkin Yönerge” ile düzenlenmekte olan aile ikamet izni, Türk hukukuna YUKK ile giren bir ikamet izni çeşididir¹²⁵. Türk hukukunda, YUKK öncesi dönemde aile ikamet izni sayılabilecek bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, önceki bölümde hakkında detaylı açıklamalarda bulunulan mülga 1915 tarihli Muvakkat Kanun ile mülga Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da, aile ikamet izni kadar detaylı olmasa da ikamet izni sahibi yabancıların ailesini kapsayan düzenlemeler bulunduğu görülmektedir.

Muvakkat Kanun’da ikamet izinleri şahsa özgü biçimde düzenlenmektedir ancak bu kanun döneminde ihdas edilen 3177 sayılı Ek Kanun m.1/3 hükmüyle birlikte bağımsız iş ehli kişiler saklı kalmak kaydıyla ailesi olan yabancıların, kendileriyle birlikte Türkiye’de olan karılarının ve reşit olmayan çocuklarının, o yabancı koca veya babaya ait ikamet iznine tabi olacağı, aynı zamanda bu iznin harçtan muaf tutulacağı kararlaştırılmıştır. Her ne kadar o dönemdeki kural ve uygulama, günümüzdeki aile ikamet izni kavramını karşılar nitelikte değilse de bahsi geçen madde hükmünün aile birleşimi kavramını karşıladığı, bu yönüyle de aile ikamet izninin erken bir görünümü olduğu söylenebilir.

Mülga YİSHK döneminde ise ikamet izni statüsüne bir veya birden fazla kişinin dahil edilebildiği yani tekil veya ortak ikamet izni kavramının getirildiği görülmektedir. Bu kurala göre ikamet izni, ilgisinin şartlarına göre bireysel olarak verilebilmekle birlikte şartların varlığı halinde ilgisinin eşi veya reşit olmayan çocukları için de sonuç doğurabilmektedir¹²⁶. YİSHK m.9/3 hükmü şu şekildedir:

“İkamet tezkereleri şahsi olmakla beraber karı, koca ve bunların on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için yahut çocukların baba ve annelerinin refakat hanesine kaydı suretiyle müşterek ikamet tezkeresi verilebilir, iş sahibi olanların şahsi ikamet tezkeresi almaları zorunludur.”

Burada Muvakkat Kanun’a paralel olarak iş sahibi olanların ayrı değerlendirmeye tabi tutulduğu, geri kalan aile üyeleri içinse müşterek ikamet izni düzenlenmek suretiyle ailedeki birinin ikamet izninden faydalanma yolunun açıldığı müşahade edilmektedir. Dolayısıyla

¹²⁵ Esen, 2019: 212.

¹²⁶ Tekinalp, 2003: 47; Çiçekli, 2013: 99.

Muvakkat Kanun ve YİSHK hükümlerinin benzeştiği ve ayrıştığı noktalar bulunduğunu söylemek mümkündür¹²⁷.

Elbette YİSHK’de, aile bağlarına dayalı olarak tanınan ikamet izni hakkı bahsi geçen düzenlemeyle sınırlı değildi. Örneğin Türkiye’de kalabilmeleri için ikamet izni alması gereken Türk vatandaşı ile evli olan yabancı kişilerin, evliliklerine istinaden düzenlenen bir ikamet izni almaları mümkündü. Bu ikamet izni türünde, Türk ile evli olan yabancının vatandaşı olan ülkenin kategorisine göre kurallar öngörülmüştür. Buna göre ülkeler A grubu ve B grubu ülkeler olarak ikiye ayrılmıştı. YİSHK’ye göre Türk vatandaşı ile evli olan A grubu devlet vatandaşlarına verilecek ikamet izinleri önce üç yıllık verilip sonra beşer yıllık periyotlarla bu ikamet izni uzatılmaktaydı. B grubu devlet vatandaşları açınsındansa yabancı eşin cinsiyetine göre bir ayrım öngörülmekteydi. Bu ayrıma göre Türk bir kadınla evlenen yabancı erkeklere, bu evliliklerine istinaden verilen ikamet izni birinci seferinde bir, ikinci ve üçüncü seferlerde iki, sonrasındaki başvurularda ise beşer yıllık döngülerle verilmiştir. Yabancı eş kadın ise bu süreç şu şekilde işlemekteydi: Birinci seferde iki, ikinci seferde üç ve izleyen başvurularda beşer yıllık sürelerle ikamet izni verilmekteydi.

Bir önceki paragrafta anlatılan düzenleme, Türkiye’de ikamet izni almış yabancının eşine uygulanacak ikamet izni rejiminde de esas alınmıştır. Yani Türkiye’de ikamet izni olan yabancı bir kimsenin eşi hakkında, tabi olduğu vatandaşlığa ve cinsiyete göre çeşitli ihtimal ve kaideler dairesinde ikamet izni verilmiştir. Yine reşit olmayan yabancı çocukların, Türk vatandaşı anne veya babalarına istinaden ikamet izni almaları mümkün görülmüş; anne veya babası Türk olan ve fakat reşit olmayan yabancı çocuklar için ilk başvuruda üç sonraki başvurularda beş yıl süreyle ikamet izni verilmiştir. Bu düzenleme, herhangi şekilde ikamet izni bulunan yabancılara küçük çocukları için de uygulama alanı bulmuştur.

Genel olarak bakıldığında, aile birleşimi kavramını merkezine alan aile ikamet izninin özü, farklı ülkelerde yaşayan aile bireylerinin bir araya gelerek aile bütünlüğü içerisinde, hayatlarına maddi manevi bir arada devam etmelerinin sağlanmasından ibarettir¹²⁸. Aile birleşimi olgusu, özellikle göç alan ülkelerde, göçmenlerin aile bireyleriyle birlikte farklı bir ülkede yaşamalarının önünü açması ve sosyal hayata katılmasını sağlaması nedeniyle sosyal uyumu artırıcı bir etki göstermektedir¹²⁹. Aile birleşimi, BM İnsan Hakları Yüksek

¹²⁷ Çiçekli, 2013: 99.

¹²⁸ Doğan (Yabancılar), 2018: 90; OHCHR Migration Papers, 2005: 1; Elçin, 2017: 117.

¹²⁹ Elçin, 2017: 118; Esen, 2019: 213; John, 2003: 2; OHCHR Migration Papers, 2005: 17; Cholewinski, 2002: 279.

Komiserliğinin tespitlerine göre çalışma hayatındaki verimliliği en üst düzeye çıkarmaktadır¹³⁰. Aile birleşimi kavramı, insan hakları temelinde yabancı ülke vatandaşlarının haklarının da iyi biçimde korunmasını temeline almaktadır. Elbette diğer açıdan bakıldığında bu kavramın göç alan ülkelerin güvenlik ve ekonomik bazı çıkarlarıyla çatıştığı, ters etki yaptığı görülmektedir¹³¹. Bu yönüyle sonuç itibarıyla aile birleşiminin medeni anlamda evrensel ve temel bir insan hakkı olduğunu söylemek mümkün ise de uluslararası hukuk bağlamında müktesep bir hak olduğundan bahsetmek olanaksızdır, aile birleşimi göç alan ülkeler için denetleme ve düzenleme gerektiren bir alan olarak görülmektedir¹³².

Tüm bu tarihi, kuramsal ve kavramsal nitelikteki açıklamalardan sonra aile ikamet izninin; aynı soydan olup bir aile sıra numarası altında kayıtlı olan kişilerin eş ve çocukları ile eşinin çocuklarına Türkiye’de kalmak için verilen izin belgesi olarak tanımlanması mümkündür. Bu ikamet izni türü, değindiği konular ve özellikle sonuçları itibarıyla son derece hassasiyet ihtiva etmektedir. Bu hassasiyet kendisini aile ikamet izni başvurusunun incelenmesi sürecinde de hissettirebilmektedir. Çalışmanın geri kalan bölümlerinde aile ikamet izni, aile birleşimi kavramından çok YUKK ve bağlı mevzuat çerçevesinde bir kurum, bir statü olarak ele alınacak olup tüm açıklamalar buna göre gerçekleştirilecektir.

2.2. Türk Hukukunda Aile İkamet İzninin Süjeleri ve Bunlarda Aranılan Şartlar

Her devlet, kimleri aile sayacağı konusunda müstakil bir yetkiye sahiptir¹³³. Bu devletin egemenlik alametlerinden biridir. Bu nedenle de ailenin tanımı ve bu tanımın içerisine nelerin dahil olabileceği hususu ülkeden ülkeye çeşitlilik gösterebilmektedir. Dolayısıyla aile ikamet izninin şartları da ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebilmektedir¹³⁴.

İkamet izni prosedürü, daha önceki kısımlarda defaten açıkladığımız üzere kamusal karakteri bünyesinde barındıran, gerek başvuru ve değerlendirme süreçleri gerekse de dayandığı esaslar ile sonuçları açısından kamusal düzeni doğrudan ilgilendiren bir çeşit idari işlem olduğundan, şartları da kanun ve ilgili yönetmelikte sıkıca ele alınmıştır. Kanaatimizce bu hususta genişletici yorum yapılmamalı, uygulayıcılar açısından kanunda yer almayan veya öngörülme-yen durumlar için yetkisizlik esas alınarak işlem gerçekleştirilmemelidir. İşte bu

¹³⁰ OHCHR Migration Papers, 2005: 1.

¹³¹ Cholewinski, 2002: 271; John, 2003: 1.

¹³² Çiçekli, 2013: 58; OHCHR Migration Papers, 2005: 17; Jastram ve Newland, 2003: 558; Elçin, 2017: 118; Rohan, 2014: 351.

¹³³ Elçin, 2017: 122

¹³⁴ Esen, 2019: 214

düsturdan yola çıkılarak, aile ikamet izninin şartları da kanun ve yönetmelik bağlamında irdelenecek; bu şekilde ortaya konacaktır. Eklemek gerekir ki YUKK, sistematik olarak aile ikamet izninin verilmesi şartlarını, bu şartların ilgili şahıslar nezdinde gerçekleşip gerçekleşmediği bağlamında ele almıştır. Bu nedenle de aile ikamet izni şartları şahıslar bağlamında incelenecektir.

Aile ikamet izninin Türk hukukundaki şartlarına bakıldığında, kanun koyucunun burada diğer ikamet izni çeşitlerinden ayrılarak ikamet izni edinmede bir destekleyicinin varlığı ile bu kişilerin bazı özellikleri taşımasına dair bazı şartları aradığı görülmektedir. Kanun koyucunun aile ikamet izninden yararlanabilecek kişileri de sınırlandırdığı, yine bu kişilerin taşıması gereken bazı şartların varlığını aradığı görülmektedir. Çalışmanın devamında bahsi geçen şartların neler olduğuna dair detaylı bilgi verilecektir. Açıklamalara geçmeden belirtilmelidir ki özellikle YUKK m.35/1 hükmü bu şartları sıraladıktan sonra m.35/4 hükmüyle Türkiye’de bulunan mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerinde, 1.fıkra da belirtilen şartların aranmayabileceği kuralı getirilmiştir. Yani yapılacak açıklamalar mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahipleri için kesin şekilde bağlayıcı değildir.

2.2.1. Destekleyici

Türk hukukunda aile ikamet iznine dair düzenleme YUKK m.34 hükmüdür. Kanuni düzenlemeye göre Türkiye’de aile ikamet iznine dayalı olarak ikamet etmek isteyen bir yabancının, destekleyici olarak adlandırılan bir yakınının mevcut olması gereklidir. Destekleyici, YUKK m.3/1-f hükmüne göre aile birliği amacıyla Türkiye’ye gelecek yabancıların masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancıyı ifade etmektedir. Mukayese edebilmek açısından 22.10.2003 tarihli ve 2003/86 sayılı Aile Birleşimine İlişkin Yönerge’de¹³⁵ destekleyici (*sponsor*) kavramının nasıl tanımlandığına yer vermekte fayda bulunmaktadır. Yönerge’nin m.2/c hükmüne göre destekleyici, bir üye devlette hukuka uygun olarak ikamet eden ve kendisine iştirak edilmek üzere kendisi veya aile fertleri tarafından aile birleşimi talebinde bulunan bir üçüncü devlet vatandaşıdır. Yönerge’nin şu hallerde uygulanamayacağı vurgulanmıştır¹³⁶: Mülteci statüsüne kabul edilme başvurusu henüz nihai olarak karara bağlanmamış kişilerin veya geçici koruma kapsamında bir üye devlette ikamet etmesine izin verilmiş veya böyle bir izin için başvurmuş ve karar verilmesini bekleyen

¹³⁵ AB 22.10.2003 tarihli ve 2003/86 sayılı Aile Birleşimine İlişkin Yönerge. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086> (erişim tarihi: 06.10.2023).

¹³⁶ Esen, 2019: 215.

kişilerin yahut milli veya milletlerarası yükümlülükler veya üye devletlerin uygulamaları gereği sağlanan ikincil koruma kapsamında bir üye devlette ikamet etmesine izin verilmiş veya böyle bir izin için başvurmuş ve karar verilmesini bekleyen kişilerin destekleyici olduğu haller¹³⁷.

Kimlerin destekleyici olabileceğine değinilmeden evvel vatandaş kavramı ile Türk hukukundaki yabancı kategorizasyonunu detaylandırmak gerekmektedir. Alt başlıklar halinde önce vatandaş, ardından da yabancı kavramları açıklanacak; Türk hukukundaki yabancı tasnifine dair bilgilere yer verilecektir. Daha sonra bu temel kavram bilgisi ışığında, kimlerin hangi şartlar altında destekleyici olabileceği anlatılacaktır.

2.2.1.1. Vatandaş

Vatandaşlık, bir ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı olan birey ile devlet arasındaki hukuki ilişkiye verilen genel isimdir. Daha basit bir anlatımla vatandaşlık, kişinin bir devlete bağlılığından ibarettir. Terminolojik açıdan bu terimin tarihçesi irdelendiğinde, “citizenship” olarak ifade edilen vatandaşlık kelimesinin kökeninin “city”, yani “şehir” sözcüğünden türediği; şehirde oturan, şehirdeki temel statüye tabi olan kişiyi anlatmakta kullanıldığı görülmektedir.

Her devlet, kişileri hangi koşullarda vatandaş olarak tanıyacağını ve bu statünün hangi koşullarda geri alınacağını belirler. Bir devlet tarafından vatandaş olarak tanınma, genellikle vatandaş olmayanlara sağlanmayan medeni, siyasi ve sosyal hakların tanınmasını da beraberinde getirir. Kökeni Antik Yunan'dan gelirken Roma döneminde bir topluluğa mensup olmanın karşılığı olarak kullanılan “*civis*” kelimesinden alan vatandaş ifadesi, modern anlamda ilk olarak Fransız Devrimi'nin liderleri tarafından aristokratik ayrıcalığın sonunu ve sembolik eşitlik olgusunu vurgulamak için kullanılmıştır. Medeni, siyasi ve sosyal özellikleri bünyesinde barındıran kavramın bugünkü anlamı ancak yirminci yüzyılda, sosyal hakların gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.

Pozitif düzenlemelere bakıldığında, 1982 Anayasası'nda vatandaşlığın tanımı yapılmamış ise de Türk vatandaşlığının mahiyeti tanımlanarak vatandaşlık kavramı anayasal düzlemde ifade edilmiştir. Buna paralel olarak mevzuatta, örneğin Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (TVK) vatandaşlık terimi, Türk vatandaşlığı temel alınmak suretiyle açıklanmıştır. Anılan nedenle vatandaşlık teriminin yasal metinlerdeki karşılığını doğrudan doğruya tespit etmek her zaman mümkün değildir. Yalnızca vatandaşlığın mahiyeti ve sonuçları ile ilgili bazı tanımlara ulaşmak mümkün olabilmektedir.

¹³⁷ Ekşi, 2012: 89; Elçin, 2017: 141 vd.

Çalışma kapsamında vatandaşlığın tanımı, daha ziyade “yabancı” ve “vatansız” kavramlarının irdelenmesinde, konumlandırılmasında ve tanımlanmasında kullanılacağından; vatandaş kavramıyla ilgili detaylı açıklama yapılmayacaktır ancak şu husus bilinmelidir: Vatandaşlık kavramı, başlı başına bir tez konusu olabilecek kadar detaylı, tartışmalı ve incelenmeye değer bir kavramdır.

2.2.1.2. Yabancı

Terminolojik olarak yabancı kavramının, bugünkü anlamına yakın olarak Devletler Hukuku Enstitüsünün 1892 tarihli Cenevre Toplantısı’nda tanımlandığı kabul edilmekte olup bu toplantıda yabancı, “Yabancı bir devletin ülkesinde bulunup da o devletin uyrukluğunu iddiaya haklı olmayan kimse” olarak açıklanmıştır. Doktrinde ise yaygın olarak “ilgili devletle vatandaşlık bağı bulunmayan kimse” olarak tanımlanmaktadır. Açıkça görüleceği üzere yabancı teriminin tarifi, genellikle vatandaşlık kavramı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Öyle ki TVK m.3/1-d hükmüne göre yabancı, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi” ifade etmektedir. Yabancı kavramının içine gerçek kişiler kadar tüzel kişiler de dahil olabilmektedir ancak bu çalışmada yabancı kelimesinden, tüzel kişiler anlaşılmamalıdır zira YUKK ve ilgili mevzuat hükümlerinde, ikamet izni ile ilgili konular açıklanırken yabancı kelimesi gerçek kişi yabancılar için kullanılmaktadır. Gerçekten de yabancı tüzel kişinin bir ikamet iznine yani bir yerde kalması için verilen izin belgesine ihtiyacı olmadığı gibi, YUKK bağlamındaki terimler, olgular ve tanımlar; yabancı tüzel kişilerin durumu ile yapısal olarak örtüşmemektedir.

Vatansız kavramı ise yabancı kavramının içine dahil olmakla beraber hem ilgili devletin vatandaşı olmayan hem de esasen hiçbir devletle vatandaşlık bağı bulunmayan kimseyi ifade etmektedir. Bir insanın vatansız olarak adlandırılmasına sebebiyet veren olaylar oldukça çeşitlidir. Diğer bir deyişle birçok nedenle kişi vatansız olarak adlandırılabilir; birçok olayın veya sebebin sonucu olarak vatansızlık durumu ortaya çıkabilir. Örneğin bir devlet, vatandaşlığın meydana gelmesi için doğum yerini esas kabul etmiş olabilir ve bu devletin vatandaşı olan ebeveynlerin çocuğu ülke dışında dünyaya gelmiş olabilir. Bu durumda çocuk vatandaşlık kazanamayacağı için vatansız olarak adlandırılacaktır. Yine bir ülkenin ilhaki veya terk edilmesi gibi durumlarda da vatansızlık hususu gündeme gelecektir. Yine bir kimsenin, vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığından herhangi bir nedenle çıkması veya çıkarılması halinde, o kimsenin başkaca bir devletle vatandaşlık bağı yoksa vatansızlık durumunun varlığından söz edilebilir.

Gün geçtikçe daha sık karşılaşılan vatansız kavramı, yabancı kavramının içine dahildir çünkü teknik olarak vatansız kişiler de ilgili devlete vatandaşlık bağıyla bağlı değillerdir. Buradaki fark, yabancı kişi ilgili devlet dışındaki bir devletle vatandaşlık bağı bulunmaktayken vatansız kişinin hiçbir devletle vatandaşlık bağı yoktur. Ayrıca vatansızlık durumu, ilgiliye tatbik edilecek hukuk, nesebin sıhhati, güvenlik veya benzeri durumlardaki belirsizlik sebebiyle istisnai ve istenmeyen bir hal olup buna karşı tüm insanların en az bir vatandaşlığı bulunması gerektiği yönünde temel bir ilke bile geliştirilmiştir.

Vatansız kavramıyla ilgili olarak ilk tanıma ve ayrıntılı değerlendirmeye, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin birinci maddesinde rastlanmaktadır. Bu sözleşmeye göre vatansız kavramı “kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi”yi ifade etmektedir. Vatansız kavramının Türk yasalarındaki yerine ve tanımına göz atıldığında, öncelikle Türkiye'nin bu konudaki çeşitli uluslararası sözleşmelerin tarafı olduğu görülmektedir. Türkiye, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına İlişkin Sözleşme'ye taraf durumdadır.

Mevzuatta ise YUKK'de ve YUKK Yön.'de vatansız tanımına, kelimenin sözlük anlamına paralel olarak “hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi” şeklinde yer verildiği görülmektedir (YUKK Yön. m.3/1-II). Bir kişinin vatansız olup olmadığının tespiti, GİB tarafından yapılır ve vatansız kişiye iki yıllık periyotlarla yenilenmek üzere vatansız kimlik belgesi tevdi edilir.

2.2.1.2.1. YUKK ve TVK Uyarınca Yabancı Kapsamına Giren Kişiler

Her ne kadar yabancı denilmek suretiyle bu statüye tabi kişiler açıklanmakta ise de mevzuatta bu kişilerin tabi oldukları sınıf, geldikleri coğrafya, geliş biçimleri veya çeşitli nedenlerle farklı farklı adlandırıldığı; diğer bir deyişle yabancı kavramının farklı görünüş biçimlerinin olduğu görülmektedir. Buna göre yabancılar, çeşitli özelliklerine göre mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi ve geçici koruma statüsü sahibi olarak adlandırılabilirler.

2.2.1.2.1.1. Mülteci

Mülteci kelimesi sözlükte “iltica eden, sığınan, sığınmacı” olarak tanımlanmaktadır. Mülteci kavramı ise günümüzde; dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm gören veya göreceği korkusu ve endişesi taşıyan, bu sebeple ülkesinden ayrılan/ayrılmak zorunda bırakılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen, iltica ettiği ülke tarafından endişeleri haklı bulunan kişi olarak ifade

edilmektedir. Mültecilik aynı zamanda bir hukuki statüdür ve temel olarak İHEB m.14 hükmüne dayanmaktadır.

Güncel tanıma yakın bir açıklamaya ilk olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ihdas edilen, önemli bir metin olarak addedilebilecek Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'de (MHDDS) rastlanmaktadır ancak burada zaman bakımından sınırlama mevcut olup bu sınırlama 1967 Protokolü olarak da bilinen Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol ile kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, MHDDS'yi kabul eden devletler arasındadır ancak bu kabul, çeşitli beyan veya çekinceleri de barındırmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve dikkat çeken MHDDS m.1 hükmüne karşı olanıdır. Buna göre Türkiye, mülteciler hakkında coğrafi sınırlama kapsamında işlem yapacağını açıklamış; yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kimselerin mülteci statüsüne tabi olacağını ifade etmiştir. Yani Türk hukukunda mülteci ifadesi, yaygın kullanımının aksine Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen statü sahibi yabancıyı belirtmektedir (YUKK Yön. m.3/1-u) . Buna göre mülteci olmanın bazı şartları bulunmaktadır. Mülteci teknik manada, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu takdirde, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunması ve bu ülkenin korumasından yararlanamaması ya da korku nedeniyle yararlanmak istememesi veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunması hallerinde, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen statü sahibi olan; vatansız olmayan yabancı kişidir.

2.2.1.2.1.2. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci kavramı, esasen mülteci kavramı ile birebir aynı olup yalnızca Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen statü sahibi yabancıyı belirtmesi dolayısıyla bir farklılık

arz etmektedir. Bu farklılığın temel sebebi, Türkiye'nin MHDDS m.1'e karşı coğrafi olarak sınırlamayla bu hükmü uygulayacağını beyan etmesidir. Yani şartlı mülteci statüsü, MHDDS'deki mülteci kavramına coğrafi sınırlama getirilmesinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Bu durumun bir gereği olarak mevzuatta iki kavramı ayırt etmek için mülteci ve şartlı mülteci kullanımı geliştirilmiştir (YUKK Yön. m.3/1-ee).

2.2.1.2.1.3. İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişiler

İkincil koruma statüsü ise, mültecilik veya şartlı mültecilik kavramları üzerinden tanımlanmakta olup mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek , işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle , menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen kişiye verilen statüyü ifade etmektedir (YUKK m.63).

Mevzuatta öngörülen tanımdan yola çıkarak ikincil koruma statüsü sahibi kişilerde bulunması gereken şartlar kısaca; ölüm cezasına mahkûm olma ihtimalinin olması ya da ölüm cezasının infaz edilecek olunması, işkenceye ya da insanlık dışı onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz kalacak olunması veya uluslararası ya da ülke çapında silahlı çatışma durumları sebebiyle hayati tehlike altında olunması olarak özetlenebilir. Bu statüye sahip kişiler vatansız da olabilirler.

Çalışmanın devamında özellikleri sayılan kişilere ise uluslararası korumanın bir türü olan ikincil koruma statüsü verilmez (YUKK m.64). Kişi, Birleşmiş Milletler (BM) Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa; ikamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülöklere sahip olarak tanınıyorsa, sözleşmenin birinci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi izlenim mevcutsa uluslararası korumadan hariç tutulur. Ek olarak başvurunun, uluslararası koruma başvurusu gerçekleştirmeden evvel, Türkiye sınırları dışında hangi maksatla olursa olsun insanlıkla bağdaşmayacak fiiller gerçekleştirdiğini düşündürecek sebepler mevcutsa, başvuru birinci fıkra hükmü çerçevesinde ele alınır. Ayrıca YUKK m.64/1-a hükmü kapsamındaki birisine dair koruma veya yardım bir şekilde sonlandığı takdirde bahsi geçenlerin durumları, BM Genel Kurulunda verilen karar gereği nihai bir çözümle neticelenmediği takdirde, bu kişiler YUKK'nin temin ettiği korumadan faydalanabilirler.

Başvurucunun, uluslararası koruma başvurusunda bulunmadan evvel, Türkiye dışında ne sebeple olursa olsun zalimane fiiller gerçekleştirdiğini düşündürecek sebepler mevcutsa, YUKK m.64/1-c bendi kapsamında değerlendirme yapılır. Bununla birlikte üçüncü fıkrada belirtilen suç veya eylemlerin meydana gelmesinde ortaklık eden veya bu eylemlerin yapılmasını tahrik edenler de korumanın haricinde tutulur. YUKK m.64/1-c bendi ile üçüncü ve dördüncü fıkralardaki durumlara ek olarak; kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunan yabancı veya vatansız kişi ile birinci fıkranın (c) bendi kapsamında olmayan ve fakat Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişi, ikincil korumadan yararlanamaz. Başvuru sahibinin uluslararası korumadan müstesna tutulması, istisna olma nedenlerinden herhangi birinin diğer aile üyeleri için oluşmaması şartıyla, başvuru sahibinin aile üyelerinin de istisna tutulmasını gerektirmez.

2.2.1.2.1.4. Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler

Uluslararası sözleşmelerle yabancı hareketliliğine dair yapılan anlaşmalar ve bu anlaşmaların meydana getirdiği sistem, hareketliliğin gün geçtikçe artması neticesinde ihtiyaca cevap vermeyince, doğal olarak sorunlara karşı başkaca çözümler aranmıştır. MHDDS, iç savaştan dolayı yer değiştirilmesi veya kitlesel sığınma ihtiyacı konusunda herhangi bir çözüm sağlamayınca, özellikle 1970’li yıllarda bazı ülkelere meydana gelen iç sorunlardan ötürü birçok insan kitlesel biçimde yer değiştirmek ve başka ülkelere sığınmak zorunda kalınca, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kitleler halinde hareket eden ve sığınma ihtiyacı bulunan bu insanların en azından geçici bir süreyle kabul edilmesi ve geri göndermeme ilkesinin uygulanması gerektiği ifade edilerek yabancılar hukukunda yeni bir statünün önü açılmıştır . 1991 yılından itibaren Yugoslavya’da meydana gelen olaylar neticesinde kitlesel olarak sığınma talep eden insanların varlığı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğini harekete geçirip bu insanların sığınma talebine muhatap ülkelere kabul edilmesi yönünde karar aldırarak; 1970’lerdeki açıklamalara benzer minvalde açıklamalar yapmaya sevk etmiştir. Alınan karar daha sonra Avrupa Birliği (AB) Parlamentosu tarafından da aynen kabul edilmiştir. Geçici koruma statüsünü günümüzdeki hale getiren ve bu konudaki ilk metin ise 2001 Geçici Koruma Direktifi’dir. Bu düzenlemenin hangi durumlarda uygulama alanı bulacağını açıklayan birinci madde hükmü, direktifin ancak AB dışındaki ülkelere gelen ve geldikleri yere geri dönemeyen, bulundukları yeri terke zorlanmış kişilerin kitleler halinde gelmesi durumunda hallerde uygulanabileceğini öngörmektedir.

Türk hukukunda, YUKK m.91 hükmünde ele alınan geçici koruma statüsü; yaşadığı yeri terk etmesi yönünde baskı altına alınan, terk ettiği yere dönmesi mümkün olmayan, çok önemli nedenlere dayalı olarak ve muvakkaten himaye ihtiyacı dolayısıyla kalabalık gruplar halinde sınırlara gelen veya sınırlardan geçen yabancılar için oluşturulmuş bir statüdür. Geçici koruma, hızlı ve büyük çaplı göç olaylarında acil çözümler sunmak amacıyla geliştirilen bir koruma şeklidir. Kitlel akın olarak adlandırılan durumlarda, bir ülkenin sınırlarına yoğun bir şekilde gelen insanlara, bireysel statü belirleme sürecini beklemeden pratik ve tamamlayıcı bir çözüm sunulur. Bu, devletlerin geri göndermeme yükümlülüğü çerçevesinde gerçekleştirilen bir yaklaşımdır.

BM Yürütme Komitesi'nin 2004 tarihli 100 numaralı kararına göre, kitlel akının varlığından bahsedebilmek için büyük bir insan hareketliliğinin gerçekleşmesi ve bu hareketliliğin hızla devam etmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, ev sahibi ülkenin mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayacak kapasitesini kaybetmiş olması da önemli bir faktördür. Bu unsurların bir araya gelmesiyle kitlel akının sürekli hale gelmesi durumunda, geçici koruma önlemi devreye sokulur. Geçici koruma, acil durumlar ve kitlel göç olaylarıyla başa çıkmak için hızlı ve etkili bir yanıt sağlamayı hedefler. Bu yaklaşım, insanların güvenliğini sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve geçici bir süre için koruma sağlamak amacıyla kullanılır. Geçici koruma önlemleri, daha uzun vadeli çözümler arayışıyla birlikte, insani yardım kuruluşları, uluslararası toplum ve ev sahibi ülkelerin iş birliğiyle uygulanır.

2.2.1.2.1.5. Mavi Kartlılar

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, göç alan bir ülke olduğu kadar göç veren de bir ülkedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya, ekonomik mülahazalarla, kayıtlı ve kontrollü olarak gerçekleştirilen bu göçler neticesinde yurt dışında milyonlarca Türk vatandaşı yaşar hale gelmiştir. Türkiye, bu vatandaşlarının, bulundukları ülkelerin vatandaşlıklarını almaları, vatandaşlık haklarından faydalanmaları, orada lobi faaliyetleri yürütmeleri, bir anlamda örgütlenebilmeleri ve yaşadıkları yerde özellikle seçme ve seçilme hakkını kullanmak suretiyle söz sahibi olmaları; tüm bunları gerçekleştirirken de Türkiye ile bağlarını kesmemeleri maksadıyla özel bir tür yabancı statüsü ihdas etmiştir. Uygulamada “mavi kartlılar” adı verilen ve TVK m.28’de statüleri düzenlenen bu “özel” yabancılar, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarıdır. Mavi kartlılar dört ana istisna hariç Türk vatandaşları ile aynı statüde kabul edilirler. Mavi kartlılar yalnızca bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunma, Türkiye’de seçme ve seçilme ve muafin araç veya

ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik yapma yükümlülüğünün muhatabı değildirler. Bu hak ve yükümlülükler haricinde, Türk vatandaşları ile hiçbir hukuki farkları bulunmamaktadır.

2.2.1.3. YUKK Uyarınca Destekleyici Olabilecek Kişiler

Destekleyici, bir Türk vatandaşı olabileceği gibi bir yabancı da olabilir. Bahsi geçen yabancı, TVK m.28 kapsamında “mavi kartlı” olarak adlandırılan kişilerden, YUKK m.34/1 hükmü kapsamında ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılardan, mültecilerden veya ikincil koruma statüsü sahiplerinden biri olabilir. YUKK Yön. m.30/1-c gereği destekleyicinin yabancı olması durumunda Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olması gerekmektedir. Çalışmanın önceki bölümünde genel olarak şartlarından bahsedilen öğrenci ikamet iznini düzenleyen YUKK m.38/3 hükmü; öğrenci ikamet izninin, öğrencinin anne veya babası ile diğer yakınlarına ikamet izni alma hususunda hiçbir fayda sağlamayacağını düzenlemiştir ancak YUKK Yön. m.35/6 hükmü kapsamında öğrenci ikamet izni sahibi bir yabancı, eşi ve çocukları yönünden destekleyici olabilmektedir. Bu da esasen öğrenci ikamet izninin, öğrencinin yakınlarına hak sağlamayacağı kuralının dolaylı bir istisnasını teşkil etmektedir.

YUKK Yön. m.30/1-ç kapsamında, uluslararası koruma başvurusu sahipleri, şartlı mülteciler ve geçici korunanlar hariç olmak kaydıyla YUKK doğrultusunda verilen ve ikamet izni yerine geçen kimlik belgesi sahibi olan yabancılar destekleyici olabilmektedirler. Destekleyici olarak kabul görmesi mümkün olmayan şartlı mültecilerin durumu, tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Öyle ki bazı yazarlara göre¹³⁸ şartlı mültecilerin geçici olarak Türkiye’de bulunmaları, bu statüdeki yabancıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalmalarına imkân sağlamakta olduğundan bu kişilerin aile ikamet izniyle ilgili olarak yakınlarına bir fayda sağlayamaması sonucunu doğurmaktadır. Diğer görüşe göre ise, mülteci ile şartlı mülteci arasındaki tek fark bu kişilerin geldiği ülkeler olup şartlı mültecilerin de tıpkı mülteciler gibi yakınlarına aile ikamet izni noktasında fayda sağlayabilmesinden ibarettir¹³⁹. Bu görüşteki kimi yazarlara göre söz konusu farklı uygulama Anayasa m.10’a aykırıdır¹⁴⁰.

Geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin destekleyici olamayacağı, yani bu kişilerin yakınlarına aile ikamet izninden kaynaklanan haklar sağlamak noktasında faydasının

¹³⁸ Arslan, 2018: 145.

¹³⁹ Baran Çelik, 2015: 108; Poyraz, 2015: 171; Elçin, 2017: 175.

¹⁴⁰ Sarıöz Büyükalp, 2014: 2376 vd.

bulunmayacağı yönetmelikte açıkça vurgulanmışken Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki (GKY)¹⁴¹ bir hüküm, tartışma yaratmaktadır. GKY m.49 şu şekildedir:

“Aile birleşimi

MADDE 49- (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, başka bir ülkede bulunan eşi, ergin olmayan çocukları ve bağımlı ergin çocukları ile Türkiye’de bir araya gelmek üzere aile birleşimi talebinde bulunabilir. Bu başvurular, Genel Müdürlükçe değerlendirilir ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği halinde gerekli çalışmalar yapılabilir.

(2) Refakatsiz olduğu tespit edilen çocuklarla ilgili olarak çocukların talebi beklenmeksizin aile birleşimine ilişkin işlemler derhal başlatılır.”

Tartışmalar, hükümler arasında çelişki olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Bir görüş¹⁴², yönetmelik maddeleri arasında çelişki olmadığı yönünde ise de bu görüşe katılmak mümkün değildir. Her ne kadar ikamet izni bir idari işlem niteliğinde olup esasen statüler yaratıp sona erdirmekte; bu yönüyle GKY m.49 kapsamında aile birleşimi kavramının bir sonucu olarak ailesinin yanına gelen bir geçici koruma statüsü sahibinin aile ikamet iznine sahip bulunamadığı savunulabilecek ise de pratikte iki durum arasında herhangi bir fark olmadığını; sadece adlandırma ve temellendirme noktasında meydana gelen farklılıkların sonucu değiştirmeyeceğini, her iki kavramın da aile birleşimine dayanmakta olduğu ve fiili olarak aynı sonuca sebebiyet verdiğini, bu nedenle de GKY m.49 ile YUKK Yön. m.30/1 hükümleri arasında çelişki bulunduğunu söylemek mümkündür.

YUKK m.34 hükmünün meydana getirdiği tartışmalardan biri de hiç şüphesiz ikamet izninden muaf tutulan yabancıların destekleyici olup olamayacağı tartışmasıdır. Kanun hükmünde bir açıklık bulunmasa da YUKK Yön. m.30/1-ç hükmünde yer alan “...Uluslararası koruma başvuru sahipleri ile şartlı mülteciler ve geçici korunanlar hariç, Kanunda ikamet izni yerine geçtiği kabul edilen kimlik belgesi olanlar...” ibaresi, ikamet izninden muaf olan yabancıların da destekleyici olabileceği fikrini desteklemektedir. Nitekim uygulamada bu kişiler destekleyici olabilmektedirler.

Burada, kimlerin ikamet izninden muaf olduklarını hatırlamakta ve bunlar üzerinden açıklama yapmakta fayda vardır. İkamet izninden muafiyet konusunda YUKK Yön. m.20 hükmü yol göstericidir:

“İkamet izninden muaf olan yabancılar

MADDE 20 – (1) Aşağıdaki yabancılar ikamet izni alma yükümlülüğünden muaftır:

- a) Vize veya vize muafiyeti süresince Türkiye’de bulunanlar.*
- b) Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olanlar.*
- c) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar.*

¹⁴¹ RG: 22.10.2014-29153.

¹⁴² Esen, 2019: 216.

- c) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar.
- d) Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları ile bunların ailelerinden Dışışleri Bakanlığınca bildirilenler.
- e) Türkiye'de yerleşik yabancı misyonlarda geçici bir süreyle görevlendirilip pasaportuna, Dışışleri Bakanlığı tarafından en fazla altı ay süreli ikamet izninden muafiyet sağlayan geçici görev şerhi tatbik edilenler.
- f) Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar.
- g) Uluslararası koruma başvurusu çerçevesinde geçerli Kayıt Belgesi veya Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi ya da Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi bulunanlar.
- ğ) Çalışma iznine veya Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesine sahip olanlar.
- h) İskân Kanunu kapsamında Göçmen Belgesi sahibi olanlar.
- ı) Geçici Koruma Kimlik Belgesi sahibi olanlar.”

Bahsi geçen gruplar üzerinden birkaç açıklama yapmak gerekmektedir. Öncelikle, 90 günü geçmemek üzere Türkiye'ye gelen, ikamet izninden bu yolla muaf tutulan yabancıların aile ikamet izninin kazanılması için destekleyici olamayacaklarının kabulü gerekmektedir zira bu durum, ikamet izninin ve muafiyet gerekçesinin esaslarıyla taban tabana zıttır. Burada temel sıkıntı, vize muafiyetinde sayılan bu grubun, ikamet izninden muafiyette de sayılmasından kaynaklanmaktadır. Yani mantık hatasının nedeni yönetmeliği hazırlayan iradenin ifade biçimi olup bu yanlışlığın giderilmesi gerekmektedir.

İkincisi, Türkiye'de yerleşik yabancı misyonlarda geçici bir süreyle görevlendirilip pasaportuna, Dışışleri Bakanlığı tarafından en fazla altı ay süreli ikamet izninden muafiyet sağlayan geçici görev şerhi tatbik edilen kişilerin, Yabancı Misyon Kimlik Kartı Yönetmeliği¹⁴³ kapsamında yapacakları müracaat ile kimlik kartı alabilecekleri, bu kimlik kartının ilgisine doğrudan ikamet izni sağlayacağı söz konusudur. Diğer yandan bu hak çalışanın eşine veya diğer aile bireylerine tanınmamıştır. Dolayısıyla çalışanın eşi veya çocuğu için ikili anlaşma ile veya aile ikamet izni alınmasıyla çözüm sağlanması gerektiğinden, Türkiye'de yerleşik yabancı misyonlarda geçici bir süreyle görevlendirilip pasaportuna, Dışışleri Bakanlığı tarafından en fazla altı ay süreli ikamet izninden muafiyet sağlayan geçici görev şerhi tatbik edilen kişilerin destekleyici olarak addedilebileceğini söylemek mümkündür.

İkamet izni muafiyetiyle ilgili açıklamalara devam edilecek olursa, dördüncü olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanların aile bireyleri ile farklı statüde olmaları yani aile bireylerinin aynı anlaşma ile ikamet izninden muaf tutulma imkanlarının bulunmadığı durumlarda, ikamet izninden muaf tutulan yabancının

¹⁴³ RG: 24.07.2013-28717.

destekleyici rolü üstlenebilecekleri değerlendirilmektedir. Aksinin kabulü, kuralın özünün kendi içerisinde çelişmesine neden olacaktır.

Bilindiği üzere, ikamet izninden muaf olan bir diğer kişi grubu ise İskân Kanunu¹⁴⁴ kapsamında temin edilen göçmen belgesi sahipleridir. Bu kişiler İskân Kanunu gereği, Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı kişilerden olup yerleşmek maksadıyla Türkiye'ye aile olarak gelmiş, yerleşme maksadıyla Türkiye'de bulunan kişilerdir. İskân Kanunu kapsamında göçmen belgesi alan bir kişinin, gerektiğinde aile bireylerine destekleyici sıfatıyla fayda sağlaması mümkün olmalıdır. Diğer türlü bir kural ihdas edilmesi, İskân Kanunu'nun ruhuna ve amacına aykırılık teşkil edecektir, bu kişileri ikamet izninden muaf tutma iradesine karşılık oluşturacaktır.

Bazı yazarlara göre¹⁴⁵ Türk vatandaşı olan destekleyicinin, diğer kişiler ve ihtimallerle birlikte aynı kanun hükmünde sayılıyor olması, aile ikamet izni verilmesi için aranan koşulların Türk veya yabancı uyruklu destekleyici için eşdeğer olması, eleştirilmeye şayan bir durumdur. Bu yazarlara göre Türk vatandaşı olan destekleyicinin diğerleri ile aynı şartlarda gerçekleştirdiği başvurunun sonuçları, diğer başvuruçuların sonuçlarından farklı bir mağduriyete yol açabilme riskini barındırmaktadır. Öyle ki Türk vatandaşı olan destekleyicinin aile bireyleri için gerçekleştirilecek ikamet izni başvurusunun reddi durumunda, bir Türk vatandaşının aile hakkı doğrudan zedelenecek olup devlet vatandaşının temel hakkını doğrudan sınırlamış olacaktır.

2.2.1.4. Destekleyicide Aranan Şartlar

Destekleyicide aranan şartlar, YUKK m.35 hükmünde yer almakta olup bu başlık altında m.35 kapsamında değerlendirme ve açıklama yapılacaktır.

2.2.1.4.1. Yeterli Gelire Sahip Olmak

YUKK m.35/1-a, destekleyicinin toplam gelirinin asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunması şartını getirmektedir. Yönetmelikte ise “*Aile ikamet izninin verilmesinde destekleyicinin gelir standardı*” başlığı ile ele alınan bu konu hakkında, destekleyicinin aylık toplam gelirinin hesaplanmasında yönetmeliğin 40/5-b hükmünün uygulanacağı yazılıdır. Atıfta bulunulan 40/5-b hükmüne göre ise “*b) Yabancı, toplamda asgari ücretten az olmamak üzere kendisi*

¹⁴⁴ RG: 26.09.2006-26301

¹⁴⁵ Elçin, 2017: 164; Esen, 2019: 219.

dahil her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır.”

Uygulamada başvuru esnasında destekleyiciden her bir aile bireyi için taahhütname adlı bir belge imzalamasının istendiği bilinmektedir. Böylece mezkûr kanuni düzenleme uygulama alanı bulmuş olmaktadır¹⁴⁶.

2.2.1.4.2. Genel Aile Sağlığı ve Güvenliği Standartlarına Uygun Barınma Şartı Sağlayabilmek

YUKK m.35/1-b, destekleyicinin ailenin nüfusuna oranla genel manada sağlıklı ve güvenli olarak adlandırılabilir bir barınma şartını sağlayabiliyor olmasını şart koşmaktadır. Burada kanun koyucu, genel manadaki değerlendirmenin kriterlerini ortaya koymayarak, kanaatimizce ikamet iznini düzenlemeye yetkili olan kurumlara bir takdir hakkı sağlamış bulunmaktadır. Zira gerek kanunda gerekse de yönetmelikte, aranan şartın objektif addedilebilecek bir ölçütü bulunmamaktadır.

YUKK Yönetmeliği'nin diğer hükümlerine bakıldığı zaman, genel kuralları ihdas eden m.22/7 hükmünde “Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarının tespitinde yabancının beyanı esastır. Gerekliğinde adres kayıt sisteminden veya yerinden araştırma yapılır.” ifadesine yer verildiği göze çarpmaktadır. Dolayısıyla bu hükmün, aile ikamet izni talebinde veya başvurusunda bulunanlar açısından uygulanabilmesi söz konusudur. Gerçekten uygulamada da genel olarak ikamet izni için öngörülen YUKK Yön. m.22/7 hükmünün aile ikamet izni başvurularında aynen tatbik edildiğini söylemek mümkündür.

2.2.1.4.3. Aile Bireyleri İçin Sağlık Sigortası Yapmış Olmak

YUKK m.35/1-b, destekleyicinin ikamet izni başvurusunda bulunan tüm aile bireyleri için sağlık sigortası yapması koşulunu öngörmüştür. Genel kurala paralel olarak düzenlenen bu kuralın nasıl uygulanacağı YUKK Yön. m.22/13-14-15 hükümlerinde gösterilmektedir. Buna göre kural olarak aile ikamet iznine başvuran tüm aile bireylerinin ikamet süresini kapsayan geçerli sağlık sigortası olmalıdır. Hangi durumların geçerli sağlık sigortası olarak kabul edileceği ise YUKK Yön. m.22/13'te gösterilmiştir. Bu bağlamda, 5510 sayılı kanun uyarınca genel sağlık sigortası kapsamında sayılan kişilerin geçerli sağlık sigortası olduğu kabul edilir. İlgili kişinin, başvurusunu yurt içinde GİB aracılığı ile yapmış olması ancak yabancı bir sigorta şirketi üzerinden özel sağlık sigortasının olması halinde, bu sigortanın geçerli sağlık sigortası olarak kabul edilmesi sigortanın Türkiye’de akdettirilmesi şartına bağlıdır. Yine, Türkiye’nin

¹⁴⁶ Doğan, 2018: 90.

taraf oluğu ülkelerarası mutabakatlar uyarınca Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanabilen kişiler bu durumlarını belgelemeleri halinde de sigorta şartı aranmayacaktır. Bir yıl ve üstünde ikamet izni taleplerinde, genel sağlık sigortası kapsamında dışında olan ve Sosyal Güvenlik Kurumuna da başvurmayan kişilerin sene sonunda yenilenen ve bir yıl süreli özel sağlık sigortası kapsamında olması gerekir. Kişi hakkında TCHMB tarafından özel sağlık sigortasının yapılmasının mümkün olmadığı bildirilirse de kişinin ikamet izni başvurusu sağlık sigortası şartı aranmaksızın kabul edilir.

2.2.1.4.4. Son Beş Yılda Aile Düzenine Karşı Suçlardan Cezalandırılmamış Olmak

Destekleyicinin aile düzenine karşı suçlar bakımından, başvuru tarihinden geriye son beş yılda herhangi bir ceza almamış olması şartını öngören YUKK m.35/1-c hükmü, bu hususun ispatı için destekleyicinin adli sicil kaydının ibrazı şartını aramaktadır. Genel ikamet izniyle ilgili şartlara göz atıldığında, başvurucunun adli sicil kaydı belgesinin aranıp aranmayacağı hususunun idarenin takdirine bırakıldığı görölmektedir. Dolayısıyla aile ikamet izni prosedüründe, genel kuraldan ayrışık olarak destekleyicinin adli sicil kaydı ibrazının zorunlu olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu açıklamalardan hareketle, bu kuralın bazı sorular meydana getirdiği ve kuralın uygulanabilmesi için bunların cevaplanmaya muhtaç olduğu aşıkardır. Burada izahı gereken birinci durum, adli sicil belgesinin hangi ülkeden alınması gerektiği, ikinci durum ise aile düzenine karşı suçlardan ne anlaşılması gerektiği hususlarıdır.

Adli sicil kaydı, bireyler hakkındaki kesinleşmiş ceza mahkemesi kararlarının tutulduğu ve bu konu hakkında bilgi sağlayan bir kayıt türüdür¹⁴⁷. Adli sicil kaydına ilişkin uluslararası manada yeknesak bir yöntem geliştirilmemiş olduğundan, her ülkenin kendi kaydını kendisinin tuttuğu bilinmelidir. Aile ikamet izni başvurusu esnasında ilgilinin ibraz etmesi gereken adli sicil kaydının hangi ülkeden temin edilmesine ilişkin mevzuatta açık bir düzenleme olmamakla birlikte burada YUKK m.32/1-ç hükmünün kıyasen uygulanması gerekmektedir. Yani destekleyicinin vatandaşı olduğu veya yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş adli sicil kaydını gösteren belgeyi sunma zorunluluğunun bulunduğu kabul edilmelidir. Kanaatimizce, aile ikamet izni başvurusunda aile düzenine karşı suçlardan hüküm giymeme şartı aranmasındaki amaca uygun olarak, destekleyicinin hem vatandaşı olduğu hem de yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş adli sicil kaydını ibraz etmesi gerekmektedir.

Bir diğer sorunsal hakkında açıklama yapmak gerekirse, destekleyicinin hüküm giymemiş bulunması gereken “aile düzenine karşı suçlar”ın neler olduğu tartışmalı bir husustur.

¹⁴⁷ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. 5352 S. Adli Sicil Kanunu (RG: 01.06.2005-25832)

Doktrinde, “aile düzenine karşı suçlar” başlıklı 5237 S. Türk Ceza Kanunu’nun¹⁴⁸ (TCK) 8. bölümünde tanımlanan suç tiplerine¹⁴⁹ istinaden bu kuralın getirildiği yani TCK bağlamındaki aile düzenine karşı suçlar açısından araştırma yapılmasının yeterli olduğu yönünde bir görüş

¹⁴⁸ RG: 12.10.2004-25611

¹⁴⁹ TCK’ye göre aile düzenine karşı suçlara ilişkin hükümler şunlardır:

Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören

Madde 230- (1) Evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır. (3) Gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı zamanaşımı, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

Çocuğun soybağını değiştirme

Madde 231- (1) Bir çocuğun soybağını değiştiren veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, sağlık kurumundaki bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına neden olan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kötü muamele

Madde 232- (1) Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İdaresi altında bulunan veya büyütmek, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye, bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali

Madde 233- (1) Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikayet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış bulunduğunu bildiği evli olmayan bir kadını çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. (3) Velayet hakları kaldırılmış olsa da, itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması

Madde 234- (1) Velayet yetkisi elinden alınmış olan ana veya babanın ya da üçüncü derece dahil kan hısmının, onaltı yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım vegözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (2) Fiil cebir veya tehdit kullanılarak işlenmiş ya da çocuk henüz oniki yaşını bitirmemiş ise ceza bir katı oranında artırılır. (3) Kanunî temsilcisinin bilgisi veya rızası dışında evi terk eden çocuğu, rızasıyla da olsa, ailesini veya yetkili makamları durumdan haberdar etmeksizin yanında tutan kişi, şikâyet üzerine, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

mevcuttur¹⁵⁰. İştirak ettiğimiz bir diğer görüşe¹⁵¹ göre ise, YUKK'nin amacından yola çıkarak burada, kişinin hem vatandaşı olduğu ülkede hem de Türkiye'de aile düzenine karşı sayılabilecek nitelikte bir suç işleyip işlemediği araştırılmalıdır.

2.2.1.4.5. Türkiye'de En Az Bir Yıldır İkamet İzni Dahilinde Bulunuyor Olmak

YUKK m.35/1-ç düzenlemesi, aile ikamet izni taleplerinde destekleyici için Türkiye'de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olma şartını aramaktadır. Aynı kanunun m. 35/2 hükmü, bilimsel araştırma amaçlı ikamet izni ya da çalışma izni bulunanlar, 5901 sayılı Kanun'un 28. maddesi kapsamında olanlar veya Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancılar hakkında bu kuralın uygulanmayacağını ifade etmektedir.

Burada ikamet izninden muaf olarak Türkiye'de bulunan kimseler açısından değerlendirme yapmak gerekir zira yabancı misyon kimlik kartı sahipleri, vatansız kişi kimlik belgesi sahipleri, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan yabancılar ile göçmen belgesi sahipleri ikamet izninden muaftırlar. Dolayısıyla bu kişilerin, en az bir yıldır bu belgeleri kapsamında Türkiye'de ikamet etmeleri halinde şartın sağlanacağı söylenebilir.

2.2.1.4.6. Adres Kaydı Bulunmak

YUKK m.35/1-d düzenlemesi, destekleyicinin adres kayıt sisteminde bir kayıt bulunması gerektiğini öngörmektedir. Bu sistem, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun¹⁵² (NHK) bir gereği olarak oluşturulmuştur. NHK m.49/2 hükmünde ulusal adres veri tabanı olarak da adlandırılan bu veri tabanı, Nüfus Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından tutulmaktadır. Bu kayıt Türkiye'de yazılı beyan esaslı olarak tutulmaktadır. Aile ikamet izni başvurusu esnasında destekleyicinin bu kanuna uygun olarak beyan ettiği adres kayıt sistemindeki verisi işlemlere esas alınacaktır.

2.2.2. Aile İkamet İzni Alabilecek Kişiler ve Bu Kişilerde Aranılan Şartlar

Destekleyici aracılığıyla aile ikamet izninden yararlanabilecek yabancı kişiler, hukuk disiplinlerine göre değişkenlik göstermekle birlikte Türk hukukunda bu kişiler destekleyicinin eşi, küçük veya bağımlı çocuğu ile destekleyicinin eşinin küçük veya bağımlı çocuklarından ibarettir. Başka kimsenin aile ikamet izni alabilme imkânı bulunmamaktadır. Bu başlık altında aile ikamet izninden kimlerin faydalanabildiği ile ilgili detaylı açıklamalarda bulunulacaktır:

¹⁵⁰ Poyraz, 2015: 174.

¹⁵¹ Esen, 2019: 228; Arslan, 2018: 149.

¹⁵² RG: 29.04.2006-26153.

Aile ikamet iznini alabilecek yabancılar, kanunda tahdidi biçimde sayılmıştır. Öyle ki destekleyicinin her yakını değil yalnızca YUKK m.34 hükmünde sayılan yakınları, diğer şartları da sağladıkları hallerde aile ikamet iznini elde edebileceklerdir. Buna göre, destekleyicinin yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna aile ikamet izni verilebilir. Kimi yazarlara göre kanunda sayılan kişilerin eş veya çocuklardan ibaret olması daraltıcı bir durum olup bu durum aile ikamet izninin amacına gölge düşürmektedir. Öğretide buna dair öneriler getirilirken, kanunda sayılan kişilerin dışında, örneğin destekleyicinin bakıma muhtaç anne ve babası için de ikamet izni alabilme imkanının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir¹⁵³.

2.2.2.1. Aile İkamet İzninden Yararlanabilecek Kişiler

2.2.2.1.1. Destekleyicinin Yabancı Eşi

YUKK incelendiği takdirde, kanunun hiçbir yerinde “eş” tanımının yapılmadığı görülecektir. Bu nedenle eş ifadesinin Türk hukukundaki karşılığı üzerinden bu tanımın altının doldurulması gerekmektedir zira bir bakıma statüler hukuku olan ikamet iznine dair kurallar bütünü, kuralı koyan yani ikamet iznini veren devletin tanımlarına göre şekillendiğini hatırdan çıkarmamak gerekir. Türk hukukunda eş, karşı iki cinsten insanın evlenme yoluyla birbirleri açısından kazandıkları sıfattır. Bu tanımdan yola çıkarak, aile ikamet izni bağlamında günümüzde çokça tartışma konusu yapılan bir sorunsala da sebebiyet verilmiş olunmaktadır. Bu sorunsal, “karşıt iki cinsten meydana gelmeyen evliliklerin” akıbetinin ne olacağı, diğer bir deyişle eşcinsel birlikteliklerde aile ikamet izni verilip verilemeyeceğinden ibarettir. Bu konuda tartışmalar halen devam etmekle birlikte doktrindeki bir görüş, eşcinsel evliliklerde eşlerin Türk hukukuna göre aile ikamet izni alamayacağı yönündedir¹⁵⁴. Bu görüşün ortaya çıkmasındaki temel sebep şüphesiz ikamet iznini vermeye yetkili olan makamların “kamu düzeni” gerekçesiyle reddettiği bazı başvurulardır. Reddedilen başvurular Türk hukuk sistemi çerçevesinde hukuka uygun olarak addedilse bile AİHM nezdinde AİHS m.8 ve 14 hükümleri kapsamında hukuka aykırı olarak nitelenecektir. Örneğin ünlü *Taddeucci & McCall v İtalya* kararına¹⁵⁵ göz atıldığında mahkemenin benzer durumlarda ihlal kararı verdiği anlaşılabacaktır.

Türk kamu düzeninin müdahale ettiği ve başvuru yabancısı aile ikamet izninin verilmesi anlamında kısıtladığı bir diğer durum da destekleyicinin yabancı olup tabi olduğu hukuk düzeninde meşru biçimde birden fazla eşinin bulunduğu hallere ilişkin olarak yalnızca

¹⁵³ Poyraz, 2015: 171 vd.

¹⁵⁴ Esen, 2019: 221; Elçin, 2017: 123.

¹⁵⁵ B.No.: 51362/09

bir eşinin aile ikamet izni edinmesinde destekleyicinin hamiliğine izin verilmesi halidir. Bu durum YUKK m.34/2 hükmünde açıkça zikredilmiş olmakla Türk hukukuna egemen olan tek eşlilik kuralının yasal düzenlemeye işlendiğini, Türk hukukunun “sınırlarının” bu noktada korunduğunu bizlere göstermektedir. Bununla birlikte, destekleyicinin birden fazla eşinden reşit olmayan çocuğunun bulunduğu hallerde ise, destekleyicinin tüm çocuklar açısından aile ikamet izni alınmasını sağlayabileceği; yani aile ikamet izni alınması hususunda destekleyici bulunmadığı eşinden olan çocukları için destekleyici olabileceği hususu da yasal düzenlemeye eklenmiştir. (YUKK m.34/2, YUKK Yön. m.30/3) Bizce bu durumun yasal düzenlemelerle ifade edilmesine gereklilik bulunmamaktadır. Destekleyicinin reşit olmayan çocuklarının, diğer ebeveyninin kim olduğundan bağımsız olarak aile ikamet izni alabileceği her tür tartışmadan uzak olmalıdır.

2.2.2.1.2. Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Olmayan Yabancı Çocuğu ile Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Ancak Bağımlı Yaşayan Yabancı Çocuğu

Yasal düzenlemeye göre aile ikamet izni alabilecek bir diğer küme ise destekleyicinin veya destekleyicinin eşinin çocuklarıdır. Bu çocukların reşit olmaması veya reşit olsalar bile bakıma muhtaç olmaları şarttır. Belirtmek gerekir ki YUKK Yön. m.30/2-b hükmü kapsamında evlat edinilen kişiler de bahsi geçen şartları sağladıklarında, aile ikamet izni sahibi olabilirler.

Peki rüşten kasıt nedir? Çocuğun reşit olup olmadığı hangi kritere göre değerlendirilecektir? İkamet izninin, hukuki yapısı itibarıyla bir tür idari işlem biçimi olduğu önceki bölümde ifade edilmişti. İdari işlemlerin ortak özelliği, bunların kamu hukuku tandanslı olacak şekilde muameleye ve değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla ikamet izninin -türüne göre- rüş şartı arandığı hallerde, idari işlemi tesis edecek olan devletin koyduğu “kamusal” kurallara riayet edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Burada YUKK lafzından yola çıkmak gerekir. YUKK’nin tanımlar kısmında bulunan m.3/1-e hükmü, çocuğu “henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişi” olarak tanımladığına göre aile ikamet izni şartlarını değerlendirirken çocuk ifadesi geçtiğinde bunu “on sekiz yaşını doldurmamış kimse” olarak algılamak gerekir. Her ne kadar Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)¹⁵⁶ m.9 kapsamında erginlik tayininin, ilgilinin milli hukukunun kuralları dikkate alınarak gerçekleştirileceği, bu nedenle de MÖHUK hükmünden yola çıkılarak kişinin milli hukukuna göre çocuk sayıldığı

¹⁵⁶ RG: 12.12.2007-26728.

durumlarda Türkiye’den aile ikamet izni alabilmesi gerektiği kimi yazarlarca ifade edilmekte¹⁵⁷ ise de önceki cümlelerde gerekçesine yer verildiği üzere, hukuki mahiyet ve yapısı gereği idari işlem olup süreç ve sonuçları itibarıyla kamusal karakter ihtiva eden ikamet izni prosedürünün, temel kanun olan YUKK’ye paralel olarak Türk hukukundaki çocuk tanımına istinaden ele alınması gerektiği düşünülmelidir. Doktrindeki eleştirinin bu anlamda yersiz olduğunu söylemek mümkündür. YUKK hükümleri oldukça açık ve kendi içerisinde tutarlıdır¹⁵⁸.

İzaha muhtaç olan bir diğer husus, aile ikamet izni alabileceği öngörülen on sekiz yaşını doldurmuş ve fakat bağımlı olan çocuğun hangi şartları taşıması gerektiği hususudur. Burada kanuni bir düzenleme bulunmamakla birlikte yönetmelik ile açık biçimde bu düzenlemeye tabi çocukların hangi kriterlere göre değerlendirileceği açıklanmıştır. YUKK Yön. m.30/5 hükmüne göre on sekiz yaşını doldurduğu halde destekleyicinin veya eşinin bakmakla yükümlü olduğu yabancının belirlenmesinde, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır.

Bahsi geçen kanuna göz atıldığında m.3/10 hükmünün şu şekilde olduğu görülecektir:

“Bakmakla yükümlü olduğu kişi:

...Genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan;

... b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını ...”

Öğretide, konunun sadece maddi veya bedeni boyutunun değil manevi boyutunun da ele alınarak “bağımlı çocuk” ifadesinin geniş yorumlanması gerektiği yönündeki görüşler¹⁵⁹ de mevcut olup söz konusu görüşlere iştirak etmek mümkün değildir. Çünkü bu geniş yorum esasının kabul edilmesi durumunda uygulamada yeknesaklık sağlanması imkânsız duruma gelebilecektir. Şu andaki hüküm, tartışmaya mahal vermeyecek nitelikte, objektif ve ölçülebilir hallerden bahsetmektedir.

Çocuklarla ilgili olarak, aile ikamet izni kapsamında ele alınması gereken bir diğer husus, müşterek velayete konu olan çocuklar bakımından, ikamet izni başvurusu için varsa yurt dışında bulunan ebeveynin muvafakati şart koşulmuştur. Öyle ki YUKK m.34/3 hükmünde bu durum açıkça öngörülmektedir. Kanun hükmünün yorumlanmasından, yalnızca müşterek velayete tabi olan çocuklar bakımından bu koşulun arandığı, velayet kendisine terk edilmiş olan

¹⁵⁷ Elçin, 2017: 168.

¹⁵⁸ Esen, 2019: 222.

¹⁵⁹ Elçin, 2017: 168.

ebeveynin herhangi bir kısıtlama veya ön şart olmaksızın başvuruda bulunabileceği sarihtir. Bu kısımda detaylı ve ihtimallere dayalı olarak ifade ettiğimiz tüm çocuklar için, müşterek velayet mevcut olduğu takdirde bu kural devreye girecektir.

2.2.2.2. Aile İkamet İzninden Yararlanabilecek Kişilerde Aranılan Şartlar

YUKK ve ilgili mevzuat hükümlerinin, destekleyicide aradığı şartları irdeledikten sonra aile ikamet izni muhatabı yani aile ikamet izni almak üzere başvuruda bulunan yabancı için kanunda aranan şartların neler olduğunu detaylandırmak gerekmektedir.

YUKK ve YUKK Yön. tarafından aile ikamet izni başvurusunda bulunacak yabancıda aranan şartlar, Türkiye'ye girişine izin verilmeyen yabancılardan olmamak, kanunda sayılan kişilerden olduğuna dair belge ve bilgi ibraz etmek, mevcut evliliği aile ikamet izni almak maksadıyla yapmamış olmak, eşlerin on sekiz yaşını doldurmuş olması ve destekleyiciyle beraber yaşadığını veya yaşama niyeti olduğunu ispat etmek olarak sayılabilir.

2.2.2.2.1. Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak

YUKK m.35/3-d hükmüne göre aile ikamet izni alabilmenin en temel koşullarından biri, YUKK m.7 uyarınca ülkeye girişi yasak kılınan kişilerden olmamaktır. Bunun mantığı çok basittir: Ülkeye giremeyecek kişiye ikamet izni verilmesi abesle iştigaldir.

YUKK m.7 hükmüne göre Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılar şunlardır:

“MADDE 7 – (1) Aşağıdaki yabancılar, kabul edilemeyen yolcu kapsamına alınır ve Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir:

- a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar,*
- b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar,*
- c) 15 inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15 inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar...”*

YUKK m.15/1 kapsamında ülkeye girişi mümkün olmayan yabancılar şunlardır:

“MADDE 15 – (1) Aşağıda belirtilen yabancılara vize verilmez:

- a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar*
- b) Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar*
- c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler*
- ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar*
- d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar*
- e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar*
- f) Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar*

g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkânâ sahip olmayanlar

ğ) Vize ihlaldinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler...”

Sayılan kişiler ülkeye giremedikleri gibi aile ikamet izninin muhatabı da olamazlar.

2.2.2.2.2. YUKK’de Sayılan Kişilerden Olduğuna Dair Belge ve Bilgi İbraz Etmek

YUKK m.35/3-a, aile ikamet izni alabilmeye şayan kişilerden olduğuna dair belge bilgi ibraz etme yükümlülüğünü, aile ikamet izni almak isteyen yabancıya yüklemiştir. Buna göre destekleyicinin eşi, çocuğu, eşinin başkasından olan çocuğu olduğunu ispat etmek üzere tüm belge ve bilgilerin Türk makamlarına sunulması gerekmektedir¹⁶⁰.

2.2.2.2.3. Mevcut Evliliği Aile İkamet İzni Almak Maksadıyla Yapmamış Olmak

YUKK m.35/2-c hükmü, şüphesiz aile ikamet izni başvurusunda bulunan yabancılar açısından aranan şartların, en tartışmalı olanını getiren bir düzenlemedir. Öyle ki bir evliliğin aile ikamet izni almak maksadıyla yapılıp yapılmadığının ayırt edilmesi, ayırt edilmesinden de öte hukuk devleti ilkesi çerçevesinde bir standardizasyona tabi tutulması, bu konuda objektif kriterler getirilmesi çok güçtür.

Çalışmanın başında, aile ikamet izni prosedürünün esasen aile birliğinin sağlanması için geliştirildiği; aile birleşimi adlı kavramın evrensel mahiyette olduğu ve öneminin giderek arttığı hususlarında açıklama yapılmıştır. Gerçekten de aile ikamet izninin amacına bakıldığında, destekleyicinin eşiyle ayrı kalmaksızın yaşantısına devam edebilmesinin temele oturtulduğu görülecektir. Peki, kişiler arasındaki bu evliliğin gerçek olup olmadığı, diğer bir deyişle tarafların mevcut evliliği aile ikamet izni almak maksadıyla yapmamış oldukları nasıl denetlenebilecektir?

Denetim konusunda usul ve yetki, YUKK m.37 kapsamında belirlenmiştir. Hüküm şu şekildedir:

“MADDE 37 – (1) Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir.

(2) Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir.

(3) Anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz.”

¹⁶⁰ Esen, 2019: 231; Şanlı vd., 2018: 460 vd.; Çelikel ve Erdem, 2017: 501.

Makul şüphenin varlığı halinde “anlaşmalı evlilik” hakkında araştırma yapma yetkisi valiliklere aittir. Makul şüphenin nelerden ileri gelebileceği ise YUKK Yön. m.34/1 hükmünde ele alınmıştır:

“Anlaşmalı evlilik yoluyla talep edilen aile ikamet izni

MADDE 34 – (1) Aşağıdaki durumların bir veya birkaçının varlığı halinde evliliğin sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapıldığı yönünde makul şüphe olduğu kabul edilir ve araştırma yapılır:

- a) Eşlerin aynı konutta yaşamaması veya evliliğin aile birliği içinde devam etmediği yönünde ihbar ya da şikâyetin bulunması.*
- b) Eşlerin konuştuğu ortak bir dilin olmaması.*
- c) Eşler arasında makul olmayan yaş farkının olması.*
- ç) Yabancıların vize veya ikamet izni ihlallerinde bulunması.*
- d) Eşlerin evliliğin anlaşmalı olduğunu beyan etmesi.*
- e) Eşlerden biri hakkında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaktan veya izinsiz çalışmaktan işlem yapılmış olması.*
- f) Ailenin geliri ile yaşam standardının uygun olmaması.”*

Aynı yönetmelik maddesi, araştırma usulünü de düzenlemektedir:

“(2) Araştırma aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınarak gerçekleştirilir:

- a) Araştırmada insanları rahatsız edici ve onur kırıcı davranışlardan kaçınılır.*
- b) Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının ihlal edilmemesi için gerekli tedbirler alınır.*
- c) Eşlerle ayrı ayrı ve birlikte görüşülür. Eşler görüşme davetine uymakla yükümlüdür.*
- ç) Paylaşılmış sorumlulukların olup olmadığı tespit edilir.*
- d) Yakın komşu, adres çevresi veya aile üyelerinden bilgi alınır.*
- e) Mahalli birimlerden bilgi alınır. Bu birimler, bilgi ve belge taleplerini derhal yerine getirir.*
- f) Araştırma sırasında sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog veya diğer meslek mensuplarından faydalanılabilir.*
- g) Araştırmaya kolluk personelinin refakat etmesi istenebilir.*
- ğ) Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlara dikkat edilir.”*

YUKK ve YUKK Yön. eliyle ortaya konan bu kurallar, mantık olarak TVK m.16 kapsamında, vatandaşlık kazanımı için sahte evlilik yapılması halinin araştırılmasına benzemektedir. Aynı araştırma ve sorgulama orada da mevcuttur. Her ne kadar kurallar koymak suretiyle araştırmanın usulü ve çerçevesi çizilmiş ise de her somut olayda farklı bir uygulama ile karşılaşmak ve farklı sonuçları gözlemlemek mümkün olacaktır.

2.2.2.2.4. Eşlerin On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olması

YUKK m.35/3-ç düzenlemesine göre, eş sıfatıyla aile ikamet izni başvurusunda bulunacak olan kişilerin on sekiz yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Daha önce de açıklandığı üzere rüşt hususu Türk hukukuna göre tayin ve tespit edilmelidir. Kanun koyucu da

bu iradeye paralel olarak “eş” adı altında başvuru yapacak kimselerin on sekiz yaşını doldurmuş olmaları şartını ihdas etmiştir.

Doktrinde, mevzuattaki on sekiz yaş şartının sebebi anlaşılrsa da Türk hukukunda evlilik yaşının yani “eş olma” yaşının TMK’deki düzenlemelere göre on altıya kadar inebildiği sarıh olduğuna göre aile ikamet izni başvurularında da istisnai durumlar gözetilmek suretiyle hareket edilerek bu yönde bir yazım dili geliştirilmesi gerektiğine dair eleştiriler vardır¹⁶¹. Kanaatimizce bu eleştiriler yerinde olup kanun koyucu tarafından Türk hukukuna paralel bir “eş” tanımlaması yapılması amaçlanıyorsa istisnaların da gözetilmesi gerekmektedir.

2.2.2.2.5. Destekleyiciyle Beraber Yaşadığını veya Yaşama Niyeti Olduğunu İspat Etmek

YUKK m.35/2-b hükmü, aile ikamet izni için başvuruda bulunan yabancı, aile birleşimi kavramının doğası ve gayesi doğrultusunda, destekleyicisiyle birlikte yaşaması veya yaşamaya niyetli olduğunu göstermesi gerektiğine dair bir kural getirmektedir. Bu kuralın ihdasında, kanun koyucunun maksadı açıkça anlaşılabilen ise de uygulamasının nasıl olacağına dair mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmaması; uygulamada karmaşaya ve yer yer keyfiliğe neden olmaktadır. Öyle ki aile ikamet izni talep eden yabancı, destekleyici ile birlikte yaşadığını ispat etmesi makul ve mümkün olsa da beraber yaşamaya niyetli olduğunu ispat etmesi o kadar kolay olmayabilir. Burada, nihayetinde bir idari işlem tesis edileceği de düşünülerek, uygulayıcılara sınırsız bir takdir hakkı verilmesi yerine, en azından yönetmelikle birlikte bir metot geliştirilmek suretiyle çerçeve çizilmesi gerektiği düşünülmelidir. Dolayısıyla bu şart açısından mevzuatın geliştirmeye muhtaç olduğu açıktır.

2.3. Aile İkamet İzni Edinme Usulü

2.3.1. Başvurunun Gerçekleştirilmesi

YUKK m.21/1 kapsamında aile ikamet izni başvurusu kural olarak başvuru, vatandaş olduğu veya ikamet ettiği yerdeki konsolosluga yapılır. Ayrıca aile ikamet izni başvurusu, bazı hallerde olarak valiliklere de yapılabilmektedir. Buna göre adli veya idari makamların kararlarında veya taleplerinde, yabancı, Türkiye’den ayrılmasının makul veya mümkün olmadığı durumlarda, uzun dönem ikamet izinlerinde, öğrenci ikamet izinlerinde insani ikamet izinlerinde, insan ticareti mağduru ikamet izinlerinde, aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişlerde, Türkiye’de ikamet izni bulunan anne veya babanın Türkiye’de doğan çocukları için yapacağı başvurularda, geçerli ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya değişikliğe uğramasından dolayı yeni kalış amacına uygun ikamet

¹⁶¹ Esen, 2019:236; Elçin, 2017: 176; Sarıöz Büyükalp, 2014, 2381.

izni almak üzere yapılacak başvurularda ve Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanların kısa dönem ikamet iznine geçişlerinde yurt içinden başvuru yapılabilmektedir.

İkili veya çok taraflı anlaşmalarda yer alan özel hükümler saklı kalmak kaydıyla ikamet izni başvurusu yapan yabancılar, istenen bilgi ve belgeleri yurt içi başvurularında valiliğe, yurt dışı başvurularında süresi içinde konsolosluga verirler. Başvuruda hangi belgelerin isteneceği GİB tarafından belirlenir ve bu belgeler GİB kurumsal internet sitesinde yayımlanır (YUKK Yön. m.21/1). Kural olarak, yurt içinden valiliklere yapılacak aile ikamet izni başvuruları süresi içerisinde yapılmalıdır fakat YUKK Yön. m.21/2’de bu duruma iki istisna getirilmiştir. İlgili hükme göre ilk istisna, başvuru sırasında ikamet izin süresi, vize süresi veya vize muafiyeti on günü aşmamış olanların da başvurularının alınacağıdır. Diğer bir deyişle aile ikamet iznine başvuru yapacak kişiler, aile ikamet izni süresini tamamlamış olsalar dahi bu süreyi on günden fazla aşmamak koşuluyla aile ikamet izni başvurularını ilgili valiliğe başvurarak gerçekleştirebileceklerdir. Hükümde getirilen ikinci istisna ise yabancının içinde bulunduğu durum ve idari ihtiyaçların gerekliliği dolayısıyla sürenin aşılmasıdır. İlgili hükmün lafzından, “yabancının içinde bulunduğu durum” ve “idari ihtiyaçlar” koşullarının somut olayda kümülatif olarak bulunması gerektiği ve ancak bu iki halin birlikte bulunması halinde ilk istisnada öngörülen on günlük ek süreyle bağlı kalınmaksızın yabancının başvurusunun ilgili valilik tarafından alınabileceği anlaşılmaktadır. Başvurunun bu şekilde alınması ve başvurunun olumlu sonuçlanması ile yabancıya verilecek olan yeni ikamet izni, başvuru tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde hüküm ve sonuçlarını doğurur (YUKK Yön. m.21/3).

Kural olarak, yabancının ikamet izni başvurusu, yabancı tarafından bizzat yapılır ancak yabancı, başvurusunu vekalet verdiği bir avukat veya yasal temsilcisi aracılığı ile de gerçekleştirebilir (YUKK Yön. m.21/4). İkamet izin süresini uzatmak isteyen yabancı, uzatma başvurusunu ikamet izninin son altmış günü içerisinde ve ikamet izninin bitim tarihinden önce valiliğe yapmalıdır (YUKK Yön. m.21/5).

YUKK Yön. m. 21/6’da çalışma izni iptal edilen ya da sona eren yabancının da ikamet iznine başvurabileceği düzenlenmiştir. Bu hüküm aile ikamet izni için de uygulanabilir. Dolayısıyla çalışma izni iptal edilen ya da sona eren yabancı, aile ikamet izni başvurusunu çalışma izninin iptal edilmesi ya da sona ermesi tarihinden itibaren on gün içerisinde yapmalıdır. Yapılan bu başvuru YUKK m.22 kapsamında, yani Türkiye içinden yapılabilecek ikamet izni başvurusu olarak değerlendirilip sonuçlandırılacaktır. Eğer yabancının çalışma izni uzatma başvurusu olumsuz sonuçlanmış ise ikamet izni başvurusu için zorunlu olan on günlük süre, başvuruya ilişkin olumsuz kararın yabancıya tebliğ edilmesi ile işlemeye başlayacaktır (YUKK Yön. m.21/7).

Aile ikamet izni başvurusu reddedilmiş veya aile ikamet izni iptal edilmiş olan yabancı, altı ay içinde yeniden aile ikamet izni başvurusu yapabilir. Yabancı, bu başvurusunda yeni bir aile ikamet izni talep gerekçesi sunmalıdır (YUKK Yön. m.21/10).

Aile ikamet iznine sahip yabancı, belirli süreler uyarınca Türkiye’de dışında kalabilir. İlgili düzenlemeye göre, aile ikamet izninde son bir yılda yüz seksen günden fazla Türkiye dışında kalması halinde yabancının aile ikamet izni iptal edilir. Yabancının, bu sebeple aile ikamet izninin iptal edilmesi halinde yeniden aile ikamet iznini almak üzere yapacağı başvuruda da yeni bir gerekçe sunması istenmez (YUKK Yön. m.21/11).

YUKK Yön. m.21/13’te Türkiye’de doğan yabancı çocuklara ilişkin olarak özel bir düzenleme bulunmaktadır. İlgili hükümde, Türkiye’de doğan yabancı çocukların doğum belgeleriyle anne veya babasına ait geçerli ikamet izni süresine bağlı olarak seyahat belgesi düzenlenip ikamet başvurusu yapılana kadar Türkiye’de kalabileceği, doğum belgelerinin tek başına ülkeye giriş ve çıkış hakkı vermeyeceği, bu çocuklar için durumlarına uygun olarak yüz seksen gün içinde ikamet izni alınmasının zorunluluk olduğu ve ikamet izninin geçerliliğinin çocuğun doğum tarihinden itibaren olacağı düzenlenmiştir. İlgili hükmün son iki cümlesinde ise, yüz seksen gün içerisinde başvurunun yapılmaması halinde 492 S. Harçlar Kanunu¹⁶² (HK) uyarınca ilgili harcın bir kat fazlasıyla alınacağı ve bu harcı ödeyen yabancıya da süreli giriş yasağı uygulanmayacağı hükme alınmıştır.

2.3.2. Başvurunun Ele Alınması ve Sonuçlandırılması Süreci

2.3.2.1. Başvuruyu İnceleyecek Makam

YUKK m.21’den, aile ikamet izni başvurularını değerlendirme yetkisinin münhasıran GİB’ye ait olduğu anlaşılmaktadır. İlgili hükme göre, izin başvuruları, görüşleriyle birlikte konsolosluklar tarafından GİB’ye iletilir. Başvuruları alan GİB, gerekli gördüğünde ilgili kurumlardan görüş alabilir veya görüş almadan da başvuruları sonuçlandırabilir. Her halükârda GİB, başvuruyu olumlu sonuçlandırırorsa ilgili makama aile ikamet iznini düzenlemesi yönünde, başvuruyu olumsuz sonuçlandırması halinde de ilgili makama başvuruyu reddetmesi yönünde bilgi verir (YUKK m.21/4).

2.3.2.2. Başvurunun Ele Alınması

İkamet izni başvurusunu tamamlayan yabancıya ikamet izni müracaat belgesi verilir (YUKK Yön m.21/8). İkamet izni müracaat belgesine ilişkin esaslar ve bu belgenin sağladığı haklar ise YUKK m.21/9’da gösterilmiştir. İlgili maddede, ikamet izni müracaat belgesinin şekli

¹⁶² RG: 17.07.1964-11756.

ve içeriğinin GİB tarafından belirleneceği, yabancının ikamet izni harcından muaflık durumunun belgede gösterileceği, belgenin tek başına herhangi bir harç, resim ve sair ücrete tabii olmayacağı ve belgenin, başvuru sonuçlanıncaya kadar yabancıya Türkiye’de kalma hakkı sağlayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca, ikamet izni müracaat belgesine sahip yabancı, harçtan muaf değilse ikamet harcını ödediğini kanıtlamak ve talep edilen ikamet süresi aralığında kalmak kaydıyla ülkeden birden fazla çıkış yapabilir ve her çıkıştan sonra on beş gün içinde ülkeye giriş yapması durumunda da vizeden muaf olacaktır. On beş günlük sürenin aşımı halinde vizeye ilişkin genel hükümlere göre işleme tabi tutulur. Vize zorunluluğu ve esaslarında belirtilen yüz seksen günde doksan gün kalma hükmü saklıdır.

İkamet izni başvurusu incelenirken başvuruda eksik belgeler varsa ya da başvurunun tamamlanması için başvuruyu tamamlayıcı bilgi veya belgeler gerekiyorsa bu bilgi veya belgelerin tamamlanması için yabancıya otuz gün süre verilir. Otuz günlük süre içerisinde istenilen bilgi veya belgelerin kuruma iletilmemesi halinde de başvuru işleminden kaldırılır (YUKK Yön. m.22/1).

İkamet izni başvurusu, başvuru için gereken bilgi ve belgelerin tam olarak yetkili makama teslimi ile doksan günlük süre içerisinde sonuçlandırılmalıdır (YUKK Yön. m.22/2). İşbu düzenleyici işleme ilişkin süre, idarenin kendisini bağlayıcı niteliktedir ancak maddede belirtilen doksan günlük süre asgari bir sınır teşkil etmemektedir. Nitekim düzenlemenin devamında doksan günlük sürenin aşımı halinde yabancıya bilgi verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böylece idare, doksan günlük süre ile bağlı olmadan ancak bu süreyi aşması halinde başvuruyu yapan yabancıyı bu konuda bilgilendirmek suretiyle öngörülen süreyi aşarak da ikamet izni başvurusunu sonlandırabilecektir. Bu süreler içerisinde ilgili idare, değerlendirmenin daha sağlıklı yapılabilmesi için yabancıyla görüşme talebinde de bulunabilir (YUKK Yön. m.22/3).

Düzenlemenin devamında, ilgili idarenin gerekli görmesi halinde yabancının kamu güvenliği veya kamu düzeni açısından sakıncalı herhangi bir durumunun olup olmadığını araştırabileceği ifade edilmiştir (YUKK Yön. m.22/4). Bunun yanında, yabancının sadece kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından değil, kamu sağlığı açısından da sakıncalı bir durumunun olup olmadığının araştırılması gerekir. Bu bağlamda, yabancının kamu sağlığını tehdit eden bir hastalığı dolayısıyla hakkında daha önceden işlem yapılmış olması durumunda yabancidan ayrıca sağlık raporu isteneceği de ilgili maddede açıkça hükme alınmıştır.

İkamet izni başvurusunda yabancının ülkede kalacağı müddet için ekonomik koşulunun yeterli ve düzenli olup olmadığı tespit edilirken beyanı esas alınır. Bu beyanın ikna edici bulunmadığı durumlarda da yabancidan ekonomik durumunu yeterli ve düzenli olduğunu tespit

edici bilgi ve belge talep edilir. Bu belgelere istinaden ekonomik durumunun yeterli ve düzenli olduğunun tespitinde; yabancının başvuru yaptığı yıl için net asgari ücret kadar aylık gideri karşılayabilecek maddi gücü olması, toplam gelir asgari ücretten az olmamak üzere kendisi dahil aile fertlerinden her biri için asgari ücretin üçte biri kadar maddi gücü olması, ekonomik gücünün de sadece üçüncü kişilerin taahhütlerine dayanmamış olması gerekir (YUKK Yön. m.22/6).

Yabancının beyanının esas alınacağı bir diğer hal de genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarının tespitidir ancak idare gerekli gördüğü hallerde adres kayıt sistemi üzerinden veya yerinden de araştırma yapabilir (YUKKYön. m.22/7). Yabancı, Türkiye’de sabit bir adres veya konaklama tesisine ait bir adreste kalabilir. Her halükârda yabancının, kaldığı yer bilgisini eksiksiz olarak beyan etmesi gerekir. Bu bilgilerin eksiksiz olarak tespit edilebilmesi için de yabancından ek bilgi veya belgeler de istenebilir (YUKK Yön. m.22/8).

İkamet izni süresi dolan ve uzatmayan ya da ikamet izni başvurusu reddedilen yabancıya, harca tabi olmayan ve esasları GİB tarafından belirlenen, Türkiye’de on güne kadar kalma hakkı tanıyan bir belge verilir (YUKKYön. m.22/11).

Aile ikamet iznini alan başvuru, adresini adres kayıt sistemine kaydetmekle yükümlüdür. YUKK Yön. m.22/12’ye göre başvuru bu yükümlülüğünü yerine getirme süresi yirmi iş günüdür. Sürenin ne zaman başlayacağı, yabancının belgeyi yurt dışında konsolosluktan alması ve yurt içinde GİB’den alması şeklinde iki ayrı durumda ele alınmıştır. Başvuru aile iznini konsolosluktan almışsa bu süre ülkeye giriş tarihinden itibaren, yurt içinde GİB’den almışsa da izin belgesinin kendisine teslim edildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

Başvurucunun talep ettiği ikamet süresi boyunca geçerli sağlık sigortası bulunmalıdır. Nelerin geçerli sağlık sigortası olarak kabul edilebileceği YUKK Yön. m. 22/13’te gösterilmiştir. Bu hükme göre başvuru genel sağlık sigortası kapsamında olması, Türkiye’de akdettirmesi kaydıyla yabancı şirketler üzerinden yaptığı özel sağlık sigortası olması, bu durumu belgelemesi kaydıyla Türkiye’nin tarafı olduğu milletlerarası sosyal güvenlik akitleri kapsamında Türkiye’de sağlık hizmetinden yararlanabiliyor olması hallerinde özel veya kamu sağlık sigortası şartı olması aranmayacaktır. Başvurucunun bir yıl ve üzeri ikamet iznine başvurması ancak genel sağlık sigortası kapsamında olmaması veya Sosyal Güvenlik Kurumuna bu konuda başvuruda bulunmamış olması halinde ise başvurusunda sene sonunda yenilenmek üzere bir yılı kapsayan özel sağlık sigortası kapsamında olduğunu belgelemesi gerekir (YUKKYön. m.22/14).

Yabancıнын başvurusu belli durumlarda özel sağlık sigortası olmadan da kabul edilebilir veya başvurusunda özel sağlık sigortası şartı aranmaz. Başvurunun özel sağlık sigortası olmadan kabul edilebilmesi Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından başvuru için özel sağlık sigortasının yapılmasının mümkün olmadığı bildirimi yapılmasına bağlıdır (YUKK Yön. m.22/15). Başvuruda özel sağlık sigortası şartının aranmayacağı ayrık durum ise başvuru Dışişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının yaptığı anlaşma, protokol ve bu konudaki kanun hükümleri uyarınca Türkiye’de bedelsiz olarak tedavi edilen veya bedelsiz tedavinin yapılması amacıyla ülkeye gelen yabancılar için geçerlidir.

Yönetmelikte, ilgilinin ikamet izni başvurusunun reddi, bu iznin uzatılmaması veya iptal edilmesi kararlarının icra edilmesi bazı hallerde ertelenebileceği öngörülmüştür. Bu haller, ikamet süresi, geliş ülkesindeki durumu, varsa Türkiye’de bulunan aile bağları ve de çocuğun yüksek yararınıdır. Erteleme kararının verildiği hallerde başvurucuya bir ay kalma hakkı sağlayan bir belge verilir ve bu belge de harca tabi değildir. Bir aylık sürenin sonunda valilik başvuru hakkında yeniden bir değerlendirme yapar ve erteleme hallerinin devam etmesi durumunda da birer aylık sürelerle belge tekrar verilebilir. Bu süreler boyunca başvuru, HK’de gösterilen ikamet süresince ödenen harca tabiidir.

2.3.2.3. İdarenin Takdir Yetkisi

Takdir yetkisi, kısaca, idareye irade serbestisi sunulmasıdır¹⁶³. Daha geniş bir anlatımla, bir olay veya talebe karşı idarenin muayyen bir kuralla bağlı kılınmadığı, o olay veya talebe ilişkin kural ihdas edilmediği ve diğer yandan idarenin davranışını veya karar almadaki yetkisinin de kısıtlanmadığı hallerde idareye takdir yetkisi tanındığından bahsedilebilir.¹⁶⁴

AYM ve Danıştay kararlarına göre idarenin takdir yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin hukuk devleti olmasının bir gereği olarak; keyfi olmayan, sınırlı ve denetime açık bir yetkidir. Bu yönde AYM’nin 2000/14 E. 2000/21 K. sayılı kararında:

"Yasa ile yetkilendirme, Anayasa'nın öngördüğü biçimde yasa ile düzenleme anlamına gelmez. İdareye keyfi uygulamalara yol açabilecek çok geniş takdir yetkisi verilmesi Anayasa'nın 7. maddesine aykırılık oluşturur." ifadelerine yer vererek takdir yetkisinin çerçevesini çizmiştir. Danıştay 8. Dairesi ise 2009/8191 E. sayılı ilamında: "Bu bağlamda, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, idareler bireysel ya da düzenleyici işlemler tesis ederken sınırsız bir takdir yetkisine sahip olmayıp, bu takdir yetkisini hukuka, kamu yararına ve hizmet gereklerine uygun olarak kullanmalıdırlar. Bu işlemlerin hukuka uygunluklarının yargı mercileri tarafından denetlenmesi sırasında ise, idareyi işlem yapmaya iten sebep de irdelenecek ve takdir yetkisinin belirtilen sınırlar içinde kullanılıp kullanılmadığı resen göz önünde

¹⁶³ Karatepe, 1991: 69.

¹⁶⁴ Yıldızhan, 2009: 190.

bulundurulacaktır. Bu itibarla, idare hukukunda işlemlerin objektif bir sebebe dayanacağı kuşkusuzdur..." ifadelerine yer verilmektedir. Bu kararlardan hareketle, idarenin takdir yetkisinin varlığı ve fakat sınırlı olduğu konusunda tereddüt yoktur.

Açıklanan bu kurallar, aile ikamet izni bağlamında değerlendirildiğinde, başvuruları alan GİB'nin aile ikamet izni başvurularında takdir yetkisi olup olmadığı noktasında bir soru işareti doğmaktadır. Burada üç farklı görüşle karşılaşmaktadır:

Bir görüşe¹⁶⁵ göre ikamet izni temel bir insan hakkına dayanmaktadır ve yabancılar açısından, ikamet iznine dair kanunlardaki şartlar sağlandığı vakit bir hak doğar. Yani ikamet izni şartları sağlandığı anda idarenin takdir yetkisi bulunmamakta; "ikamet izni alma hakkı" doğmaktadır

Bir diğer görüşe göre ise yabancının kim olduğuna göre idarenin takdir yetkisi olup olmadığı sorusunun cevabı değişebilmektedir¹⁶⁶. Örneğin Türkiye'de gayrimenkulü bulunan bir yabancının şartları sağladığı takdirde ikamet izni alma hakkı kesin ve kaçınılmaz addedilmektedir. Yine Japon vatandaşıyla evli olan birisi için şartları sağlaması kaydıyla Japonya'da ikamet izni alabilme imkânı bir tür zorunluluktur.

İsabetli addedilebilecek üçüncü görüşe¹⁶⁷ göre ise kanunda sayılan şartlar tekemmül etse dahi idare yani devlet, o yabancıya ikamet izni vermeme hak ve yetkisine haizdir zira ikamet izni verme "kudreti" bir devletin ülkesini, bir bakıma milletini ve en önemlisi egemenliğini doğrudan ilgilendiren bir durum olduğuna göre devletin bu konudaki takdir yetkisi, sıradan bir idari işleme göre daha keskin ve fazla olmalıdır.

YUKK ve ilgili mevzuat hükümleri incelendiğinde, vize yani ülkeye giriş konusunda m.11 hükmünün konulduğunu, bu hükme göre de ülkeye giriş için yabancıya vize verilmesinde idarenin takdir hakkının oldukça geniş tutulduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, üçüncü görüşe yakınlık sağlar. Diğer yandan ikamet izinleri bağlamında YUKK incelendiğinde, m.25 gibi hükümlerin varlığı dolayısıyla ikinci sırada bahsedilen karma görüşe daha çok yaklaşıldığı, yabancının Türkiye ile doğrudan veya dolayla ilişkisinin ikamet izni değerlendirmelerinde önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

Uygulamadaki gözlemlerimize göre, aile ikamet izni başvurularında, YUKK hükümleri gereği ilgililerin Türkiye'deki ilişkileri, aile bağları, çocuk varsa bunların üstün yararı vb. gerekçelerle ikinci görüşe yaklaşılmaktadır.

¹⁶⁵ Ekşi, 2018(b): 248.

¹⁶⁶ Göger, 1974: 72; Poyraz, 2015: 99.

¹⁶⁷ Doğan, 2018: 87.

İdarenin takdir yetkisinin, aile ikamet iznine özgü bir görünüm biçiminin daha olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere, aile ikamet izni almak isteyen yabancı, bu ikamet izni türüne dair olan şartlara ek olarak YUKK m.7 hükmünde sayılan kişilerden olmaması gerektiği de öngörülmüştür. YUKK m.15/2 hükmü saklı kalmak kaydıyla “kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenlere” “kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlara” “Türkiye’de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlara” “kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkana sahip olmayanlara” ikamet izni verilmeyeceği kuralı mevcuttur.

Aile ikamet izninin uzatılması veya iptali gibi hallerde de idarenin takdir yetkisinin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. YUKK m.45 bağlamında konuyu ele aldığımızda, “yabancı, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturması” halinde veya m.49/1 hükmünün ifadesiyle, ilgilinin “güvenliği, sağlığı veya özel durumu” gibi durumlarda ikamet izniyle ilgili idarece tek taraflı işlem yapılabileceği kurallarının getirildiği görülmektedir. Bahsi geçen hallerin tamamında ölçünün, sınırın, yeterliliğin veya yetersizliğin takdiri idareye bırakılmış olduğundan; aile ikamet izni almak isteyen yabancı, işinin hem kolaylaştırıldığı hem de zorlaştırıldığı söylenebilir.

2.3.3. Aile İkamet İzninin Düzenlenmesi

İkamet izni, yabancı, Türkiye’de bulunma gayesine bağlı olarak ve her bir başvuru için ayrı ayrı olmak üzere; ilgisinin pasaport geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli olmak kaydıyla düzenlenir (YUKK m.23/1). İkamet izin belgesinde, izin çeşidinin aile ikamet izni olduğuna dair ibare bulunur. İkamet izninin süresi, vize veya vize muafiyeti süresinin bittiği tarihten, istenmesi durumunda başvuru tarihinden sonrası için başlatılır. Mehili artırılan ikamet izni, evvelki izin süresinin bittiği tarihten itibaren hüküm doğurup süre işlemeye başlar. Aile ikamet izni süreli verilip uzatılabilir. Aile ikamet izninin süresinin uzatılması halinde, uzatma için yeni izin belgesi düzenlenir. Aile ikamet izni süresini uzatmak için yapılacak başvurular, elektronik ortamda gerçekleştirilebilir. Başvuru yapılmasına dair kurallar GİB tarafından tayin edilir.

Aile ikamet izni süreli olarak düzenlenir. Mevzuatta bahsi geçen süreler azami süreyi belirtmekte olup her bir somut olayda verilecek süre idarece durumun şartlarına göre belirlenecektir. Aile ikamet izni her seferinde en fazla 3 yıllığına verilebilir ancak destekleyici Türkiye’de ikamet izniyle kalan bir yabancıysa, bu kategorideki destekleyici üzerinden verilecek aile ikamet izninin süresi destekleyicinin ikamet izin süresini aşamaz.

Aile ikamet izninin verilmesi durumunda YUKK m.19 kapsamında altı ay içerisinde bunun kullanılması gerektiği aksi takdirde iznin geçerliliğini kaybedeceği öngörülmüştür. Aile ikamet izninin kullanılması demek, yabancının Türkiye'ye giriş yaparak burada yaşamaya başlaması demektir.

Aile ikamet izninin hatalı basılması, yıpranması veya kaybolması, çalınması gibi durumlarda ikamet izni yeniden düzenlenecektir. Aile ikamet izni belgesinin hatalı basılması hariç olmak üzere bahsi geçen durumlara uğraması halinde değerli kâğıt bedeli tam, harç ise yarı oranında tahsil edilecektir. Hatalı baskı durumunda ise belge yeniden düzenlenerek ilgisine teslim edilecektir. Bu belge günümüzde kimlik kartına benzer bir yapıdadır. İkamet izni sahibinin uyuğu, yabancı kimlik numarası, doğum tarihi, adı soyadı, fotoğrafı, ikamet ili, belge seri ve sıra numarası gibi bilgiler yer almaktadır.

Aile ikamet izni alan yabancının Türkiye dışına çıkıp çıkamayacağı hususu da YUKK kapsamında düzenleme yapılmamıştır. Burada aksi yönde bir hüküm bulunmadığından herhangi bir kısıtlamadan söz edilememektedir. Diğer yandan aile ikamet izni alan yabancının yerleşim kaynaklı olarak il değiştirmesi durumunda, en geç 20 iş günü içinde genel hükümlere göre tekrar ikamet izni başvurusu yapılması gerekmektedir. Bu başvuru üzerine yapılacak muamelede, yeni bir belge tanzim edilir ancak eski belgenin harçlandırılmış olan süresi dikkate alınır ve bu süre için yeni bir harç tahsil edilmez.

2.4. Aile İkamet İzninin Hüküm ve Sonuçları ile Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzni Çeşitleriyle İlişkisi ve İkamet İzni Türü Değişikliği

2.4.1. Aile İkamet İzninin Hüküm ve Sonuçları

Aile ikamet izni sahibi olan yabancı bu ikamet izni kapsamında Türkiye'ye yerleşme hakkına sahip olur. Diğer yandan bu ikamet izni, Türkiye'ye giriş çıkışlarda vize yerine geçer. Yani aile ikamet izni aynı zamanda bir tür vizedir.

Aile ikamet izni ilgisine Türkiye'ye yerleşme hakkı tanıyor olsa da bu kişi halen bir yabancı olduğundan, sahibine doğrudan olağan prosedüre tabi olarak mülkiyet edinme hakkı vermez. Aile ikamet izni dahilinde Türkiye'de bulunan yabancı, ancak ve ancak yabancıların taşınmaz mal edinmesine ilişkin kurallar çerçevesinde işlem gerçekleştirebilir. Diğer yandan söz konusu yabancının Türkiye'de nereye yerleşeceğine dair baştan inceleme yapıldığı ve muayyen bir idari sınır tespit edildiği için, o idari birim içerisinde yabancının dilediği bir konuta yerleşmesi mümkündür. Yani aile ikamet izni ilgisine, önceden belirlenen kurallar dairesinde dilediği gibi yerleşme hürriyeti tanır. Ayrıca aile ikamet izni sahibi kişi, Türkiye içerisinde dilediği gibi seyahat etme hakkına da sahiptir. Bu noktada aile ikamet izni sahibi ile Türk

vatandaşı arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Belirtmek gerekir ki aile ikamet izni sahibi yabancı, aile ikamet izni dolayısıyla çalışma hakkına sahip değildir. Bu önemli bir noktadır. Çalışma izni ikamet izni yerine geçse de aile ikamet izni çalışma izni yerine geçmemektedir.

2.4.2. Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzni Çeşitleriyle Bağlantısı ve İkamet İzni Türü Değişikliği

Türk hukukunda, yabancının özelliklerine ve ikamet izni alma gayesine göre birden fazla ikamet izni türü öngörülmüştür. Süreç içerisinde bu yabancının ikamet izni talebinde bulunduğu andaki durumu, amacı veya şartları değişikliğe uğrayabilir. YUKK m.29 hükmü yabancıların ikamet izni alması esnasında geçerli olan temel sebebin ortadan kalkması, farklı bir durumun doğması gibi durumlarda; meydana gelen yeni duruma uyarlık gösteren bir ikamet izninin verilebileceğini, ikamet izinleri arasındaki geçiş ve değişikliklere dair hükümlerin yönetmelikte gösterileceğini düzenlemektedir.

Bir yabancının aile ikamet izni almasını sağlayan şartlarda, statüde değişiklik meydana gelmesi durumunda bu yabancının YUKK kapsamında öngörülen diğer ikamet izinlerinden istifade etmesi mümkün kılınmaktadır. Örneğin YUKK m.34/4 hükmü gereği, on sekiz yaşından küçüklere tanınan aile ikamet izni aynı zamanda bu çocukların eğitim hakkının bir teminatını teşkil etmektedir. Diğer yandan bu statüye tabi yabancının on sekiz yaşını geçmesi halinde -ebeveynine bağımlı olarak yaşaması hali hariç- artık aile ikamet izni statüsü sağlayan durumunda değişiklik meydana gelmiş olacağından; artık aile ikamet izninden faydalanması mümkün olmayacaktır. Bu kişinin eğitiminin devam etmesi ihtimalinde öğrenci ikamet izni başvurusu yapması gerekmektedir (YUKK Yön. m.30/5). Bir başka ihtimale dayalı örnek vermek gerekirse, kendisine verilmiş olan aile ikamet izni süresi devam etmekte olan yabancı, reşit hale gelir ve öğrenimine devam etmez ise -ebeveynine bağımlı yaşama hali hariç- artık kendisine talebi üzerine kısa dönem ikamet izni verilecektir (YUKK Yön. m.30/6). Hemen belirtelim ki bu kimselerin şartların temini halinde başka ikamet izin türlerini edinme imkânı da vardır.

Türk vatandaşı ile evlilik birliği içerisinde bulunmasına bağlı olarak en az üç yıl süreyle aile ikamet izni kapsamında Türkiye’de yaşamış yabancılara da söz konusu evliliğin bitmesi durumunda kısa dönem ikamet izni verilebilecektir ancak bu yabancı, aile içi şiddet nedeniyle mağduriyetinin bulunduğunu bir mahkeme kararıyla ispat ederse süreyle ilgili şart aranmaksızın kısa dönem ikamet izni hakkı tanınabilir. Bu kategorideki kişilerin şartlarının varlığı halinde diğer ikamet izni türlerine de geçebileceği ifade edilmelidir.

Evliliğin boşanma ile sonuçlanması halinde, aile ikamet izni sahibi yabancıya verilecek kısa dönem ikamet izninin destekleyicisi Türk vatandaşı ise aile ikamet izninin kısa dönem ikamet izni olarak devamı mümkündür. Destekleyicinin ölmesi durumunda, elde edilen aile ikamet izni, süresi kesintiye uğramaksızın kullanılabilir. Ayrıca bu kişiye süre kıstası konulmaksızın kısa dönem ikamet izni tahsis edilebilir. Verilen kısa dönem ikamet izninin süresi sona erdikten sonra yapılacak başvuru ile ilgili yetkili makamlarca genel hükümlere göre yeni bir değerlendirme yapılacaktır.

İkamet izni geçiş başvurusu yapan yabancılara ilk etapta bir ikamet izni müracaat belgesi tevdi edilir. Bu belge, geçiş talebi değerlendirilip karara bağlanasıya dek ilgisine ikamet hakkı tanır. Son olarak belirtelim ki geçiş başvurusu gerçekleştiren kişinin halihazırdaki ikamet izni, iznin verilmesine temel teşkil eden durumun veya dayanağın ortadan kalktığı andan itibaren sona ermiş sayılır.

2.4.3. Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi, Aile İkamet İzni Süresinin Uzatılmaması ve Aile İkamet İzninin İptali

Önceki başlıklar altında, aile ikamet izni başvurusunun kabul görmesi için gerekli şartlar, başvuru süreci ve aile ikamet izninin ilgisine sağladığı haklar ile aile ikamet izninin diğer ikamet izinleriyle olan geçişkenliği veya benzeri birçok konu ele alınmıştır. Bu başlık altında da başvuru üzerine yapılacak işlemler açıklanacaktır.

Evrak ve masraf temin edildikten sonra yapılan başvuru sonucunda idarenin vereceği iki karar mevcuttur. İkamet izni başvurusu üzerine yapılacak inceleme neticesinde verilecek kararlardan menfi mahiyette olanı aile ikamet izni başvurusunun reddi kararıdır. Bu durumda başvurucuya aile ikamet izni verilmeyecektir. Diğer yandan verilen aile ikamet izninin sona ermesi de mümkündür. Sona erme hallerine dair önceki kısımlarda birçok açıklama yapılmıştır. Bu başlık altında idarenin kararı doğrultusunda bir kişinin aile ikamet izninin nasıl ortadan kalktığı ele alınacaktır. Yetkili mercinin aile ikamet iznini iptal etmesi söz konusu olabileceği gibi aile ikamet izni başvurusunun uzatılmaması da mümkündür. Bu kısmı izleyen kısımlarda tüm ihtimaller dahilinde açıklamalar yapılmaktadır:

2.4.3.1. Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi

Aile ikamet izni başvurusunun reddi nedenleri, ilgililerde ve başvuru dosyasında aranan tüm şartların aynı anda, kanunda öngörülen kişi nezdinde sağlanamamış olmasının bir sonucu, bir görünüm biçimidir. Kısaca YUKK m.35/1 veya 35/3 hükümlerindeki şartların yokluğu veya ortadan kalması halinde aile ikamet izni başvurusu reddedilecektir. Örneğin kanundaki şartlara uygun olan sağlık sigortası yaptırılmamışsa başvuru reddedilecektir. Yine YUKK m.7

kapsamında sayılan kişilere ne destekleyici olma ne de aile ikamet izni alabilme noktasında imkân tanınmayacaktır. Ayrıca başvurucu hakkında geçerli bir sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı gibi bir kararın varlığı halinde de ikamet izni başvurusu reddedilecektir. YUKK m.37 çerçevesinde aile ikamet izni verilmeden evvel makul şüphe üzerine evliliğin sırf aile ikamet izni alabilmek için gerçekleştirildiği anlaşılırsa bu kişiye/kişilere aile ikamet izni verilmeyecektir.

Ret kararı verilince yapılacak en öncelikli işlem bu kararın ilgiliye tebliğidir. Karar muhakkak ilgisine tebliğ edilir. Bu YUKK m.21/6 hükmünün bir gereğidir.

Ret kararının sonuçları, başvurucunun başvuruyu Türkiye'den yapıp yapmamasına göre değişiklik göstermektedir zira ikamet izni başvuru belgesi kapsamında Türkiye'de kalmakta olan bir kişinin, ikamet izni başvurusu reddedildiği takdirde artık yasal olarak Türkiye'de bulunması dayanaktan yoksundur. Başvuru yurt dışından gerçekleştirildiğinde ise yalnızca eksiklik ikmal edilmeli veya karara karşı dava açılmalıdır. Başkaca bir sonuç doğmayacaktır zira ilgili zaten Türkiye'de hiç bulunmamaktadır.

Türkiye'den gerçekleştirilen aile ikamet izni başvurusunun reddedildiğine dair valiliklerce ilgisine tebliğ gerçekleştirilir. Tebligat başvurucuya bizzat yapılabileceği gibi avukatına da gerçekleştirilebilir. Tebliğ evrakında ilgilinin karar karşı nasıl ve ne kadar süre içerisinde etkin bir hukuk yoluna başvurabileceğine dair açıklamalar yer alır. İşlemler esnasında, başvurucunun aile ilişkileri, Türkiye'de bulunma süresi, kendi ülkesindeki ahvali ve varsa küçüğün üstün faydası gibi kriterler nazara alınarak ret kararının sonuçları bir süre talik edilebilir.

YUKK Yön. m.22/11 gereği, yurt içinden yaptığı başvurusu reddedilen kişiye Türkiye'de yalnızca on gün kalabilmesini temin eder bir belge verilir. Elbette başvurusu reddedilen kişinin yeni bir başvuru yapması mümkündür ancak bu başvuruyu ret kararından itibaren altı ay içerisinde gerçekleştirmesi durumunda, redde uğrayan başvurusunda gösterdiği gerekçeden başka bir gerekçe göstermesi gerekmektedir.

2.4.3.2. Aile İkamet İzninin Sona Ermesi Halleri: İznin İptali ve Uzatılmaması

Aile ikamet izni iptal veya tekrar uzatılmama halinde sona erer. Elbette ilgilinin ölümü durumunda da ikamet izninin kendiliğinden sonlanacağı kabul edilmelidir. Aile ikamet izninin iptali veya uzatılmaması, aile ikamet izni başvurusu kabul edilen bir yabancının; kanunda veya yönetmelikte öngörülen nedenlere dayalı olarak ikamet izninin iptal edilmesi veya izninin uzatılmaması işleminden ibarettir. Bu işlem, statü değişikliğine neden olan, tek taraflı bir idari

işlemdir. Aile ikamet izninin iptali veya uzatılmaması, başvurunun reddi halleriyle ortak hükümlere tabidir.

Aile ikamet izninin iptali veya uzatılmaması işlemi, tıpkı başvurunun reddi işlemi gibi ilgililerine tebliğ edilecektir. Burada tebliği yapacak kurum valiliklerdir. Diğer yandan mezkûr karar esnasında ilgilinin Türkiye'deki aile bağlantıları, bakiye izin müddeti, geldiği yerdeki muhtemel durumu ve varsa küçüğün üstün yararı vb. durum değerlendirmeye alınır ve kararın icrası ertelenebilir.

YUKK m.36/1 hükmüne göre kanunda aile ikamet izni için öngörülen şartların ortadan kalkması veya baştan beri var olmadığının anlaşılması durumunda aile ikamet izni iptal edilebilir veya uzatma başvurusu reddedilebilir. Yine aile ikamet izni sahibi hakkında uygulanabilir mahiyette sınır dışı etme yahut Türkiye'ye girme yasağı kararı varsa veyahut da aile ikamet izninden tanzim maksadı haricinde yararlanıldığının anlaşılması hallerinde de iznin iptali ile uzatılmaması durumları söz konusu olabilecektir. Aile ikamet izni başvurusunun reddi hallerinden biri olan aile ikamet izninin anlaşmalı evlilik yoluyla elde edilmesi hali burada iptal veya uzatılmama kararı verilmesine neden olabilecektir. Son olarak aile ikamet izninin sona erme nedeni olarak mecburi kamu görevi, hizmet, öğrenim yahut sağlıksal nedenler dışında son bir yılın yüz seksen gününden fazlasını Türkiye dışında geçirenlerin aile ikamet izin başvuruları uzatılmaz veya iptal edilir.

2.5. Aile İkamet İzni Başvuru Giderleri

Günümüzde, bir ikamet izni başvurusu gerçekleştirildiğinde ödenen bedel esasen iki kalemden müteşekkildir. Birincisi ikamet izin harcı, ikincisi değerli kâğıt bedelidir. Harçların dayanağı HK'dir. HK m.83, ikamet izinlerinin harca tabi olduğunu düzenlerken m.84 hükmü harcı kimin karşılayacağını düzenlemektedir.

HK m.89 gereği ikamet izinlerinden alınacak harç maktudur. Sürenin dolmasından ileri gelen yenileme işleminde tam, kayıp ikamet izninin tekrar çıkarılması ve on sekiz yaşını doldurmamayan çocuklar için yarım harç alınması gerekir. (m.90) Harçların peşin alınacağı kabul edilmiştir (m.93).

HK'ye bağlı tarifeler, genellikle belirli bir alandaki harç uygulama esaslarını düzenlemektedirler. İkamet izni harç esaslarını düzenleyen 6 sayılı tarifeye göre ikamet izni harçlarının tespitinde karşılıklılık ilkesine riayet edilmek kaydıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir. 30 Aralık 2022 tarihli ve 32059 (2. Mükerrer) sayılı RG'de yayımlanan Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği (Sıra No: 79) ile tayin edilen 2023 yılının ilk yarısında aile

gereği Dışişleri Bakanlığı tarafından karşılıklılık esası gözetilerek tayin edilecek ülke vatandaşlarına tanınacak ikamet izni başvurularında harç aranmaz. 2023 yılı Haziran ayı için bu ülkeler Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İrlanda, Kosova, Nepal, Sri Lanka, Suriye ve Türkmenistan olarak sayılabilir.

HK m.88 hükmü ise doğrudan ve yalnızca ikamet izni başvurusunda harçtan muaf olan kimseleri sıralamıştır:

“Madde 88 – Aşağıda yazılı yabancılara ikamet tezkeresi harçsız olarak verilir:

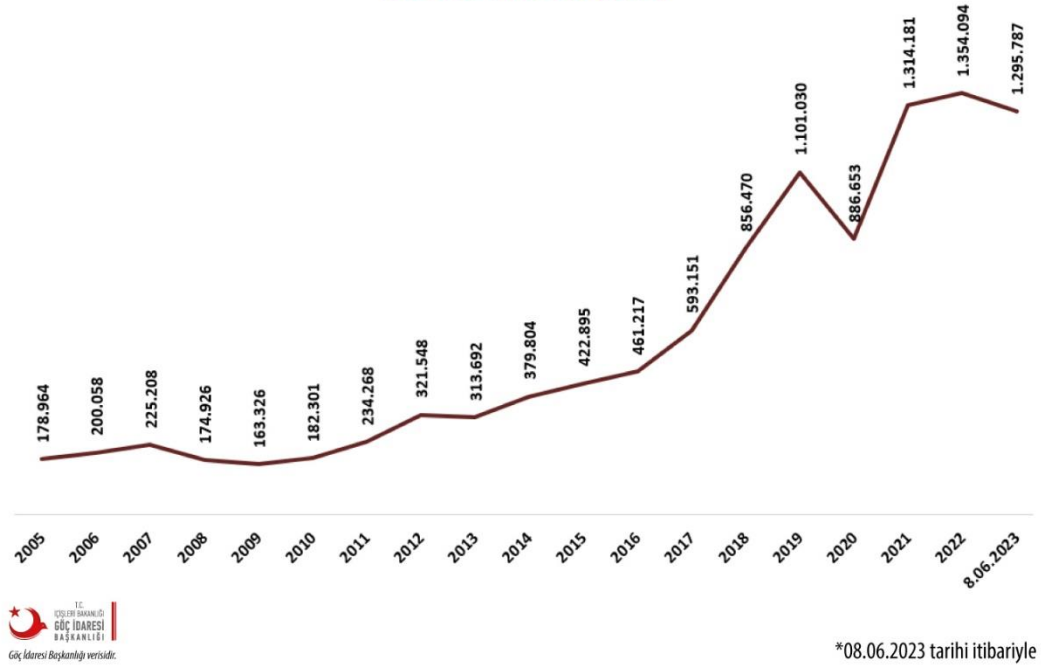
- a) Türk okullarında veya fakültelerinde okuyan öğrenciler,*
- b) Münhasıran basın ve yayın kuruluşları için muhabirlik yapanlar,*
- c) Devlet, il özel idareleri, belediyeler, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunlara bağlı resmi müesseseler tarafından istihdam edilen profesör ve uzmanlarla, iş sahibi olmıyan eşleri ve çocukları,*
- d) Mali durumlarının bozuk olduğuna ikamet tezkeresi vermeye yetkili makamlarca kanaat getirilen yoksullar,*
- e) Türk aslından olup Türk kültürüne bağlı ecnebi uyruklular.*
- f) Uzun dönem ikamet izni bulunanlar,*
- g) İnsan ticareti suçunun mağduru olanlar.*
- h) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti alanlar.*
- i) Turkuaz Kart sahibi yabancılar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu.”*

Aile ikamet izni başvurularında harca ek olarak değerli kâğıt bedeli adı altında bir bedel daha alınmaktadır. Bu bedel 79 sıra numaralı Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği uyarınca 2023 yılı ilk yarısı için 356 TL’dir.

2.6. Aile İkamet İznine Dair Güncel İstatistikler

Çalışmanın en başında da belirtildiği gibi göç olgusu, dünyada sınırların giderek silikleşmesi, uluslararası etkileşimin artması ve seyahat imkanlarının artması ile sürekli büyüme gösteren bir olgudur. Türkiye Cumhuriyeti’nde, bir ikamet izni kapsamında kalmakta olan yabancılara ait güncel sayısal veriler şu şekildedir:

İKAMET İZİNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN YABANCILARIN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

Şekil 2.2: İkamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların yıllara göre sayısı¹⁶⁹.

Grafikten de anlaşılacağı üzere, 2020 yılındaki pandemi dönemi hariç olmak kaydıyla, Türkiye’de ikamet izniyle bulunmakta olan yabancıların sayısı sürekli olarak artmaktadır. 2022 yılı itibarıyla 1.354.094 kişinin ikamet izniyle Türkiye’de yaşadığını ve henüz yılın ortasında yani 08.06.2023 tarihinde bu sayının 1.295.787 dolaylarında olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda sayısı milyonlarla ifade edilebilecek miktara gelen ikamet izniyle Türkiye’de bulunan yabancı sayısının yakın gelecekte daha da artacağı sonucunu çıkarmak mümkündür.

2.3 numaralı şekilde, ikamet izni sahiplerinin Türkiye’deki şehirlere yayılışına dair görsele yer verilmiştir. Beklendiği üzere yoğunluğun büyükşehirlerde olduğu dikkati çekmektedir. Buna göre ikamet izni sahiplerinin en çok tercih ettiği illerimiz sırasıyla İstanbul, Antalya ve Ankara’dır:

¹⁶⁹ <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 08.10.2023)

**İKAMET İZİNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN YABANCILARIN
İLLERE GÖRE DAĞILIMI**

İL SIRA	İLLER	TOPLAM*	İL SIRA	İLLER	TOPLAM*
GENEL TOPLAM		1.295.787	GENEL TOPLAM		1.295.787
1	Adana	5.442	42	Kahramanmaraş	1.706
2	Adıyaman	364	43	Karabük	9.385
3	Afyonkarahisar	2.577	44	Karaman	690
4	Ağrı	437	45	Kars	866
5	Aksaray	2.226	46	Kastamonu	1.737
6	Amasya	522	47	Kayseri	6.252
7	Ankara	84.934	48	Kırıkkale	584
8	Antalya	145.310	49	Kırklareli	2.883
9	Ardahan	248	50	Kırşehir	2.100
10	Artvin	414	51	Kilis	1.204
11	Aydın	11.469	52	Kocaeli	15.471
12	Balıkesir	5.370	53	Konya	10.520
13	Bartın	1.724	54	Kütahya	6.632
14	Batman	389	55	Malatya	1.111
15	Bayburt	189	56	Manisa	2.793
16	Bilecik	1.723	57	Mardin	839
17	Bingöl	269	58	Mersin	44.466
18	Bitlis	232	59	Muğla	25.678
19	Bolu	4.392	60	Muş	85
20	Burdur	1.425	61	Nevşehir	1.173
21	Bursa	55.060	62	Niğde	776
22	Çanakkale	3.885	63	Ordu	1.756
23	Çankırı	1.581	64	Osmaniye	569
24	Çorum	1.797	65	Rize	990
25	Denizli	4.196	66	Sakarya	15.229
26	Diyarbakır	1.255	67	Samsun	9.647
27	Düzce	2.350	68	Siirt	372
28	Edirne	6.158	69	Sinop	376
29	Elazığ	873	70	Sivas	2.617
30	Erzincan	1.050	71	Şanlıurfa	3.229
31	Erzurum	1.829	72	Şırnak	480
32	Eskişehir	7.359	73	Tekirdağ	6.764
33	Gaziantep	10.526	74	Tokat	2.735
34	Giresun	1.690	75	Trabzon	6.502
35	Gümüşhane	793	76	Tunceli	53
36	Hakkari	677	77	Uşak	2.397
37	Hatay	2.386	78	Van	1.612
38	Iğdır	620	79	Yalova	20.565
39	Isparta	4.056	80	Yozgat	1.784
40	İstanbul	672.402	81	Zonguldak	1.949
41	İzmir	29.011			

Şekil 2.3: İkamet izni sahiplerinin illere göre dağılımı¹⁷⁰.

¹⁷⁰ <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 12.06.2023)

**2023 YILINDA
İKAMET İZNİYLE BULUNAN YABANCILAR
(ÇEŞİTLERİNE GÖRE)**

	KISA DÖNEM	838.853
	ÖĞRENCİ İKAMET İZNİ	160.498
	AİLE İKAMET İZNİ	107.289
	DİĞER	189.147

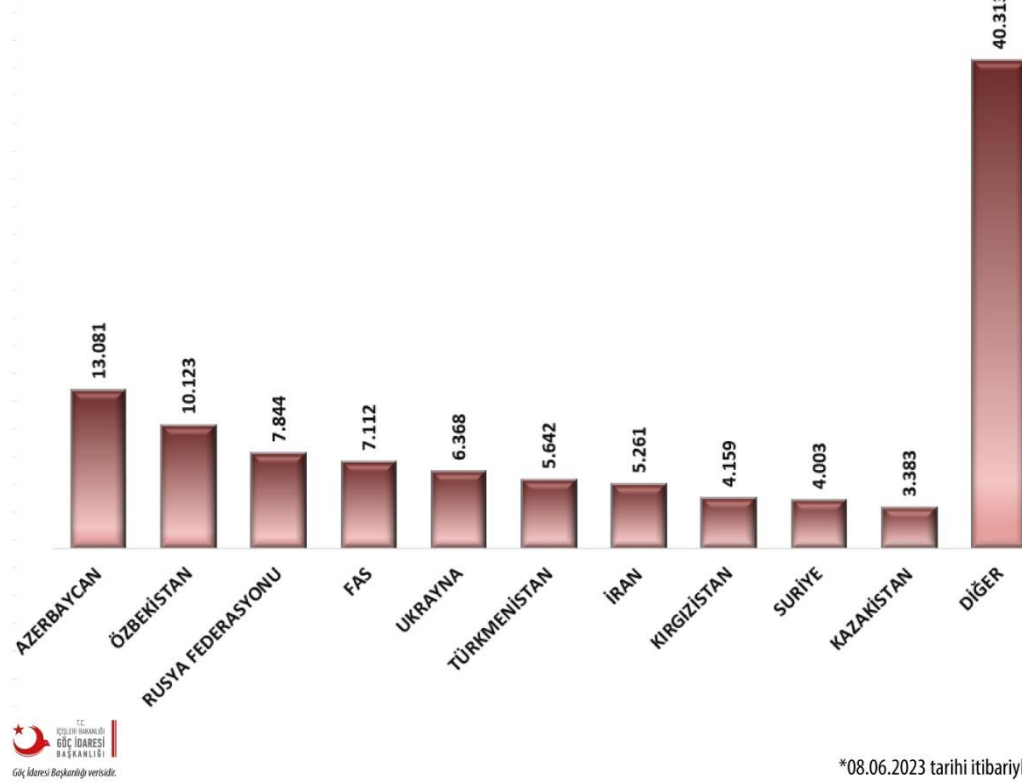

*08.06.2023 tarihi itibarıyla

Şekil 2.4: İkamet izni türlerine göre yabancı sayısı¹⁷¹.

Şekil 2.4'te, 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de bulunan ikamet izni sahiplerinin sahip oldukları izin türlerine dair güncel bir tablo sunulmaktadır. Buna göre en çok kısa dönem (genel) ikamet izni sahibi bulunmaktayken aile ikamet izni sahibi ise 107.289 dolaylarındadır.

AİLE İKAMET İZNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN İLK 10 UYRUK

*08.06.2023 tarihi itibarıyla

Şekil 2.5: Aile ikamet izni sahiplerinin uyruklarını gösteren grafik¹⁷².

¹⁷¹ <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 12.06.2023)

¹⁷² <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 12.06.2023)

Aile ikamet izni sahiplerinin uyruklarını incelediğimizde Azerbaycan, Özbekistan ve Rusya Federasyonu uyruklu kimselerin Türkiye’de daha çok kaldıkları; diğer yandan geri kalan ülkeler arasında ciddi ayrışmaların bulunmadığı, homojen bir dağılımın mevcut olduğu görülmektedir.

2.7. Aile İkamet İzni Edinme Sürecinde Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Aile ikamet izni edinme sürecinin genel itibariyle; başvuru, değerlendirme ve sonuç aşamalarından meydana geldiği; aile ikamet izninin ilgililerinde birtakım şartların arandığı, başvurunun değerlendirilmesine dair esasların var olduğu ve başvurunun sonuçları hakkında detaylı açıklamalar gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaya kadar edinilen bilgilerden hareketle aile ikamet izni edinme işleminin aslında bir tür süreç olduğu anlaşılmaktadır. Aile ikamet izni başvurusuyla başlayan bu süreç, dar anlamda başvurunun sonuçlandırılmasına, geniş anlamda ikamet izninin sona ermesine dek sürmektedir.

Soyut hukuk kurallarıyla düzenlenen aile ikamet izni süreci, kâğıt üzerinde bir sistematığı ifade etmekte ise de uygulamada işleyiş hep mevzuata uygun mu olmaktadır? Her başvuru, öngörülen hukuk kurallarının doğrudan tatbik edilmesine müsait midir? Bu soruların cevabını “hayır” olarak belirtmek mümkündür zira gerek ilgililerin gerekse de uygulayıcıların hukuka uygun olmayan bazı iş ve işlemleri dolayısıyla aile ikamet izni edinme süreci sekteye uğrayabilmekte; hukuka aykırı mahiyette sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Aile ikamet izni edinme sürecinin başvuru aşamasını ele aldığımızda, mevzuat hükümleri gereği ilgililerden birçok belge ve bilginin talep edildiği görülmektedir. Elbette her devlet ikamet izni gibi ciddi bir hakkı tanıyacağı yabancıya dair bilgi edinmek ister. Bu, devletin egemenlik ilkesinin doğrudan doğruya bir tezahürüdür ancak Türkiye’deki uygulamada ilgililerin sıklıkla bürokratik engellere takıldığı, evrak ve fotokopi işlerinin azımsanamayacak kadar fazla olduğu müşahade edilmiştir.

Söz gelimi destekleyiciden barınma şartlarını karşılayıp karşılayamayacağına dair bilgi ve belge istendiğinde, idarece adi yazılı belgelere riayet edilmeyerek kişilerin masraf ve külfete katlanması beklenmekte ve resmi yazılı belgeler talep edilmektedir. Kira sözleşmesi kapsamında Türkiye’deki bir konutta kiracı olarak barınmakta olan ilgili, elindeki adi yazılı kira sözleşmesinin bir örneğini idareye sunduğu zaman, bu belge idarece kabul edilmemekte, kira sözleşmesinin noterde tanzim veya tasdik edilmiş halinin idareye ibrazı istenmektedir. Ne var ki bu uygulama hukuka aykırı mahiyette olup mağduriyet yaratmaktadır. Örneğimiz özelinde şu açıklamaları yapmak mümkündür: Türk hukukunda kira sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi değildir. İradelerin uyuşmasıyla kira sözleşmesi kurulmuş olur. Kira akdinin

yazılı olarak yapılması zorunluluğu bulunmadığı halde idarenin ilgiliden yazılı bir belge, özellikle de noterde tanzim veya tasdik edilmiş bir belge talep etmesi işleri zorlaştırabilmektedir. Destekleyicinin daha önce akdettiği sözleşmeyi, kiraya vereni notere davet etmek suretiyle onaylatmak için çaba sarf etmesi veya tarafların noterde bir kira sözleşmesi akdetmeye zorlanması; işlemlerin masraflı veya kiraya verenin şehir ve hatta bazen ülke dışında olması durumunda imkânsız hale gelmesi sonucunu doğurabilmektedir. Sıklıkla karşılaşılan sorunlardan biri de kiracı konumundaki ilgilinin, kiraya verenle husumetli olduğu durumlarda, kiraya verenin noter veya diğer kurumlar nezdinde kiracıya yardımcı olmaktan haksız biçimde kaçınması nedeniyle, ilgilinin göç idaresine istenen belgeleri sunamaması sonucu mağdur olmasıdır. Bu durumda da aslında mevzuatta yer alan şartları taşıyan kiracı konumundaki ilgilinin, aile ikamet izni için istenen belgeleri temin edemediğinden bahisle başvurusunun olumsuz sonuçlanması gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Burada çözüm, yabancılardan talep edilecek belgelerin belirli bir standardizasyona dayalı olarak elde edilebilmesini mümkün kılan hukuk kurallarının ihdasından geçmektedir. Örneğin yabancı taraflı kira sözleşmelerinin yazılı yapılmasının zorunlu hale getirilmesi, sözleşmenin belirli bir sistemde kayıtlı tutulması sorunu çözebilir.

Başvuru esnasında istenen belge ve bilgilerin, elektronik sertifikasyon veya teyit mekanizmasına tabi olmaması, ülkeler arası belge doğrulama sisteminin gelişmemesi gibi nedenlerden ötürü doğru ve güvenilir olup olmadığı noktasında idarenin eli çok zayıf kalmaktadır. Bu nedenle de bürokrasiyi artırıcı önlemler gündeme gelebilmekte ve önceki paragrafta da değinilen yer alan mağduriyetler doğabilmektedir. Yaşanan sorunların çözüm yolu, 5 Ekim 1961 tarihli Lahey Sözleşmesi'ne istinaden verilen “*apostille* şerhi” gibi bir uygulamanın, elektronik ortamda ve taraf ülkelerin eşgüdümünde çalışmasına olanak sağlayan bir sistem geliştirilmesidir. E-Devlet uygulamasında olduğu gibi, belge doğrulama sistemi geliştirilip yaygınlaştırılabilirse, ilgililerin sunduğu uluslararası evrakın teyidi hem masrafsız hem de güvenilir hale gelecektir.

Başvuru aşamasında ilgililerin karşısına çıkan bir diğer sorun, ikamet izninin süresinin uzatılması başvurusunda kimi evrakın arşivde kaybolması nedeniyle tekrar talep edilmesi; ilgisinin elinde bulunmayan, daha önce idareye sunulmuş bulunan evrak dolayısıyla işlem sağlanamayıp ilgilinin mağduriyetine neden olunmasıdır. Yine elektronik olarak belge kayıt ve arşivleme sistemlerinin geliştirilmesi, zaman kaybını engelleyecek, kırtasiye yükünü hafifletecektir.

Başvurunun değerlendirilmesi aşamasında karşımıza çıkan en önemli sorun, değerlendirmelerin subjektif nitelik taşıyabilmesidir. Başvurular, o günkü siyasi veya ekonomik

konjonktüre göre şekillenebilmektedir. Mevzuatta tespit edilen şartların gerçekleşmesi ile ikamet izni başvurusunun kabul edilmesi gerekirken -devletin objektif ölçütlere dayalı takdir hakkı saklı kalmak kaydıyla- bazı başvurularda tamamen ilgilinin milliyetine, dönemin ekonomik veya siyasi konjonktüre göre davranıldığı müşahade edilmektedir. Burada çözüm, aslında sadece ikamet izniyle sınırlı olmayan bir düzlemde, hukuk kurallarının ve öngörülebilirliğin devreye alınması, değerlendirmelerin objektif kriterlere dayalı olarak gerçekleştirilmesidir.

Başvuruların değerlendirilmesi aşamasında karşılaşılan sorunlardan birisi de idarenin mevzuatta öngörülen değerlendirme sürelerini aşması, ikamet izin süresi dolmuş ve başvurusunu yapmasına rağmen ikamet izni başvurusu hakkında henüz karar verilmemiş ilgilinin statüsünün askıda kalmasıdır. Burada ilgilinin ne sonuçlanmış bir başvurusu ne de geçerli bir ikamet izni mevcuttur. Yalnızca kendisinin bir başvuru belgesi bulunmakta ise de zaman zaman resmi iş ve işlemlerde ilgililere zorluk yaşatıldığı bilinmektedir. Çözüm olarak da ilgili idarenin çalışma biçiminin yeniden yapılandırılması ve personel eksiğinin tamamlanması gibi önlemlerden bahsetmek mümkün olacaktır.

Başvuruların sonuçlandırılması aşamasında, özellikle başvurunun olumsuz sonuçlandırılması durumunda; ilgilinin anlayabileceği düzeyde, açık, anlaşılır ve net bir bilgilendirme yapılmadığı; bu nedenle hak kayıplarının yaşandığı ve sürecin sınır dışı etme işlemlerine kadar gidebildiği tespit edilmiştir. Bir olayda, Sudan vatandaşı ana dili veya anlayabileceği bir dil olan Arapça yerine, Afrikalı olduğu için Fransızca bildiği varsayılarak tüm belgeler Fransızca tebliğ edildiği; ilgilinin de anlamadığı kağıtlara imza atmak durumunda kaldığı, böylece hak düşürücü süreye tabi hakların kullanılmadığı görülmüştür. Burada çözüm olarak personel bilgilendirilmeli, özellikle hak kaybına neden olabilecek iş ve işlemlerde ilgilinin aydınlatılabilmesi için tüm önlemlerin alınması sağlanmalıdır.

Aile ikamet izni edinme başvurusunun tüm süreçlerinde karşılaşılan çok önemli bir sorun daha mevcuttur. Aslında bu başlık altında sayılan tüm hususlarla yakından ilgili olan bu sorun, çözümü için çalışma yapılırsa kolaylıkla da çözümlenebilecek niteliktedir. Bilindiği üzere ikamet izni başvurusu vekil aracılığı ile gerçekleştirilebilen işlemlerden olsa da esasen kişinin kendisiyle doğrudan alakalı, aile ikamet izni başvurusunun değerlendirilmesi sırasında destekleyicinin hazır bulunmasını gerektirecek kadar kritik bir başvuru türüdür. Buna karşın mevzuat, uygulama ve tüm işlemler bir yabancının kendi kendine yapabilmesi olanaksız mahiyettedir. Özellikle bürokratik işlemlerin fazlalığı, evrakın genellikle Türkçe olması, talep edilen hususların yabancı veya vatandaş bile olsa profesyonel olmayan biri tarafından yerine getirilmesinin zorluğu, başvuru sonucundaki ihtar ve tebliğlerin profesyonel olmayan kişilerce

anlaşılmasının güçlüğü gibi sebeplerle başvurucuların bir vekil veya aracı vasıtasıyla başvuru gerçekleştirdiğı görölmektedir. Halbuki mevzuat, başvurucunun bizzat işlem yapması esasına göre ihdas edilmiş vaziyettedir. Burada ilgililerin haklarını etkin olarak kullanabilmeleri için tüm işlemlerin sadeleştirilmesi, dil desteğinin yaygınlaştırılması ve elektronik dönüşümün hızlandırılması gerekmektedir. Böylece bizzat başvuru mümkün hale gelecektir.

SONUÇ

Artan nüfus hareketlerinin hem göç veren hem göç alan ülkeler açısından çeşitli sonuçları vardır. Göç alan ülkelerin, bu yabancı nüfus hareketliliğini düzenlemek ve belirli kurallara tabi tutmak istemeleri doğaldır. Bu durum, bir devletin egemenlik hakkıyla doğrudan doğruya ilgilidir. Diğer yandan devletler, yabancıların ülkeye gelişleri ve ülkede kalışları ile ilgili kurallar tayin ederken temel hak ve hürriyetlere, bunları düzenleyen uluslararası sözleşmelere ve mevcutsa ulusal mevzuatlarına uymak durumundadır. İşte bu noktada ikamet izni ve bununla bağlantılı genel kurallarla karşılaşılmaktadır. Aile ikamet izni de YUKK ile Türk hukukuna giren bir ikamet izni türüdür.

Aile ikamet izninin dayanağı olarak addedebileceğimiz aile birleşimi kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan işçi göçleri akabinde işçilerin çalıştıkları ülkede aileleriyle birlikte yaşama arzusunun hukuki bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Böylece aile ikamet izni bireylerin temel insan haklarından istifade etmesini sağlayan ve aslında toplumsal düzen ve barışı da koruyan, onu geliştiren bir fonksiyon üstlenmektedir.

YUKK bağlamında aile ikamet izni; özel ve aile hayatına saygı hakkı, seyahat ve yerleşme hürriyeti, evlenme hakkı, aile kurma hakkı gibi temel hak ve hürriyetlere dayanan, aile birleşimi hakkı kavramının hukukumuzdaki bir uzantısını teşkil eden bir prosedürdür. Uygulamada çok sık karşılaşılan bir ikamet izni türü olmasa da bu ikamet izni türüyle Türkiye'de sayısı 100.000'i aşkın insan ikamet etmektedir.

Araştırma ve derleme sonuçlarına dayanarak, bu çalışma ile birlikte Türk hukukunda aile ikamet izni konusunda daha detaylı bir değerlendirme ortaya konulmuştur. Araştırma, aile ikamet izni sürecinin, yabancıların Türkiye'de aileleriyle bir arada yaşama hakkını güvence altına almak amacıyla oluşturulduğunu ortaya koymuştur. Bu izin, aile birleşimi yoluyla yabancıların Türkiye'ye gelmelerine ve uzun süreli ikamet etmelerine olanak tanımaktadır.

Çalışmada, Türkiye'de aile ikamet izni başvurusunun belirli koşullara tabi olduğunu ve bu koşulların göç politikasının meşruiyetini sağladığı gösterilmiştir. Başvuru sahiplerinin aile birleşimi amacıyla maddi durumlarını kanıtlamaları, konut sağlama, sağlık hizmetlerine erişim, güvenlik ve kamu düzenine etkiler gibi faktörleri göz önünde bulundurmaları gerektiği anlaşılmıştır. Bu koşullar, aile birleşimi sürecinin sadece aile birleşimini teşvik etmekle kalmayıp aynı zamanda sosyoekonomik dengenin ve kamu düzeninin korunmasına da hizmet ettiğini göstermektedir.

Diğer yandan çalışmada yer verilen bazı tartışmalar, Türkiye’de aile ikamet izni başvurularının incelenme sürecinde bazı zorluklarla karşılaşılabilirdiğini de ortaya koymuştur. Bürokratik prosedürlerin yer yer karmaşıklığı, başvuru sahiplerinin belgeleri toplama ve sunma zorunluluğu gibi faktörler, başvuru sürecini zaman alıcı ve zorlu hale getirebilmektedir. Bu durum, başvuru sahiplerinin haklarının ve sürecin şeffaflığının daha da güçlendirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Çalışma, aile ikamet iznine dair mevzuatı ve bunun uygulanmasını derleyip değerlendirirken uygulayıcılar için bir yol göstericilik fonksiyonu da taşımayı hedeflemektedir. Kanaatimizce daha sonraki araştırmaların veya ihdas edilecek kuralların, aile ikamet izni sürecinin başvuru sahipleri için daha erişilebilir, şeffaf ve adil hale getirilmesi amacıyla ortaya konmasına gayret edilmesi gerekmektedir. Bu sürecin iyileştirilmesi, yabancıların aile birleşimi yoluyla Türkiye’ye gelmelerini kolaylaştırırken, aynı zamanda ulusal güvenliğin ve sosyoekonomik dengenin korunmasına da katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, aile ikamet izni konusunda yürütülen bu çalışma, aile birleşimi sürecinin önemini ve yabancıların aileleriyle bir arada yaşama hakkını vurgulamaktadır. Mevcut mevzuatın insan hakları standartlarına uygun olduğunu belirtmekle birlikte, başvuru sürecindeki zorlukların giderilmesi ve sürecin daha etkin bir şekilde yönetilmesi için çeşitli adımlar atılması gerekmektedir. Söz gelimi, aile ikamet izni başvurusu yapmak isteyen bir kişinin, bunu açık ve anlaşılır ifadeler kapsamında kolaylıkla yapabiliyor olması gerekirken konulan kuralların ve öngörülen prosedürün, başvuru sürecinin muhakkak mevzuat veya uygulama anlamında profesyonel bir yardıma muhtaç olmasını gerektirir şekilde ihdas edildiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, her ne kadar e-İkamet gibi sistemlerle teknolojik altyapı kullanım oranı artırılmış ise de özellikle başvuru sırasında istenen belgeler ve talep edilen bazı hususların, teknolojik gelişmelerden istifadeyi azalttığı görülmektedir. Bu gibi durumlar başvuru sürecinde zorluk yaratmaktadır ve bunların giderilmesi, sürecin daha kolay yönetilmesinin yanı sıra ilgililerin daha az zamanda daha hızlı, daha etkin ve daha az maliyetle işlem gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, Prof. Dr. Turgut, Prof. Dr. Jale G. Akipek, ve Doç. Dr. Derya Ateş. *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümler*. tarih yok.
- Alkan, Fatih, ve Ferhat Yıldız. *T.C. Anayasa Mahkemesi Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Hakkı Karar Özetleri Kitapçığı*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2021.
- Altuğ, Yılmaz. *Yabancıların Hukuki Durumu*. İstanbul, 1963.
- Arslan, Şule. *Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı*. İstanbul, 2018.
- Asar, Aydoğan. *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.
- Avcı, Mustafa. *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*. Konya, 2021.
- Ay, İlyas. «1982 Anayasası'nda Yerleşme Hürriyeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.» *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2012.
- Aybay, Rona. *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*. Ankara, 2006.
- . «Bir Kamu Özgürlüğü Sorunu: Pasaport Kanununun 22. Maddesi.» *Amme İdaresi Dergisi*, 1974.
- . *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Türkiye*. İstanbul, 2016.
- . *Yabancılar Hukuku*. Cilt 4. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Aybay, Rona, Nimet Özbek, ve Gizem Ersen Perçin. *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul, 2019.
- Aybay, Rona, ve Esra Dardağan Kibar. *Yabancılar Hukuku*. 3. Baskı. İstanbul, 2010.
- Aydoğdu, Gamze. *Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı ve Geçici Korumadan Yararlananların Hakları*. Ankara, 2020.
- Aynagöz, Özge. «Schengen Anlaşması ve Avrupa Birliği Çerçevesine Dahil Edilmesi.» *Ekonomik Yaklaşım*, 2004: 20-31.
- Baran Çelik, Neşe. «Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri.» *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015: 67-148.
- Berki, Osman Fazıl. *Devletler Hususi Hukuku, Cilt 1, Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku*. Cilt 7. Baskı. Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1970.
- Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü, (IOM). «Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü.» 2013. <https://www.iom.int/about-migration> (erişildi: Haziran 2023).
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği. «Vatansız Kimselerin Haklarının Korunması.» [unhcr.org](https://www.unhcr.org/id/wp-content/uploads/sites/42/2017/05/Protecting-the-Rights-of-Stateless-People-ENGLISH-FINAL.pdf). Eylül 2010. <https://www.unhcr.org/id/wp-content/uploads/sites/42/2017/05/Protecting-the-Rights-of-Stateless-People-ENGLISH-FINAL.pdf> (erişildi: Haziran 1, 2023).
- Birtane, Şermin. «Özel Hayata Saygı Hakkı (AİHS 8. Madde) Bağlamında Çalışma Hakkı ve Mesleki Hayat İlişkisi.» *Anayasa Yargısı*, 2021: 57-97.

- Cabra, Marco Gerardo Monroy. «Rights and Duties Established by the American Convention on Human Rights.» *American University Law Review*, 1980.
- Cholewinski, Ryszard. «Family Reunification and Conditions Placed on Family Members: Dismantling a Fundamental Human Right.» *European Journal of Migration and Law*, 2002: 271-290.
- Cin, Halil, ve Gül Akyılmaz. *Türk Hukuk Tarihi*. Sayram Yayınları, 2021.
- Cin, Mustafa. «Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Yabancıların (Göçmen İşçilerin) Aile Birleşimi Hakkı.» *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan*, 2014: 266.
- Çelikel, Aysel, ve B. Bahadır Erdem. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul, 2017.
- Çelikel, Aysel, ve Gülseli Öztekin Gelgel. *Yabancılar Hukuku*. Cilt 20.Bası. İstanbul: Beta, 2014.
- Çiçekli, Bülent. *Yabancılar Hukuku*. Cilt 4. Baskı. Ankara: Seçkin, 2013.
- Çoban, İnci. «Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı Çerçevesinde 1924 Anayasası Üzerine Bir Değerlendirme.» *INCOHIS 2022 Autumn*. İstanbul, 2022. 35-39.
- Çörtoğlu Koca, Sema. «Yabancılar ve Uluslararası Kosurma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler.» *Ankara Barosu Dergisi*, 2016: 51.
- Dardağan Kibar, Esra. «Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancılar Sınır Dışı Edilebilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi.» *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2012.
- Demirtaş, Mehmet. «XIX. Yüzyılda İstanbul'a Göçü Önlemek İçin Alınan Tedbirler: Men-i Mürûr Uygulaması ve Karşılaşılan Güçlükler.» *Belleten Dergisi*, 2017: 739-754.
- Doğan, Kadir Caner. «Cumhuriyet Tarihimizin İlk Anayasası Olarak 1924 Anayasası'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi.» *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 2022: 813-824.
- Doğan, Vahit. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. 18. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi, 2022.
- . *Yabancılar Hukuku*. Ankara, 2018.
- Doğan, Vahit, ve Hasan Odabaşı. *Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku*. Ankara, 2004.
- Ekici, Süleyman, ve Gökhan Tuncel. «Göç ve İnsan.» *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015: 9-22.
- Ekşi, Nuray. «Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni.» *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2018: 243-283.
- . *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta, 2018.
- . *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)*. İstanbul: Beta, 2012.

- Elçin, Doğa. «Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni, Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?» *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 30, no. 7 (2017): 120.
- Erten, Rıfat. «Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme.» *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015: 3-51.
- Esen, Emre. *Türk Hukukunda Yabancılar İkamet İzinleri*. İstanbul: Beta, 2019.
- Fitzpatrick, Joan. «Revitalizing the 1951 Refugee Convention.» *Harvard Human Rights Journal*, 1996.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. İstanbul, 2010.
- Goodwin-Gill, Guy S. «The International Law of Refugee Protection.» *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*, 2014: 36-47.
- Göğer, Erdoğan. *Türk Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1979.
- . *Yabancılar Hukuku*. Ankara, 1974.
- Göngör, Gülin. *Tabiiyet Hukuku*. Ankara, 2018.
- Gören, Zafer. *Anayasa Hukuku*. Ankara, 2011.
- Gören, Zafer, ve Ömer İzgi. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu*. Ankara, 2002.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2019.
- . *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018.
- Gözübüyük, Şeref, ve Feyyaz Gölcüklü. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi)*. Ankara, 2013.
- Güntürk, M. Serdar. *Türk Yüksek Mahkemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*. Ankara, 2012.
- Güran, Sait. *Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı*. İstanbul, 2001.
- Gürbüz, Nesibe. «Ulusal ve Uluslararası Alanda Seyahat Özgürlüğüne Bakış Ve Diğer Temel Hak Ve Özgürlüklerle İlişkisi .» *TİHEK AKADEMİK DERGİSİ*, 2019: 98.
- Halıcı, Saliha. «Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Öğrenci İkamet İzni.» *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017: 405-448.
- Hatch, Patricia. «US immigration policy: Family reunification.» *League of Women Voters*, 2007.
- Jastram, Kate, ve Kathleen Newland. «Family Unity and Refugee Protection.» *Refugee Protection in International Law: UNCHR's Global Consultations On International Protection*, 2003: 555-603.
- John, Arturo Luigi. *Family Reunification for Migrants and Refugees: A Forgotten Human Right?* 2003.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. «Yerleşme Özgürlüğü ve Konut Hakkı.» *İnsan Hakları Yıllığı*, 1995.

- Karatepe, Şükrü. «İdarenin Takdir Yetkisi.» *Türk İdare Dergisi*, 1991: 63-121.
- Kaya, Ayhan. «Ulusal Yurttaşlıktan Çoğul Yurttaşlığa.» *Sınır Tanımayan Sorunlar; Göç, Yurttaşlık, Adalet ve Uluslararası İlişkiler* içinde. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001.
- Kılıç, Fethi, ve Nurhan Yalçın Atalay. «1982 Anayasasında 2010 Tarihine Kadar Yapılan Değişiklikler.» *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 2023: 691-700.
- Kılıçoğlu, Ahmet. *Aile Hukuku*. Ankara, 2015.
- Kır, İbrahim. «Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevi.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011: 381-404.
- Koslowski, Rey. «Human Migration and the Conceptualization of Pre-Modern World Politics.» *International Studies Quarterly*, 17 12 2002: 375-399.
- Köroğlu, Emre. «Türk Medeni Hukukunda Evliliğin Nisbi Butlanı Sebeplerinden Korkutma.» *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 2022: 931.
- Krause, Harry D. «Legitimate and Illegitimate Offspring of Levy v. Louisiana: First Decisions on Equal Protection and Paternity.» *The University of Chicago Law Review*, 1969: 338-363.
- Lauterpacht, Hersch. «The Universal Declaration of Human Rights.» *British Year Book of International Law*, 1948.
- Meyer, Antoine. *People on the Move Handbook of Selected Terms and Concepts*. Paris, 2008.
- Nomer, Ergin. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul, 2019.
- Öz, Fatma, ve Saliha Hallaç. «Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış.» *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2014: 142-153.
- Özay, İl Han. *Günüşiğinde Yönetim*. İstanbul, 2004.
- Özbek Hadimoğlu, Nimet. «Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında Yer Alan İkamet İzni Türleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Olağan Telsik Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranan İkamet Şartı Arasındaki İlişki.» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012: 149-172.
- Özbudun, Ergun. *1924 Anayasası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- . *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- Özgenç, Zeynep. «Sığınmacıların Aile Birleşimi Hakkı.» *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018: 297-342.
- Özkul, Fatih. «1961 Anayasası'nın Türk Anayasacılığındaki Yeri ve Önemi.» *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023: 15-61.
- Öztürk, Necla, Kuşcu Döndü, ve Utku Tufan. «Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatine İlişkin Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar.» *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021: 703-720.
- Öztürk, Neva Övünç . *Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi*. Ankara, 2015.

- Paoli, Simone. «The Schengen Agreements and the Emergence of A New Migration Regime in Europe.» 2015.
- Polat, Ezgi Güzel. «Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı.» *Ankara Barosu Dergisi*, 01 05 2011: 129.
- Poyraz, Mehmet Aytaç. *Türk Hukukunda Yabancıların İkameti*. İstanbul: Fatih Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- R.S. / Polonya. 63777/09 (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, 2015).
- Rohan, Mark. «Refugee Family Reunification Rights: a basis in the European Court of Human Rights' family reunification jurisprudence.» *Chicago Journal of International Law*, 2014: 347 vd.
- Saraçlı, Murat. *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Ankara, 2019.
- Sarıöz Büyükalp, A. İpek. «6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndaki İkamet Düzenlemeleri ile İlgili Bazı Meseleler.» *Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan* içinde, 2363-2392. İstanbul, 2014.
- Soysal, Mümtaz. *100 Soruda Anayasanın Anlamı*. İstanbul, 1997.
- . *Anayasaya Giriş*. Ankara, 2011.
- Şanlı, Cemal, Emre Esen, ve İnci Ataman Fıganmeşe. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul, 2018.
- Tan, Turgut. *İdare Hukuku*. Ankara, 2018.
- Tekinalp, Gülören. *Türk Yabancılar Hukuku*. Cilt 8. Baskı. İstanbul: Beta, 2003.
- Tunç, Bilal. «Türk Anayasa Tarihinde 1961 Anayasası'nın Yeri ve Önemi.» *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, 2020: 657-692.
- Turan, Turgut, ve Feriha Bilge Tanrıbilir. *Vatandaşlık Hukuku*. Ankara, 2017.
- Turnagil, Ahmed Reşid. *İslâmiyet ve Milletler Hukuku*. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1993.
- Türk, Volker, ve Rebecca Dowd. «Protection Gaps.» *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*, 2014: 278-301.
- Union, The Council of the European. «EUR-Lex.» *EUR-Lex*. 22 09 2003. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086> (erişildi: 05 13, 2023).
- Uslu, Mustafa Semih. *Türk Yabancılar Hukuku Bakımından Aile İkamet İzni*. Ankara, 2022.
- Usta, Özlem. «Aile Hayatına Saygı ve Aile Hayatının Korunması Hakkı Bağlamında Ele Alınan Birkaç Kurum Üzerine İnceleme.» *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022: 1563.
- Uzunçarşılı, Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK, 1975.
- Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu, ve Gülnihal Bozkurt. *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara, 2016.

- Üzeltürk, Sultan. *1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*. İstanbul, 2004.
- Yener Keskin, Cansu. «Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler.» *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2019: 389.
- Yıldızhan, Yayla. *İdare Hukuku*. İstanbul, 2009.
- Yılmaz Eren, Esra. *Mülteci Hukukunda Geçici Koruma*. Ankara, 2021.
- Yılmaz, Alim. «Göç ve Kent: Göç Olgusuna Kozmopolitan Bir Bakış.» *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 2018: 103-109.
- Yılmaz, Sibel. *Kitlesel Akın Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı*. Ankara, 2016.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Kuddusi MUTU
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Uşak Şehit Abdulkadir Kılavuz Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans Diploması	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Avukatlık Stajı: Ankara Barosu, 2019 Avukatlık Stajı: Antalya Barosu – Konukcu Avukatlık Bürosu, 2019-2020
Çalıştığı Kurumlar	Avukat – Konukcu Avukatlık Bürosu, 2020-Günümüz